

7 1963

planinski vestnik

planinski vestnik

Glasilo Planinske zveze Slovenije | Letnik XIX | Julij

VSEBINA:

PC PASTIRSKIH STEZAH ZADNJE TRENTÉ	
Tone Wraber	305
GORE NA OBZORJU	
Andrej Beg	309
PLAZOVI NA ZELENICI	
Ciril Praček	309
IZ SPOMINOV NA PRISANK	
Dušan Cop	313
ZAHOD NA BRANI	
Jože Humer	315
LEPOTE KRIZNE JAME	
Pavel Kunaver	316
NAJINA POT NA STORŽIČ	
Jože Humer	321
RAZGLEDNIK V BRDIH	
Ludvik Zorzut	322
NAJINA SREČANJA	
Vilko Mazi	323
SE ENA VPISANA KNJIGA IZ SOLČAVE	
Tine Orel	325
ZAMETENE GAZI	
Uroš Zupančič	327
V KRALJESTVU TRDINOVIH BAJK IN PO- VESTI	
Hinko Vilfan	330
V PRAGOZD	
Peter Vovk	332
BOHINJ	
Dušan Novak	333
LEDINSKA IMENA V ROBANOVEM KOTU	
Jože Vršnik	336
DRUŠTVENE NOVICE	339
OBCNI ZBORI	342
NOVICE IZ MLADINSKIH ODSEKOV	343
ALPINISTIČNE NOVICE	344
IZ PLANINSKE LITERATURE	345
RAZGLED PO SVETU	347
KNJIŽNICA PZS	352

NASLOVNA STRAN: CKRESELJ
— Foto Korent Jože

»Planinski Vestnik« je glasilo Planinske zveze Slovenije / Izdaja ga PZS - urejuje ga uredniški odbor. Odgovorni urednik: Stanko Hribar; glavni urednik: Tine Orel. Revija izhaja dvanaajstkrat na leto. Članke pošiljajte na naslov: Tine Orel, Planinska zveza Slovenije, Ljubljana / Uprava: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana, Dvoržakova 9, p. p. 214, telefon 32-553 / Tu se urejajo: reklamacije (ki se upoštevajo dva meseca po izidu številke), naročnina, honorarji, oglasi, razvid naslovov / Tiska in klišeje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani / Letna naročnina je din 900.—, ki jo morete plačati tudi v štirih obrokih po din 225.— (naročnina za inozemstvo din 1600.—) / Tekoči račun revije pri Narodni banki 600-14-3-121 / Spremembo naslova javljajte na Upravo Planinskega Vestnika, pri čemer navedite poleg prejšnjega vedno tudi novi naslov, po možnosti s tiskanimi črkami.

Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pa pismene odpovedi, ki jih naročniki izročijo Upravi do 1. decembra za prihodnje leto.

IZVOZNO - UVOZNO PODJETJE

»PRIMORJE EXPORT«

NOVA GORICA

Specializirano podjetje

za izvoz

in izvoz blaga

v okviru

maloprodajnega prometa

z Italijo

Po pastirskih stezah Zadnje Trente

Tone Wraber

Po Julijcih se razliva sončno razkošje poznega oktobra, ko se razgledujem na vrhu Trentarskega Pelca. Zjutraj sem odšel od Špika, pri Pavrovi domačiji po zibajočem se mostiču prekoračil Sočo in se kmalu toliko dvignil, da se mi je odprl lep pogled na veljaka onkraj doline: Prisojnik in Razor. Dolgo precej napeta steza, po kateri gonijo Trentarji jalovo drobnico na pl. Veverico (govore: v Berebico), se je položila v Dol, senčno dolinico med Plešivcem na desni in Glavami na levi. Zgoraj, na Starem Utru, sklenjen gozd pojenjuje, da se mi je odkrila veriga vrhov od Prisojnika do Krna in sem se zlahka odločil za kratek počitek v visoki travi. Od počivališča sem začel slediti zapuščeno stezo, ki je obljubljala lep višinski sprehod po pobočjih proti Srebrnjaku in morda še naprej. Namenil pa sem si ga za kdaj drugič in kmalu krenil na desno v strmi Pelc. Tožbar mi je rekel, da se da priti nanj in res sem nepričakovano hitro stopil na rob grebena, ki se kot klin zajeda med Zadnjo in Spodnjo Trento. Še nekaj strmega skalovja po grebenu v levo, med lepimi pogledi na obe strani, pa je bil cilj dosežen. Toliko vtisov me preplavlja, da se kar ne najdem. Prestopam po skalah, prisluškujem gorskemu miru in se napajam v bogato lijočih sončnih žarkih. Rad bi čimveč tega bogastva vsrkal vase, da bi se takrat, ko bom daleč od tod, hranil pri njem.

Pod kamnom odkrijem listke redkih obiskovalcev. Prevec, planinski samotar, je bil dvakrat tukaj, saj je greben proti Srebrnjaku čisto po njegovem okusu. Od letos (1962) ne najdem nobenega podpisa, pa naj bo moj li-

stek prvi in najbrž tudi zadnji. Potem se razgledujem in fotografiram. Venec vrhov od Jalovca do Krna mi je precej znan, pa se oziram bolj proti Bovškemu Grintavcu in njegovim sosedom do Jalovca. Do letos sem od blizu poznal samo Grintavec, o vrsti manjših vrhov pa sem vedel le, da so med njimi razni Jelenki in Pelci. Ker za točno določitev samo karta ne pomaga dosti, sem se odločil, da z izpiskom iz Tumovega »Imenoslovja« sam pogledam v neznani svet. Danes, ko si ga ogledujem z razglednega vrha, mi je že bolj domač. Osamele staje zapotoške planine in Zgorelec nad njimi mi obujajo spomine izpred nekaj mesecev.

Pomlad je bila pozna in deževna. Sredi julija nas je še napralo na Stolu, potem pa je prišel preobrat. S Tonetom Tožbarjem, s katerim sva v nekaj letih skupnega vrtnarjenja v »Juliani« naredila že marsikatero uspešno ekskurzijo, sva določila odhod. Nič ne de, če sva se prejšnji dan šele malo pred polnočjo vrnila s Krna. Vreme se je ustalilo in v bujnem poletju so gore klicale k delu. Sicer pa sem se v poznem popoldnevu odpravil sam. Do noči sem hotel priti do pl. Zapotok, tam prenočiti, zjutraj pa me doide Tone in greva naprej. Da ne bi preveč hitel, so mi pri Špiku na kolo naložili še vrečo soli za zapotoške ovce. Tako je bilo hujše pravzaprav že za meno, ko sem oboje prerinil po gruščnati cesti do Florija, zadnje hiše v dolini. Tukaj sem se ločil od kolesa in soli, veselo stopil ob obširnih prodiščih in se izgubil v bukovem gozdu. Spet enkrat se mi je posrečilo premagati »kompleks poznanih gora«. Z leti so se mi nekatere gore ali pristopi posebno priljubili in kadar se odločam za turo, jih vse prerad izberem za cilj. Še neobiskani kraji pa čakajo. No, tokrat sem bil na novi poti in z lahkoto sem spešil v strmino, večkrat presekano s hudourniškiimi grapami. Večer se je nagibal v mrak, temnilo pa se je tudi zaradi oblakov, ki so se grozeče kopičili okoli Mojstrovke in Prisojnika. Nevihta se je naglo približevala, da sem se gostoljubne planine še bolj razveselil. Prve

planinski vestnik

70 let slovenskega planinstva

Vrhovi v zatrepu Zadnje Trente z vrha Trentarskega Pelca. Od leve: Srebrnjak (2099 m), Bavški Grintavec (2344 m), Smihelovec (2108 m), Zgorelec (2090 m)

kaplje so padle, ko sem stopil v sirarno, kjer me je sprejel sirar Kvrh in me pogostil z domačo specialiteto: polento in ovčjim mlekom. Oboje mi je izvrstno teknilo. Večer v starinsko opremljenem prostoru me je olajšal vseh skrbi, da sem se počutil popolnoma srečnega. Kvrh je godrnjaje mešal mleko v kotlu, ogenj je metal plapolajoče sence na nas, ki smo posedli ob njem. Mladi pastirji iz doline so se pogovarjali o poklicih, možnostih za štipendijo, dolini, samo o pastirjevanju bolj malo. Že letos se je Kvrh komaj odločil, da pride na planino, naslednika pa pravzaprav nima. Kaj bo, ko bo planina opustela? Ali ne bodo v tistem trenutku onemela vsa ledinska imena, s katerimi so tolike generacije pastirjev označevale zanje pomembne kraje? Govori se o narodnem parku v Trenti. Žal pa izginja domačinski element, ki je prav v Trenti tako svojstven. Domačim lovcom so letos vzeli lovno pravico v najbolj njihovem revirju, v obširnih loviščih gora Zadnje Trente. Tako bodo za pastirji odšli še

lovci. Kozarji so se že preselili k cestnim delom, pastirji bodo sicer še molzli, a bolj v hotelih kot v stanovih. Trentarju postaja življenje lažje, kar mu vsi privoščimo. Iz Trente ne moremo napraviti nekakšnega muzeja kozjih pastirjev in odprtih ognjišč. Tega se zavedam, vendar mi je žal značilnosti, ki se umikajo splošnim neznačilnostim tehnizirane sveta. Ne da se ustaviti, da se praznijo samotni domovi po dolini in ni izključeno, da bo še Na Logu Trentarjem postalo presamotno. Ob perspektivi Trente, ki ne bo več Trenta, pa se vseeno velja zamisliti...

Ogenj je pojenjaval, poiskal sem si ležišče na slami in se pokrtil kar s pelerino. V polsnu sem še slišal veseli direndaj na pastirskem ležišču in Kvrhovo krepko robantenje.

Pastirji so zjutraj zgodnji, pa sem se še sam dvignil in opazoval jutranja opravila¹. Ovce

¹ Od današnje še mnogo manj okrnjeno pl. Zapotok je opisal dr. Tuma v članku: Planina Zapotok, 1385 m. Plan. Vestn. 22: 154 do 158, 1922.

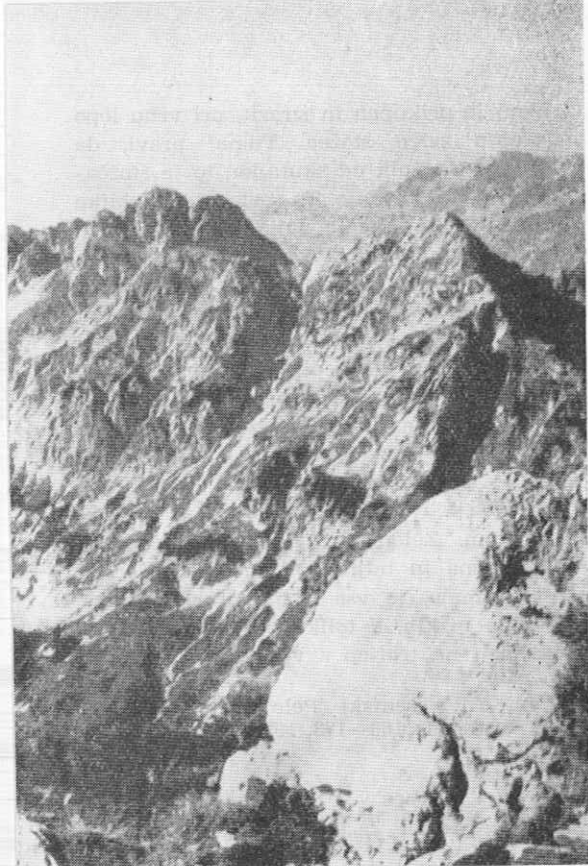

Foto: T. Wraber

poženejo v zagrado, iz katere je izhod samo v molzni prostor. Same ali pa med priganjanjem enega od pastirjev, ki ostane zunaj, se pomikajo skozi odprtino, za katero pastirji molzejo na »tekočem traku«. Po molži je zajtrk, seveda polenta z mlekom. Svojevrstne so žlice, s katerimi zajemajo. Tako so mi bile všeč, da mi je Kvrh naredil eno in sem jo dobil, ko sem spet prišel v Trento. Po zajtrku se pastirji oskrbe s popotnico, prešetejo ovce in odženo na pašo. Tokrat so odgnali v Srednjico na trentarski strani Pelcev. Kvrh se je lotil sirjenja in ker Tone še ni prišel, sem se še malo razgledal po planini. Njena posebna mikavnost je potoček, ki se preliva čez njo. Redka izjema med julijskimi planinami! Ko sem se vrnil, je Tone že bil v sirarni. Po kratkem vremenskem prerokovanju sva se podala na pot in hitro premagala stopnjo, nad katero sva naletela na prva snežišča. Vedno bolj sva se bližala Grintavcu. Obsežno melišče oz. snežišče, ki se zdi iz doline tako strmo, je od blizu mnogo polož-

nejše. Čezenj se da menda priti brez večjih težav na vrh. Zapotoški pastirji so mi pripovedovali, da so šli letos tam skozi. Samo krušljivo je, so pristavili, kot se spodobi za pravi Grintavec. Vesel sem bil, da sem enkrat slišal besedo grintavec v pomenu dolomiten tudi iz ljudskih ust. Na melišču pod Zgorelcem se je zbrala prikupna družbica belih makov, koketnih madronščic, okroglostnih mošnjakov, preprostih smilk in nežne krešice (ali bolj znanstveno povedano: *Papaver julicum*, *Linaria alpina*, *Thlaspi rotundifolium*, *Cerastium austroalpinum* in *Hutchinsia brevicaulis*). Še enkrat sva prišla v bolj porasla območja. Ustaljena melišča pod Šmihelovcem so pokrita z izredno lepo razvito rastlinsko združbo trave modrike (*Sesleria varia*) in vednozelenega šaša (*Carex sempervirens*) in morda ni odveč, če na naši poti napravimo še kratek ovinek skozi fitosociologijo. To je botanična veda, ki ne raziskuje rastlin poedink, ampak njihove skupnosti v odvisnosti od pogojev okolja (podnebje, tla, medsebojni vplivi med rastlinami). Za imenovanje svojih enot uporablja fitosociolog znano končnico -etum in tako se naša združba imenuje *Seslerio-Semperviretum*. Njen zunanji videz je značilno terasast, med rastjem so stopničke, pokrite z gruščem. V združbi je šaša in modrike največ, pridružuje pa se jima še vrsta barvitih rastlin. Midva sva naletela ravno na aspekt, v katerem so prevladovali julijski lan, progasti volčin in velecvetno sončece, modra, rožnata in rumena barva torej. Progasti volčin (*Daphne striata*) se na hitro skoraj ne loči od bolj znanega dišečega volčina ali jožefice. Ima pa bolj bledordeče cvetove, ki so goli (ne puhaсти), listi so motni, raste pa v višjih legah (1500—2000 m) ravno v omenjeni združbi in v ruševju. Jožefica (*Daphne cneorum*) je domača na dolomitnih tleh v Zasavju, Polhograjskih hribih, v Dragi in še kje. Posebno je lepa na pobočjih Čavna, kjer cveti skupaj s Clusijevim sviščem. Človek sega več po bolj znani jožefici, a zaščiteni sta obe vrsti. Da ne bo izgovorov z zamenjavo, je dejal ljubitelj planinskega cvetja dr. E. Pajnič. Ker je bil prehod Čez Kanjo tik nad nama, sva zlezla še nanj. Pot se kar nekam zgubi in vzpon se spremeni v previdno tipanje po močno krušljivem kamenju. Kar prileglo se je, ko sva se na škrbini mogla vzravnati. Zazrla sva se v samotno Bavščico, dolino z

morda najbolj južno vegetacijo v naših Alpah. V načrtu ekskurzije pa nisva imela sestopa vanjo, ampak sva prečila proti Zgorelcu (2090 m), ki sem ga izbral za današnji cilj. Na Luži, prehodu iz Trente v Bavščico, sva se s Tonetom začasno ločila. Medtem ko sem sam šel na vrh, ga je Tone kar obšel. Za domačine je značilno, da ne gredo nikamor brez potrebe. Od vršne triangulacije, ki sem ji najprej pomagal na noge, sem imel razmeroma skromen, a poučen razgled. Divja je samota Srebrnjakovega ostenja, svojevrstna za naše Alpe težka gmota Grintavca. Spomnil sem se nekega oktobrskega popoldneva, ko sem se kmalu za dežjem potikal okoli izvira Soče. Žarki zahajajočega sonca so našli špranjo med oblaki in se ujeli na mokri Srebrnjakovi steni. Srebrno se je zalesketala in razumel sem, odkod vrhu ime. Proti Pihavcema, Jelenkoma in Pelcem je pogled drugačen. Strma pobočja so porasla s travo, zlasti Sončni Jelenk ali Skutnik

(2172 m) je prikupen in izrazit, pri vrhu lepo zaokrožen zelen stožec. Tuma² pravi, da pride ime Skutnik od skutnika, to je stožčastega kotla za sirjenje. Ta razlaga se z obliko Skutnika dobro ujema. O Pelcih in o obeh Pihavcih znajo pripovedovati zapotoški in balenski pastirji, ki pri iskanju ovc večkrat pridejo v njihova pobočja. O cvetnem Morežu v grebenu Loške stene bom enkrat spregovoril sam, ker je vreden posebnega opisa. Lep je ves ta svet, ki ga spoznaváš bolj na pastirskih kot markiranih stezah, kjer ni koč, a pri ovčarjih vedno najdeš gostoljubno zavetje. — Sestop po severnem grebenu je pravi užitek. Na ozki škrbini sva se sestala s Tonetom. Zelena trata je tam nedotaknjena, sočna in bujna kot malokje. Ker je prostora malo, je vse v miniaturi. Majhna naselbina nizkih, a toliko bolj rumenih pogacic meji na tratino z vonjivimi murkami,

² Tuma H.: Trentski Pelc (Pelec) 2109 m, Plan. Vestn. 21: 168—173, 1921.

Pogled s Trentarskega Pelca na greben med Bavščico in Trento. Od leve: dvovrhni Šmihelovec (2108 m), Zgorelec (2090 m), Vel. Jelenk (2120 m), Skutnik (2172 m — nad možicem). V ozadju Kaninska skupina, desno Bricelj (2343 m) v grebenu Loške stene

Foto: T. Wraber

vmes pa je posejanih še nešteto cvetov. Cvetni greben me spominja na greben Lop od Prehodavcev do Velikega Špičja. S škrbine se spušča na vzhodno stran, v Kote, ozek strm žleb. Tone mi je pravil, da je po njem nekoč, ko je bil še zasnežen, že sestopal. Tokrat naju misel na to ni preveč navduševala, ker »mrtev drn«, to je tanka ruša na vlažni skali, ne daje zanesljive opore. Ker pa se po isti poti nisva marala vračati, sva šla naprej po lepem zračnem grebenu proti Vel. Jelenku (2120 m). Prekoračila sva nekajšen sekundaren vrh in z naslednje škrbine poiskala prehod v Kote. Kmalu pod grebenom naju je v steni presenetilo samotno drevo. Mislim, da niti ni bil macesen, ampak smreka. Pri njej sem se počutil varnega, a kaj, ko je bilo treba naprej. Pogled v grušč pod menoj mi je bil všeč le toliko, kolikor sem si želel varno stati tam spodaj. Z veseljem sem ustrezljivemu Tonetu oddal nahrbtnik in končno le pristal na dnu. Prišel pa sem »na okus« in najraje bi se kar vrnil, če mi ne bi bilo treba spet nazaj. Pod Vel. Jelenkom sva šla proti Skutniku in se zalezla v njegova travnata pobočja. Ker pa so oblaki, kot že večkrat tisti dan, spet grozili, sva se mimo Lašt, puste dolinice med Skutnikom in Pelci, spustila v rušnati Razor in kmalu dosegla zapotoške stanove. Ko sva odhajala s planine, so se ravno vračale ovce s paše in nama zazvonile za odhodnico. Med potjo sva občudovala sleč, ki ga tako polnocvetnega in temnordečega še nikjer nisva videla.

ANDREJ BEG

Gore na obzorju

*Kako ste lepe — a daleč tako.
Ulite iz beline in čistine
pokrite z nebom, stkanim iz modrine,
ki odpočije si na njem oko.*

*Obdane s sijem srca hrepenenja
ki v vašem miru si želi počiti
in zmedi dni zazidanih uiti
in najti spet lepoto v snu življenja.*

*Da, spet se v vašo bom podal samoto
izpisal si življenja novo stran
da si napolnim spet srce z lepoto*

*ki jo prepodil mu je šarlatan
ki čustva mislim sleče in goloto
le mrzlo srcu kaže, modrijan.*

Plazovi na Zelenici

Ciril Praček

Dolgi pramen ročne svetilke je tipal skozi snežni metez po shojeni gazi. Zdelo se mi je, da bi morali biti že davno pri karavli. Končno sem le zaznal pasji lajež. Trije smo bili z Jesenic, Maki, Burnik in jaz. Daleč za nami so zaostali reševalci iz Kranja.

Lajež je bil vse močnejši. Čakal sem, kdaj nas bo ustavil stražar. Nihče ni ustavljal, nihče klical, kaj je res vse izumrlo? Toda skozi snežinke se je pokazala svetloba, počasi tudi obris karavle in razsvetljeno okno. Pes je lajal zaman. Prišli smo v karavlo, ne da bi nas kdo ustavljal, ponoči, z lučjo v roki.

Čudno v vsaki drugi okoliščini, toda danes ne. Nihče ni mogel drugam kakor do karavle. Kdorkoli bi samotni zagazil izven gazi v globok sneg, bi utonil v njem. Meter in dvajset novega in meter starega snega, oboje suh sneg.

Vojska je imela v gosteh belo smrt. Ob pol dveh popoldan so nas dvignili na Jesenicah. Kako so zmogli tako hitro po nesreči, pri potrghanih telefonskih žicah, to si ne vem razložiti. Snežilo je tako močno, da je sproti zamedlo cesto. Komandant jeseniške milice je klet za volanom »marice« ter plesal twist z avtom po zasneženi, mokri cesti.

»Poglej ga«, se je pridušal, »natančno po sredi ceste hodi, kam naj grem z avtom, ki že itak pleše po vsej cesti.« Seveda tudi pešec je klet marico, ki ga je obrizgala z lužo od nog do glave. Kako naj gazi po hodniku, ko ni izorano? Tako smo priplavali do komande v Mostah.

»Pot s te strani ni izgažena«, so nam povedali. »Na Zelenici se je nesreča pripetila na

ljubeljski strani, reševalci so že na delu in še vedno iščejo zadnjo žrtev, ki je pod snegom. Rabijo nujno lavinske pse. Vodniki s psi naj bi šli iz Tržiča navzgor, kjer je pot že izgažena, drugi reševalci pa naj bi šli z Most na Zelenico.»

Pomislil sem: S seboj moramo vleči čoln akkia, smuči, sonde, cepine in še vso mogočo in nemogočo reševalno opremo in to v dva metra globokem snegu, oziroma vsaj meter in pol globokem snegu. »Ne«, sem dejal, »nikoli ne bomo prišli sami trije na Zelenico v tem snegu. Gremo v Tržič in na Ljubelj in od tam po gazi do karavle na Zelenici.«

Naložili smo se zopet v marico in odplavali naprej. Na križišču v Lescah je čakal Koblar z jeepom. Prebasali smo se z marice na jeep, ta se ni menil dosti za sneg. Koblar je peljal do Lesc tri lavinske pse z vodniki, tam so Hrovat, Cencelj in Jakelj predsedli na kranjski jeep in odbrzeli naprej. Pod Posavcem bi se naše reševanje skoraj končalo. Dva težka avtomobila sta bila pred nami na desni strani ceste. Negibno sta zapirala pot, po levi strani nam je peljal nasproti težak avtobus. Pribrzeli smo v ta problem okoli ovinka s polno hitrostjo. Koblar je pritisnil na zavoro in že smo peljali po luži kakor na saneh naravnost proti avtomobiloma pred nami. Ni bilo kaj izbirati, ali razbit avto ali v jarek in na travnik. Jarek in travnik je bilo manjše zlo in Koblar je hitro obrnil na desno, ko je začutil, da je ena stran s kolesi že v jarku. Ustavili smo se na travniku.

»Ja, ja, se boste že naučili drveti, prav vam je,« se nam je škodoželjno smejal nekdo s fiča, ki smo ga ravno dobro prehiteli.

»Boš tiho«, je zavpil Maki in pobral kamen, nakar je glava hitro izginila nazaj v fičo.

»Pusti ga, saj ne ve, da smo v akciji, da se nam mudi,« je rekel Burnik.

Pogledali smo, kako bi prišli iz sadovnjaka nazaj na cesto, našli smo izhod in odbrzeli naprej proti Kranju in Tržiču.

Iz Tržiča naprej je vozil lahko samo še jeep. Srečali smo vojsko, ki je morala ustaviti težki kamion zaradi okvare. Ujeli smo tudi jeep z lavinskimi psi. Činč in Črt sta divje renčala drug na drugega, vsak v svojem kotu. Taro pa je modro molčal. Izkopati smo si morali pot okoli pluga, ki je tudi obstal v globokem snegu. Snežilo je brez prestanka v gostih debelih kosmih, ljudje so se mučili zaman okoli jeklenih konj, ki so se vse globlje pogrezali v sneg. Le jeep se ni dal premagati,

grizel in kopal in oral je globoki sneg in nas pritresel do hotela.

Vzdušje v hotelu pri predoru je bilo prav reševalsko. Tu so bili zbrani reševalci iz Kranja, Tržiča, Ljubljane in Jesenic. V kotu je nekdo neprestano klical zvezo s Kranjem in oddajal poročila.

Zvedeli smo, da so potegnili izpod snega že vse in da nas ne rabijo več. To so nam povedali že večkrat danes, že celo spotoma, toda stari reševalci nismo zato, da bi takoj verjeli, kar nam »važiči« obesijo na ušesa.

»Koliko čolnov je gor?« sem vprašal Salbergerja.

»Dva sta pri tistih dveh, ki sta najbrž že mrtva, v karavli, pri ponesrečenem pa je navaden lesen čoln«, je odvrnil Salberger in še dodal, da bo šel del Tržičanov od mesta, kjer se je zgodila nesreča, naprej do karavle. Torej dva mrtva bodo pripeljali z dvema čolnoma, ki sta zelo pripravna za prevoz, ponesrečenca pa z navadnim čolnom, ki se zelo Takoj sem vedel, kaj je naša dolžnost. Nismo se zadržali v hotelu niti deset minut, vzeli smo čoln akkia in svetilke ter odšli v noč. V avtu smo pustili oprtnike s hrano, kar mi je bilo takoj žal. Le pest sladkorja in jabolka sem vzel s seboj. Burnik in Makovec sta si zadela vsak en del čolna na rame, jaz sem se ogrnil z reševalno vrečo in odšli smo v noč.

Vojak nam je pokazal smer in ko smo bili na stezi, nismo mogli več zgrešiti. Tik za nami se je podala na nevarno pot še skupina kranjskih reševalcev. Komaj smo dobro izgubili hotel iz oči, sem že spoznal, koliko so danes tvegali ti možje, ki so danes opoldne pregazili to ozko in globoko stezo. Redek bukov gozd in huda strmina. Neprestano se je sneg usipal v majhnih plazovih navzdol, neprestano je močno naletaval in neprestano je pošastno bobnelo v Begunjščici. Vsakokrat, kadar je v Begunjščici zabobnelo, smo se nehote ustavili. S skrbjo sem čakal, kdaj bo valovanje zračnih mas sprožilo na nas svoj blagoslov. Jasno in čisto sem videl, da je ta dan neslo preko trideset gorskih reševalcev svoje glave na tombolo. Če bi se kaj zgodilo, bi vsi zavpili, zakaj ste šli, če je bilo brezupno. Da, zakaj smo šli. Odgovor je samo eden. Dolžnost, čut dolžnosti, prainstinkt boja za ohranitev človeške vrste; če bi nas vzelo, bi takoj stopilo na naše mesto tri sto novih moči, ki bi šle v boj s naravo brez pomisleka, kakor so šli moji tržiški tovariši pred menoj

in mi za njimi. Hodili smo po strmini, ki je blizu meje, ne pa po sami zeleniški kotlini. V kotlini bi nas zasulo, to bi bil samomor. Medtem ko je tam neprestano grmelo, je obstajala tu samo potencialna nevarnost. Na posebno izpostavljenih mestih smo šli v primerni razdalji in v hitrem koraku posamič. Komaj četrte ure nad hotelom smo srečali močno skupino reševalcev, ki je imela enega ponesrečenca pod streho iz ponjave; pod vodstvom ljubljanskega zdravnika so mu dajali umetno dihanje na najmodernejši način z gumiastim mehkom. Šest ur so možje garali v skrajno slabih okoliščinah, šest ur neprestano, toda zaman. Tam daleč nekje na jugu bo zajakalo drobno dete, ker se bo vznemirilo, ko bo začutilo, da joče njegova mamica. Možje so dali iz sebe vse, da bi rešili otroku očeta. Še hitreje, vse hitreje smo šli naprej. Zopet so se pojavile luči v metežu.

»Ah, ti si,« je dejal Kersnik. »Greste na karavlo?« »Da«, sem odvrnil kratko.

»Zadnjega peljemo navzdol v čolnu akkia,« je dejal.

»Dobili smo ga tik pred temo. Na skrajnem robu plaz je ležal in z zadnjim vbodom sonde, ravno ko smo vrsto obračali za vbadanje v nasprotno smer, ga je reševalec odkril. Ležal je z glavo navpič in nogama navzgor. Dva metra globoko.«

Pomislil sem na čudovite pse, na Činča, Taro in Črta. Ti bi takoj našli. Toda vse telefonske zveze so bile potrgane, nesreča se je zgodila okoli desete ure. Jesenice so bile alarmirane šele ob 13,30, ob 14,30 smo se odpeljali, ob 17 uri smo bili na Ljubelju. Do takrat so opravili glavno delo že sami tržiški reševalci. Čakal nas je še edino prevoz ponesrečencev s karavle.

Marjan Salberger nam je povedal, kje naj hodimo, ko bomo prišli na plaz, ki je zasul štirinajst mož, kajti v temni, megleni noči, v snežnem metežu, je bila orientacija res obupna. Držali smo se vseh navodil za hojo v plazovitem področju, prečkali dva sveža plazova, ki sta zasula stezo tik za reševalci, ki so peljali mrtvega vojaka v dolino in hiteli naprej. Ko smo prišli na plaz, sem se držal najbolj uhojene smeri navzdol in prišli smo na ravnino iznad velikega plaz v Zelenici, tik pod miličniško kočo na Zelenici. Burnik in Makovec sta oddala čoln izmeni, potegnil sem naprej, kar mi je duša dala. Burnik in Makovec ter ostali me niso razumeli. Plašiti pa jih nisem upal. Ta del poti

do miličniške koče, dolg morda še 200—300 m, je bil direktno odprt plazovom iz pobočij Begunjščice. Iz ravnine, na katero smo sestopili okoli 50 m navzdol, drži pot zopet strmo navzgor. V hipu sem bil najmanj 100 m pred vsemi. Še malo in iz nevarnosti bomo. Toda luči so mežikale tako daleč za menoj. Potegnil sem še preostalo dolžino izpostavljenega sveta in počakal tovariše na sedlu.

Zdi se mi, da se nam je vsem oddahnilo. Od tu naprej ni več nobene nevarnosti.

V karavli sem poiskal dr. Robiča. Oskrbel je ravno poškodovanega vojaka, ki je imel težjo rano na glavi. Vojak je ležal na postelji, okoli postelje so stali oficirji in zdravnik.

»Kako je, Andrej?«

»Ne bo hudega, toda sam ne bo šel nikamor več. Do karavle se je vrnil sam, brez vsake pomoči, tu pa mu je zmanjkalo vsega. Trpi še posebno, ker se spominja, da se ga je držal eden od obeh preminulih, med vožnjo v plaz za pas in ga je potem odtrgalo od njega. Če bi se ga držal, bi dobil oba. Ves čas mu gre to po glavi.«

Javil se je še en vojak.

»Boli me oko in noga.«

Andrej ga je pregledal. Za oko res ni bilo treba dosti ugotavljati, imel je tako krvavordeče, da se je takoj lahko ugotovil močan udarec. Tudi koleno je bilo močno zateklo.

»Zdi se mi, da bom šel lahko sam.«

»Nikamor ne boš šel sam, peljali te bodo«, mu je mirno dejal zdravnik.

Ti fantje, vojaki, ki so bili pred nekaj urami pod plazom, so se držali tako junaško, kot da takle plaz zanje ne pomeni mnogo. Sam bi šel naprej v dolino, toda komaj je stal na nogah, kar zanašalo ga je. Silna morala v teh vojaki, pravi ljudje na pravem mestu.

Zanimalo me je, kaj in kje so pogrešili, da je pobralo prav vse, vseh štirinajst.

Polkovnik je pripovedoval: »Vojak mi je rekel, naj pogledam gamsa, ki je prečil nad nami. Bil sem spredaj, ko smo se sešli oni z Ljubelja in iz karavle. Pogledal sem navzgor, za gamsom. Toda namesto gamsa sem videl tik nad seboj najmanj dva metra visoko belo steno. Vrglo me je v ribo, stegnil sem roke naprej in že je šlo mehko in hitro kakor ekspres. Včasih sem se znašel na vrhu vala in videl roke in noge drugih pod seboj, potem sem bil v trenutku ves pod snegom, globoko pri tleh. Prehitel sem vse, ki so bili za menoj in naenkrat negibno obležal. Na vso srečo

sem imel polna pljuča zraka. Moral sem ravno vdihniti nekje na površju, preden me je zasulo. Dušilo me je. Izbruhnil sem ves zrak z vso silo iz sebe, ko ga nisem mogel več zadržati. To me je rešilo. Prebil sem tanko steno dvajset do trideset cm snega iznad sebe in zadihal, tudi klical sem. Sam se nisem mogel premakniti, bil sem zakopan v sneg. Čutil sem, da me nekdo odkopava. Bil je vojak, ki je edini ostal iznad snega. Ko je začutil, da ga plaz odnaša, se je zvil v klopčič in ostal zunaj. Skupno sva potem odkopala vse tiste, ki jim je molela roka ali noga iz snega. Toda dveh ni bilo, ko smo se prešteli. Poročnik je tekkel takoj na Ljubelj in alarimiral reševalce. Sam pa je takoj pripeljal s seboj psa, čigar vodnik je bil pod snegom. Pes ni iskal niti trenutek, šel je takoj na mesto, kjer je bil pod snegom njegov vodnik, žalostno zacvilil in pričel kopati. Nismo ga mogli odtrgati vstran, dokler nismo izgrebli vojaka. Dali smo mu umetno dihanje, najmanj eno uro, toda zaman. V tem so prišli reševalci iz Tržiča. Mobilizacija reševalcev je stekla brezhibno. Prevzeli so skrb nad že našlim preminulim in iskali naprej še drugega — zadnjega pod snegom. Tega drugega pes ni znal poiskati, ker enostavno ni razumel, kaj naj še išče, ni izurjen v ta namen. Vedel sem, zakaj je vse pobralo, niso držali predpisane razdalje v nevarnih okoliščinah. Tržičani so dali najdenega posebni ekipi v oskrbo, ki je nadaljevala še šest ur z umetnim dihanjem. Toda zaman.

Drugega so našli s sondiranjem čez pet ur. Našli so ga na skrajnem robu. Pri tem sem se spomnil na nauke, ki so nam jih dajali Švicarji na tečaju v Davosu, da plaz pogosto potisne ponesrečenca popolnoma na konec ali na desni, oziroma levi rob.

Naj podčrtam, da so se tržiški reševalci izkazali v tem primeru izredno, tako pri vzponu kakor pri delu in sestopanju so bili ves čas odvisni od sreče, ali jih bo zasulo ali ne. Tako popolno združenje vseh faktorjev, ki omogočajo proženje plazov, kakor je bilo tisto popoldne in tisto noč, in tako ugoden teren za plazove, kakor je zeleniški, se ne najde vsak dan.

Zanimivo je bilo tudi tisto, kar je povedal poročnik: »Prvo, kar sem storil, ko so me odgrebli, je bilo, da sem se prijel za pas, če imam še pištolo. Neki vojak pa je ves nesrečen iskal svoje pokrivalo. Tako zmede člo-

veka prvi hip pri takem dogodku, da počenja povsem brezpomembne stvari.«

Bal sem se, da bodo Tržičani hiteli s karavle nazaj na Ljubelj, čez plazove navzdol. Toda odveč je bil ta moj strah. Soglasno so bili vsi za to, da gremo v smeri na Žirovnico, na Moste. Ta pot je trikrat daljša, toda ni nevarna zaradi plazov.

Ura je bila 21, ko smo pričeli pripravljati odhod. Polkovnik nam je dal vse na razpolago, kar smo še rabili: odeje, stražarsko bundo, plahto. Enega smo namestili v akkia, z drugim pa so se trudili Tržičani, da ga namestijo v polomljeni, na pol trhli čoln. Uporabiti so morali vso iznajdljivost, da jim je uspelo pripraviti transport. V karavli nas je bilo okoli štirinajst reševalcev. Zaradi globokega snega premalo za transport dveh ljudi.

Zmenili smo se, da gremo z akkia naprej, da bomo naredili gaz za one s čolnom. Mlad poročnik, ki je bil pred nekaj urami v plaz, je zagazil naprej v celi sneg. V akkia smo se vpregli spredaj štirje, Makovec, Burnik, Roman Herlec in jaz, zadaj je potiskal Žvokelj. Herlec se šteje med »stare« in vedno poudarja, »mi stari moramo držati skupaj«. No, to noč je vlekel, kot bi imel šele dvajset let.

Bilo nas je premalo. Kar smo izgazili z nogami, je bilo za akkia preozko, kot snežni plug se je zabil v gaz in jo širil, zato pa smo morali vleči kakor vprežni konji. Povedali so nam, da prihaja vojska nasproti, da nam naredi gaz. Res smo kmalu zagledali v daljavi luči, tudi sneg ni več naletaval s tako silo. Kmalu smo prišli na gaz. Komandir nam je dal pomoč k vsakemu čolnu po tri može. Sedaj je šlo laže.

Baklja je dogorevala in metala fantastične sence po snegu. Vojaki in reševalci in ves obširni aparat, ki je brezhibno deloval to noč, so se trudili zagrizeno, da rešijo, kar se rešiti da.

Ob eni uri je vstala upravnica gostilne pod Stolom.

»Veste, fantje, v tak namen rada vstanem, nekaj drugega je, če me kličejo pijanci«. Prijazno in hitro je postregla.

Bili smo trudni, lačni, žejni in premočeni, toda izpolnili smo svojo dolžnost. Zopet je stopila »marica« v akcijo. Divji Činč mi je položil glavo na koleno in mirno spal. Ob tretji uri zjutraj se je končalo naše »ponočnjaštvo«.

Iz spominov

na

Prisank*

Dušan Čop

Trije smo bili tisto nedeljo, menda vsi trije enako neizkušeni v zasneženih gorah. Drugače ne morem reči, saj smo se odpravili iz Kranjske gore v drugi polovici maja, ko so bile police po gorah okrog nas še temeljito zasnežene. Pa kako smo bili oblečeni! Tako kot sredi julija, jaz sem celo imel nizke čevlje, kakor imam navado. In tisto nesrečno leto je bilo, leto 1948, ko je v gorah vsak teden vsaj enkrat snežilo. Samo en cepin smo povrh imeli s seboj. Pa kaj hočete, mlad človek je mlad človek, zastonj mu kaj dopoveduješ.

Vreme tisto jutro ni kazalo najlepše, toda mi trije smo imeli trden namen, da moramo »priti nekam visoko«. Mene so sicer obhajale neke neprijetne slutnje, če se tistih svojih občutkov še prav spominjam, pa odkrito povedano, gore v snegu so mi bile takrat samo neznana, čeprav lepa uganka.

Pred »Eriko« še vedno nismo imeli cilja. Prepirali smo se, eden od tovarišev je po vsej sili hotel preko Kriške stene v Aljažev dom. Meni se je to zdelo dokaj daleč. Računal sem namreč, da nas tam gori lahko ujame »kaj mokrega« ali še kaj hujšega, pa sem to odločno odklanjal. Tudi za Špik se nismo mogli zediniti. Navsezadnje je obveljal Prisank. Všeč nam je pač bil — in česa se mladost ne loti, če ji je všeč? Mogočen in postaven se je šopiril pred nami, lahne meglice so se plazile po njem in se mu dobrikale. Lep je bil, res lep, v majskem soncu, ko je na desni in levi

vse tako bujno cvetelo. Pa nas je pritegnil k sebi, tako silno, kakor znajo le gore. Nič več nismo mislili na druge vrhove, samo še na Prisank. Spominjam se še, da sem pri tem imel še neke sebične, skrivne misli: Če nas gorski velikan nažene, do Mihovega doma le ni predaleč. Pa sem pozneje mislil nekoliko drugače...

Nič se nismo ustavili v Mihovem domu, tudi pri koči na Gozdu ne. Kar naprej smo jo mahali, da bi bili čimprej tam, kamor planinca žene srce. Ob vhodu v steno — kajti izbrali smo si Hanzovo pot — nad plazom nas je »osvežil« dokaj izdaten curek vode, ki je sicer poleti precej skromen, če sploh kaže kaj življenja. Pa nam je bilo to prav všeč in tudi naslednje gorske minute. Pot je bila večinoma že kopna, tu in tam je sicer noga še stopila na sneg. Vem, kako smo si pripovedovali: »Strahopetci, strah nas je bilo, na, pa ni nič hudega, mnogo bolj prijetno celo kot poleti.« Nesrečna mladost, ko pa vidiš samo vzroke svoje radosti, na posledice pa ne misliš! Kolikokrat sem si odtlej že očitil, kako nepreviden sem bil tisti dan. Bil sem najstarejši, malo bolje bi bil res lahko vso stvar premislil... Tako pa so se kmalu nabrale skupaj vse tegobe takega-le nepremišljenega izleta — samo nesreča se ni pripetila. Če le pomislim na tisti dan, moram priznati, da smo pač imeli vražjo srečo. Prav lahko bi bila koga od nas takrat iskala reševalna služba.

Hitro smo se vzpenjali. Pod Hanzovo steno smo se prvič srečali z večjo množino snega. Prav nič se je nismo še ustrašili — nad steno je bilo spet kopno. Cvetice tu, cvetice tam, sonce je še sijalo, res je bilo prijetno. Potem smo prišli na tisto trikotno snežišče, do kate-rega marsikdo poleti goji spoštljiv strah — prenekatera roka ali noga je že občutila nevarnosti strmega, zaledenelega snežišča, ki se konča v slapu. Takrat pa je bilo snežišče mnogo večje, napolnjeno do robov in silno veliko se mi je zdelo.

Kakor nekako jezero se mi zdi še danes, če ga gledam samo z očmi spomina. Takrat nas je prvič neprijetno spreletelo. S sten nad nami je neprestano frčalo kamenje. Tolažili smo se z mislijo, da bo pač pozneje bolje, a rekli nismo nič. Že smo napravili prve stopinje preko snežišča, ko nas je dohitel nek alpinist, menda je bil iz Begunj. Komaj nas je zagledal, že nam je začel brati levite. Zgražal se je nad našimi čevlji, nad dejstvom,

* Uredništvo prepušča avtorju ime Prisank in se ne spušča v nedavno pravdo, še ne končano. Pač pa je z uredniškim odborom vred čustveno navezано na ime Prisojnik, ki se je v naši pisavi že utrdilo. Op. ur.

da smo bili brez vrvi in da smo imeli s seboj en sam cepin. Odločno nam je svetoval, naj se vendar vrnemo. Pa nismo hoteli, na noben način ne, zdaj, ko smo bili že blizu Gamsovega skreta. Alpinist ni hotel prevzeti odgovornosti za to, kar smo počeli, in je odšel sam naprej.

No, nad Gamsovim skretom smo se le zamislili nad našim početjem. Tam je poleti lepa, zložna stezica, ki poteka nad precejšnjo strmino in pod dolgo, par metrov visoko steno. Takrat je bilo seveda drugače... Tista stezica je bila zasnežena, pod njo pa nemarno strma vesina. Počasi in previdno smo stopali tik pod steno, dokler nismo zavili na levo navzgor na drugo snežišče. To nam seveda ni delalo preglavic. Položno je bilo in vsaj jaz sem ga bil navajen — iz poletnih vzponov. Na lepem je bilo konec naše redkobesednosti, smejali smo se in zbijali šale na račun našega strahu. Toda naša prešernost ni trajala dolgo! Komaj smo se namreč spet približali stenam, je pot spet postala — če jo pot sploh smem imenovati — ozka, strašno ozka. Ob neki skali, dobro se še spominjam tistega mesta, je bila komaj dober decimeter široka in še spuščala se je. Pod njo je bila spet tista lepa strmina, ki se je po nekaj metrih prevesila v — navpičnost. Kar mrz nas je stresal, verjetno vse tri, če smo se ozirali tja dol.

In prav tam je prišlo nenadoma, brez uvoda. Sonce je še posijalo od časa do časa, in ko je tako-le spet s svojo žarko lučjo pozlatilo strmine, da so se iskrile pod nami in nad nami, da nam je jemalo vid, je na vsem lepem nad nami zamolklo zaropotalo, potem pa se je vsulo — kamenje. Večkrat se mi je že kaj takega primerilo v gorah, toda tistega dogodka se v spominih ne morem in ne maram odkrižati: Le preveč je bilo vse skupaj zanimivo, čeprav grozljivo. Moja tovariša sta se hitro stisnila pod steno, jaz se nisem imel kam. Kar obstal sem, kjer sem bil. In čisto prav sem napravil. Od zgoraj nekje je prifrčal po zraku, komaj pol metra od moje glave, precej velik, kot disk okrogel in ozek kamen ter se izgubil podme s čudnim zvokom. Na levi in desni pa je žvižgalo, da je bilo veselje. Še danes si dopovedujem, da sem takrat imel čudovito srečo. Stal sem namreč na poti nekakšnega hudournika in res, ko smo se pozneje ozirali nazaj, smo videli, kako se je spet in spet vsulo kamenje prav po tistem jarku.

Mnogo let pozneje se mi je nekoč na poti na Triglav primerilo nekaj podobnega. S prijateljem sva se za kratek čas ustavila nad Pragom, pod tisto visoko steno, da se odpočijeva. Sedla sva, toda mrzlo je zapihalo, bilo je namreč že pozno popoldne. Zato sem svetoval, da bi svoje stvari »prestavila« za nekaj metrov na levo, na od sonca obsijan prostor. Komaj sva spet sedla, že je v steni nad nama zagrmelo in sekundo za tem je prav na tisto mesto, kjer sva prej sedela, prižvižgala ali bolje rečeno, s silnim truščem priropotala precej velika skala, za njo pa je tulilo in žvižgalo, da je bilo veselje, kakor zna samo kamenje v gorah, kadar prileti iz velike višine. Neprijeten doživljaj — toda kaj je pomenil v primeri z onim, kar nas je navdajalo tiste trenutke, ko se je na nas vsulo kamenje s Prisanka? Strah in upanje, da ne bo nič hudega, živčna napetost ob pogledu na pot pred nami in snežne vesine, misel na našo opremo in na nič dobrega obetajoče megle...

Čim bolj smo se vzpenjali, tem bolj nas je skrbela pot. Police, po katerih smo se le s težavo pomikali dalje, so bile do roba zatrpane s snegom, ki k sreči še ni bil mehak, zmrznjen pa tudi ne več, saj se je kazalec na uri pomikal že od desete številke proti enajsti.

Nikakor ne bom mogel pozabiti, kakšni občutki so me obhajali v tistih minutah, ko smo se po zasneženem, silno strmem pobočju, kjer je še poleti pot nerodna, bližali škrbini med Prednjim Prisankom, in gmoto, na vrhu katere je bil naš cilj. Na lepem se mi je namreč zazdelo, da smo v nekem čisto drugem, sanjskem svetu — saj te strmine, skalovje nad nami in zevajoči prepadi pod nami, zatrpani s snegom in ledom, vse skupaj nasičeno s sončno lučjo, saj to ni bilo več nekaj resničnega! Svet, v katerem smo bili, je bil čudovito lep svet — poln nevarnosti.

Spet smo hoteli prevarati sami sebe. Kamin nad nami, kakih petnajst metrov visok, saj ga poznate s Hanzove poti na Prisank, je bil kopen in lahko se je bilo povzpeti skozenj na tiste police nad njim. Toda tiste police, da ste jih videli! Gor in dol so se vile okrog nešteti oglov, tisti dan jih nisem mogel prešteti — vse popolnoma zasneženo, pa kako! Vsa snežna pobočja pod potjo so se grezila naravnost — v globoke prepade. To nas je živčno čisto zmučilo, posebno še, ker je sneg

postal nevarno mehak. Zato sem na nekem ovinku poslal mlajšega tovariša naprej, na naslednji rob, da pogleda, kakšna je pot dalje. To je bilo še posebno važno, ker se je pričelo grdo oblačiti. Odločiti smo se morali, ali bomo vzpon še nadaljevali ali pa se bomo vrnili, čeprav smo bili že okrog 2200 m visoko. Vrniti se, kako bridka misel, vrniti se po vseh tistih policah in strminah, skozi mehki sneg — z enim samim cepinom... Ali pa — naprej — skozi negotovost?

Videla sva ga, kako je s cepinom v roki prišel do mesta, kjer se pot obrne na levo ter nekaj zaklical. Šele ko je ponovil, sva ga razumela, vsaj mislila sva, da ga razumeva. »Tisti planinec je tam-le gori in pravi, da se raje vrnimo.« Tako vsaj sva ga razumela, in ker sva komaj čakala neke odločitve, sva se takoj tudi obrnila, še tovariša nisva čakala. In bil je tudi zadnji čas. Sneg je postajal vse mehkejši, sive megle so silile vse nižje in nižje, niti vetra ni bilo več. Tovariš naju je dohitel, ko sva bila že nad kaminom. Povedal nama je, da sva ga napačno razumela, da je oni alpinist dejal: »Odslej je pot lepša, kar naprej brez skrbi!« Toda, kar je bilo, je bilo, nazaj nisva hotela več, že zaradi vremena ne. Neizkušeni, kakor smo bili, smo gotovo izbrali boljše, ko smo obrnili naše korake navzdol. Skrbela me je pot navzdol, sneg je bil zdaj tak, kakor da bi bil pravkar zapadel. In res ni šlo brez nesreče. Na strmini je zadnjemu od nas spodrsnilo, k sreči sva ga še ujela. Da je zdrsnil le malo dalje, no, naprej je boljše ne pomisliti. Toda narava je tudi sama poskrbela, da so bili naši živci neprestano do skrajnosti napeti! Nenadoma se je namreč ulil dež, nato pa je votlo zagrmelo. Sivi očak Prisank se je raz Jezil nad nebogljenimi ptiči, ki so mu s svojo neizkušenostjo kalili mir pomladnih sanj... Hiteli smo, kolikor smo mogli, kajti vsak hip bi se bil lahko sprožil kak plaz. Dež se je sprevrgel v sodro, ta v točo in potem so se megle razmaknile, pred seboj smo zagledali Mihov dom, pred njim pa gručo ljudi, ki so nam mahali s palicami in cepini. Nismo vedeli, kaj hočejo od nas. Šele pozneje smo zvedeli, da se je baje pripravljala cela rešilna ekspedicija. Morda so mislili, da se je kaj pripetilo, ko smo se vračali po tisti nevarni poti.

Nevarnosti pa kljub temu še ni bilo konec. Strah pred plazovi nas je gnal dalje navzdol. Povrh je nižje doli spet deževalo, da smo

bili, slabo oblečeni, premočeni do kože. Ves čas smo živeli v strahu in — upanju, ki se je tem bolj večalo, čim nižje smo bili. Ko pa smo prišli pod Hanzovo steno, se nam je dobra volja vrnila. Čeprav smo bili mokri ko miši, nam je ni zmanjkalo prav do postaje. Tja smo jo namreč mahnili, ne da bi se oglasili v tej ali oni koči. Slaba vest nas je celo zapeljala na stransko pot, na staro cesto in tako dalje — samo da ne bi srečali preveč ljudi. Dež pa nas je spremljal prav do postaje.

Nam se ni nič zgodilo. Niti prehladil se ni nihče. Le za veliko doživetje smo bili bogatejši. Kolikokrat sem že v duhu znova in znova doživljal tiste napete trenutke do zadnjih podrobnosti! Čeprav danes ne bi napravil več česa tako »neumnega«, pa se mi je tista »tura« globoko vtisnila v spomin. Nikoli pozneje nisem v enem dnevu toliko doživel: toliko nevarnosti in strahu in toliko pristne gorske lepote.

Da pa je v spominu vse še lepše, je poskrbela mladost, ki s svojo nepremagljivo silo zna ozariti tudi tisto, kar je sivo in črno.

JOŽE HUMER

Zahod na Brani

*Ljubica, zdaj se molče objemiva.
Zdaj bi še smeh bil kakor žalitev,
kakor ranitev.
Sonce odhaja v druge svetove.*

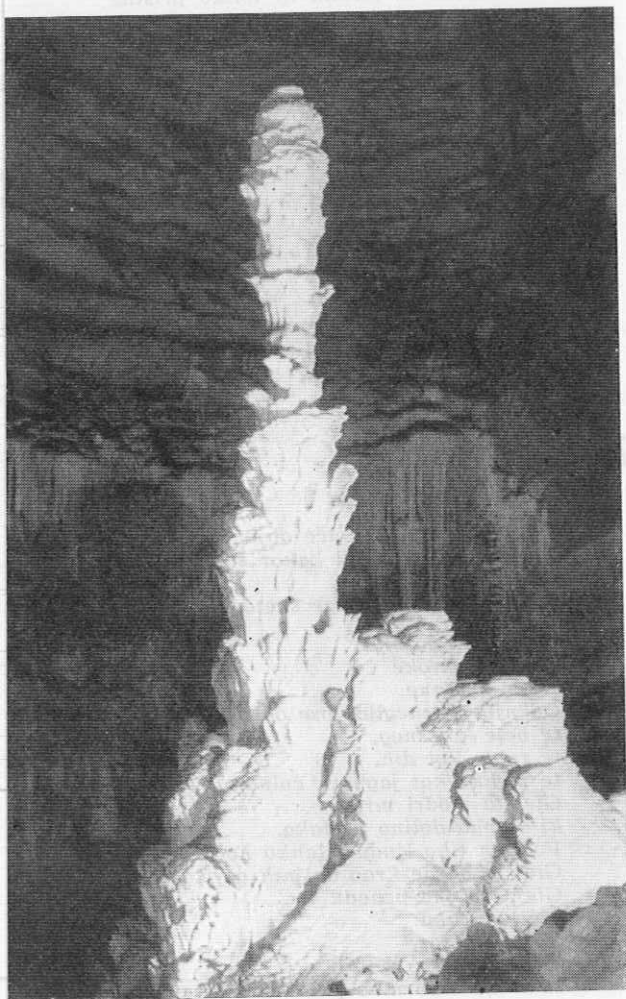
*Glej, med gorámi
so zlate, široke
ceste speljane.
Od njih so meglice vse obsijane,
te bele kot sneg,
te rahle kot dih,
te mehke kot jagnetu volna.
Glej ta modri mrak,
ki se nad dolino pretaka.
Voščiva tiho ljudem lahko noč.
Glej te barve krog daljnih gorá.
Glej, tam na vzhodu
luna že čaka.
In ves ta žar,
in ves ta čar
se v nje srebrnino pretaka.*

Lepote Križne jame

Pavel Kunaver

Stalagmit na Kristalni gori

Foto Fabian Pease
& Stuart Tovey

O Križni jami so že mnogi pisali, a vendar ne toliko, da bi ta zakleta kraljična podzemskega sveta dobila več obiskovalcev in končno takega rešitelja, ki bi jo znal brez škode in poškodovanja privedi bliže lepote željnemu človeku. Glavni del jame je še danes popolnoma nedotaknjen biser podzemlja in kolikor toliko tvegana tura za nepoklicanega; za tehnika pa, ki bi jo hotel napraviti dostopnejšo, izredno trd oreh. Kdor pa bi ga tako strl, da bi jedro jame ostalo tako čudovito, kakor je danes, in da bi v bodočnosti brez nevarnosti razveseljevalo in bogatilo ljudi, bi storil res dobro delo. Zaenkrat pa je Križna jama zaklad, zaklenjen s sedmimi ključavnicami in sedmimi ključi. Nekateri se tega vesele, češ da je to jama, velika in nepojmljivo lepa, ki je nedotaknjena in nedomadeževana, le njim, redkim srečnežem dostopna. Toda zakladi so za to, da jih uporabljamo, seveda pametno in tako, da se obrestujejo in se ne uničijo, kakor to grozi precejšnjemu delu Postojnske jame, če bi se izpolnil nek načrt.

Ker še vedno velik, da, pretežni del Slovencev premalo ve o Križni jami in ker je treba vedno iznova, od časa do časa, opozarjati na premalo znane lepote, hočem na kratko zopet opisati nekatere njene posebnosti. Povod za to pa so mi dale slike nekaj angleških jamarjev, ki so nekako iz novih zornih kotov videli nekatere nam že znane jamske lepote in s tem opozorili, koliko je možnosti, da to jamo, kjer voda in v kapniške oblike izpremenjeni apnenec tvorita na 5 km dolgem podzemskem rovu nepozabno lepe prizore, vedno iznova in drugače doživljamo.

Že Križna gora, v kateri se skriva naša jama, je obiska vredna točka. Saj leži med dvema zanimivima kraškima poljema, Cerkniškim jezerom in Loško kotlino, ki posebno prvo ob deževnem in suhem letnem času kažeta vedno drugačno, a vedno lepo lice. Razgled z nje pa sega do zasneženih gora na severu in zahodu Slovenije in preko neštetihi gozdnihi višav našega krasi prav v osrčje mogočnega Snežnika.

Tam spodaj, komaj 20 minut od Loške police, pa zija sredi gozda mogočni vhod v Križno jamo, katere prvi 1800 m dolgi suhi del je človek že od davna poznal. Njegovo slavo pa je po svetu razglasil znanstvenik F. Hochstetter, ki je odkril v Križni jami pravo zakladnico kosti jamskega medveda. Še danes se tisti del suhe jame, kjer so našli naj-

več kosti te zanimive živali, imenuje Hochstetterjeva zakladnica. Nihče pa tedaj ni niti slutil, da se glavni del jame nahaja šele tam zadaj, od koder priteka iz temnega ozadja rečica. Globoko podzemsko jezerce je zgradilo pot redkim obiskovalcem, ki so se zadovoljevali s pohodom po labirintu hodnikov, nabiranjem kosti, strmenjem v tedaj nedostopne in še vedno neraziskane vodne prepade blizu vhoda. V moji mladosti, ko smo že pričeli zahajati v to tedaj posebno odročno ležečo jamo, sem samo enkrat slišal, da so nekateri »drzneži« prenesli preko skalovja sprednjih dvoran nekoliko plohov, sestavili skromen splav in se podali preko podzemskega jezera na drugo stran. Pred njimi je zazijala nova vodna jama, in našli so na njenem pragu zasigano lobanjo jamskega medveda — ter se vrnili. Tako je ostala do l. 1929 znana le suha jama, o ostalem delu, *glavnem delu jame* pa nihče niti slutil ni, še manj o tem, kaj vse se v njem skriva.

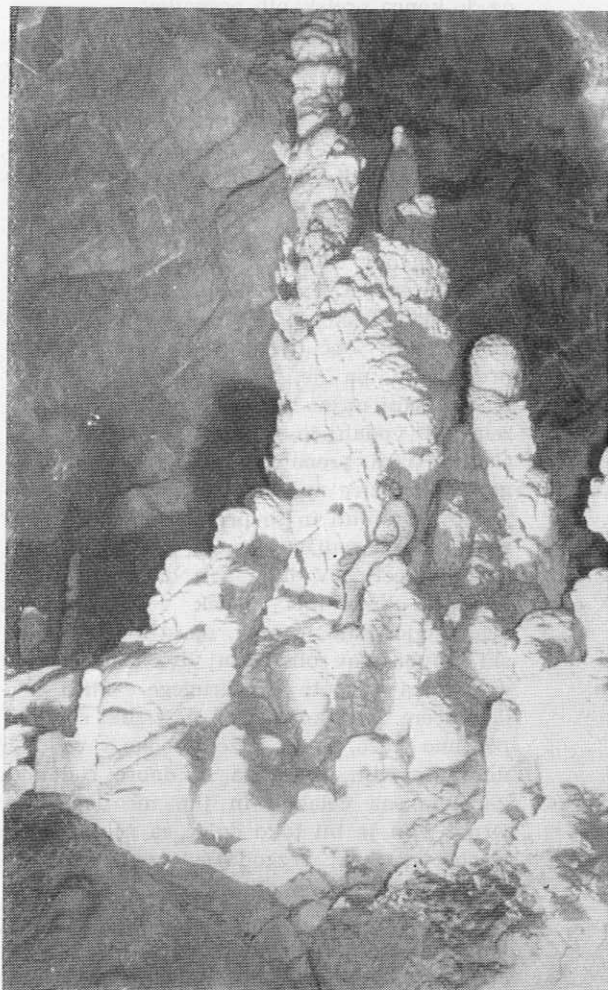
Suhi del jame je turistično društvo v Loški dolini naredilo nekoliko bolj dostopno s tem, da je zgradilo preprosto stezo po glavnih dvoranh, jamo zaprlo z železnimi vratmi in vzgajilo nekoliko vodnikov za obhod tega malone dva kilometra dolgega prvega dela jame. Za vodni in glavni del jame pa je pripravilo tri skromne čolnice, ki sedaj propadajo in je le eden še nekoliko uporaben za kolikor toliko varno vožnjo. Trud turističnega društva v Loški dolini pa je malone zaman. Čeprav je avtobusna zveza s temi nekdanj odročnimi kraji, kamor smo nekdanj hodili le peš, ugodna, in so ceste v dobrem stanju, je število obiskovalcev minimalno, kraljična v podzemlju čaka še vedno odrešenja.

Že vhodni del Križne jame je mogočen. Tvorijo ga tri zaporedne velikanske dvorane, ki jih deloma razsvetljuje še svetloba, ki prihaja skozi mogočni jamski vhod. Od teh dvoran je najzanimivejša Velika dvorana, katere oblika je dala jami ime, kajti v obliki križa se tukaj stikajo štirje rovi, središče pa tvori znameniti Čimboraso, sigast stolpec, 10 m visok, s stropa pa mu naproti raste velik stalaktit. Obiskovalca privlači v Veliki dvorani šumenje vode, ki ji hitimo po širokem rovu naproti, dokler pod našimi nogami ne zašumi kristalno čist potoček. Velikost potoka je odvisna od časa, kdaj smo jamo obiskali. Po deževju nam dere iz teme naproti večja rečica, ki izginja v skalnem

ponoru. Ob nizki vodi pridemo do velikega podzemskega jezera, ki mu ne vidimo konca v temnem ozadju. Zato pa splezamo po ilovnatem dnu v Medvedji rov in po njem, kjer gledajo tu in tam iz gline še kosti jamskega medveda, ter mimo skupin kapnikov do Tiberijskega jezera in v prej omenjeno Hochstetterjevo zakladnico. Še danes ni povsem jasno, kaj je množice velikih jamskih medvedov gnalo v popolno temo podzemlja, da so tam poginjali, in kjer nam je glina ohranila do danes njihove mogočne kosti. Za Hochstetterjevo zakladnico leži najlepši del suhih rogov — stopničasta Tetarata, kjer voda polni

Skupina stalagmitov na Kristalni gori

Foto Fabian Pease
& Stuart Tovey

globoke banjice ali ponvice. Ime je nekam čudno in je doma iz daljne Nove Zelandije. Tam je tedaj slovela prekrasna velikanska sigasta terasa enakega imena. Vulkanski izbruhi pa so jo pozneje uničili. Prvi znanstveniki pa so lepo teraso v Križni jami imenovali po onem čudu narave.

Od Tatarate moramo mimo vabečega skrivnostnega jezera nazaj do Čimboraza, od tam pa na sever v Dežmanovo jamo, ki sestoji iz več delov. Najvažnejši prizori v njej so lepe skale Runo imenovane, pa Lonci in Dežmanova dvorana ter slap, ki ga tvori voda, ki se iznova pojavi tam in izgine zopet v nedostopnih ponorih a pozneje pomaga polniti prelepo Cerkniško jezero. S tem pa suhi rov Križne jame še nima konca. kajti že blizu glavnega vhoda drži Schulzejeva razpoka v spodnji del, ki pa naj se ga navadni obiskovalec izogiba zaradi še vedno ne do konca preiskanih prepadov.

Toda pojdimo nazaj do podzemskega jezera tam za Čimborazom! Voda je mirna in čista kot ribje oko ter do 4 m globoka. Ker je nad 500 m od vhoda v jamo in velikanski podori otežujejo pohod, nikdo ni žrtvoval svojih sil, da bi prenesel tja zadostno količino lesa za varen splav ali čoln, dokler ni tehnika iznašla gumijastih čolnov, ki jih je sicer tudi težko, a vendarle lažje kakor lesene prenašati. Leseni čolni so varnejši, ker se ob ostrih skalah, ki mole iz podzemskih voda, manj občutljivi, a težki, večkratno prenašanje pa je, kakor bomo videli, v Križni jami nujno potrebno. Vožnja po podzemskih vodah je kolikor toliko nevarna. Čolni zaradi prenašanja čez udore in prageve ter brzice ne smejo biti veliki. Majhni pa so nestabilni in se pri nerodnem manevriranju kaj radi prevrnejo. To pa je nevarno početje. V jami nas obdaja popolna tema in brez luči človek v vodi izgubi orientacijo. Zato je prav, da sta na podzemski plovbi prav blizu vsaj dva čolna. Če se enemu kaj pripeti — z drugega svetijo brodolomcem. Raziskovalci na naši sliki so imeli posebno srečo, ko so se že globoko v vodnem delu prevrnili, imeli pa so dobre rudarske karbidke na čeladah in jim niso ugasnile. Drugi čoln je bil tako daleč za njimi, da je prispel na kraj nezgode šele potem, ko se jim je posrečilo na plitvejšem delu čoln zopet obrniti in splezati vanj. Tudi znamenitemu slovenskemu jamarju Andreju Perku se je na podzemski Pivki nekaj podobnega

pripetilo. A bil je sam v čolnu in karbidka mu je ugasnila. Bil bi izgubljen, če ne bi njegov tovariš z drugo svetilko stal na drugem bregu podzemskega jezera ter kakor svetilnik vodil brodolomca na varno obalo. Oba skupaj sta potem obrnila čoln in splovila na svetlo. Perko je pri tem izgubil dragoceno zlato tobačnico, ki mu jo je podaril italijanski kralj. Perko pa je užival tedaj tak sloves po svetu, da mu je Viktor Emanull takoj poslal novo enako dragoceno zlato cigaretno dozo.

Tako je torej notranji skupaj okoli 5000 m dolgi vodni del Križne jame zavarovan proti premnogim obiskovalcem z globokimi jezerci in črno temo. Ko pa prenesemo tja svetlobo, se pojavi pred strmečimi očmi vse, kar moreta ustvariti razjedena skala, bela in drugače barvana siga, stotisočletja trajajoče snovanje narave pri gradnji tisočev malih in velikanskih kapnikov in kristalno čista voda, zbrana v tihih, malone negibnih podzemskih jezerih. Drugod pa šumlja preko brzic, ki jih tvorijo sigasti pragovi in plitve ponvice. Kakor smo že omenili, je od začetka prvega jezera naprej še vse tako, kakor je narava ustvarila.

Jezerca so pravzaprav le bolj ali manj široki in visoki rovi podzemske reke, ločeni drug od drugega po sigastih pragovih in nekaterih udorih. Zato sledi lagodni, četudi tu in tam temalni plovbi po kristalno čisti vodi prenašanje čolnov preko pragov in udrtega skalovja. Ob siju močnih acetilenk, posebno pa ob času eksplozije magnezijevega prahu za fotografiranje, seže svetloba do dna jezerc in tako ni v sliki točke, kjer oko ne bi našlo nekaj lepega. Posebno lepe so ponekod stene nad vodo, ki jih je siga prekrila z nešteti vijugami, zavesicami in drugimi kamenitimi vzorci potem, ko je voda razjedla v skalovje najrazličnejše kotanje in zatoke. Zato je posebno važno, da sveti jamarju na tem delu pota zelo močna karbidka, ki naj osvetljuje celotno sliko: dno, vodo, stene in tudi daljne zavoje podzemskega toka.

Fantastična podzemska plovba se nenadoma konča pri Kalvariji, silnem podoru, ki pa so ga v dolgih dobah pokrile čudovite kapniške tvorbe. Nobena domišljija ne more naslikati oblik, ki sta jih čas, voda in raztopljeni apnenec tu ustvarila, da sta pokrila ostro udrto skalovje s stalagmiti-velikani in prtljakavci-najnežnejših barvnih odtenkov.

Svetloba in sence na Kristalni gori

Foto Fabian Pease & Stuart Tovey

Tu je treba čolne prenesti preko lepo zasiganih pragov in preko njih tekoče vode. A oko ne ve, ali bi pazilo na stopnje ali naj bi se paslo nad čudovitimi oblikami sige in kapnikov, ki stoje ob vhodu v nadaljni vodni rov. Sedaj sledi nekoliko tesnih trenutkov — strop se zniža, tako da se je treba globoko skloniti v čolnu. Ta kraj je tudi največja in najnevarnejša ovira za obisk ostalega prelepega dela Križne jame. K sreči traja vožnja pod nizko visečim stropom le nekaj deset metrov — in plačilo sledi! Še enkrat je treba izstopiti iz čolna, ko se nam stavi na pot zopet silen udor Križna gora. Tu je treba nesti čoln čez ostrorobno skalovje, dokler nam tiha voda v rovu ne zapre pota. Pozornost pa nam kmalu vzbudi šumenje manjših brzic — in že zablete na desni strani krasni kapniki ob vhodu v Matjaževo dvorano. Ta dvorana je pravi muzej in zbirka prelepih kapniških oblik. Vse najdeš tu: siloviti stebri podpirajo razpokani strop; kristalne cevke, zametki stalaktitov, vise z njega; skupine najrazličnejših stalagmitov krasnih barv tvorijo slikovite združbe. Kristalno čista voda pa šumlja preko čistih sigastih pragov... Res

pravljичno, neverjetno. In vse skrito v neprodorni temi podzemlja.

Glavni vodni rov pa je tudi od tod naprej slikovit in poln presenetljivih vodnih in kapniških slik, dokler se ne odpre velikanska Kristalna dvorana. Podzemna reka je v teku vekov izglodala silen prostor, čigar strop pa ni vzdržal in zgodilo se je kakor nekdanj v Postojnski jami. Velik del stroga se je udril, a le toliko, da je del jame zasul, ni pa segel do površja. Nekdanj ostrorobo skalovje, je nato začela pokrivati siga. Po časi se je tvorila, in velike ploskve zato odlikujejo kristale, ki se na mnogih krajih blešče v svetlobi acetilenk. Iz kristalastih tal pa so zrastle tudi nešteti stalagmiti fantastičnih oblik. Nekateri so tako veliki, da se človek kar izgubi, ko se stisne v njihovo, stebrov in kotov polno podnožje. Osvetljeni od acetilenk se skrivnostno svetijo pred temnim ozadjem skalnih sten in visokim stropom. Nekateri pa so dosegli tako velikost, da niso vzdržali lastne teže in so jih verjetno manjši potresni sunki nekdanj podrli. Stopajoč po tem s sigo zalitem kamenitem podzemskem griču se ti pri vsakem koraku odkrivajo

nove oblike in iz črnih senc stopajo v stožec tvoje svetilke nove kamenite postave, novi gobasti in kristalasti izrastki iz stalagmitov. Od njih pa padajo pošastne sence na skalne stene tam zadaj.

S Kristalno goro, kakor se imenuje ta kapnikov polna vzpetina v Kristalni dvorani, se lepote Križne jame nekako izčrpajo. Rov za njo se kmalu konča.

Križna jama pa ima še drug rovin, ki se odcepi pri Kalvariji proti severu. V nasprotju s Pisanim rovom, v katerem se nahajajo Kalvarija, Križna gora, Kristalna dvorana in Matjažev rovin, pa je ta rovin manj zanimiv. Tudi po njem se razprostirajo jezerca, a mnogo je tukaj umazane gline in je pomemben le za poklicne jamarje.

Zaradi vode, ki zaliva na večini krajev Križno jamo do samih zasiganih sten, je obisk Pisanega rova mogoč le v čolnih, ki pa naj bi bili solidnejši od sedanjih treh, ki propadajo, ker ni zadostnega obiska. Tako sameva težko pojmljiva lepota Križne jame še naprej pod Križno goro in ne služi človeku, da bi ga razveseljevala in navduševala. Otvoritev te jame pa je res kočljiva zadeva. Lepote vodnih rovin so tako občutljive, da bi jih mostiči in

izstreljeni hodniki nepopravljivo pokvarili in uničili. Pač pa bi električna razsvetljava, in direktno osvetljevanje zasiganih sten in kapniških skupin pa tudi kristalno čistih tolmunov iz globine odkrilo nove barve in lepote. Tega se posebno dobro zavedamo sedaj, ko je elektrika tako rekoč na novo odkrila Škocjanske jame pri Divači. Ko smo hodili po njej s karbidkami, smo komaj slutili njene dimenzije in njene lepote. Le malo kje smo ugledali njeno dno, njene divje brzice in obsežnost Tihe jame ter njenih čudovito oblikovanih kapnikov. Sedaj pa številne tisočsvečne žarnice prodirajo v zadnje kote velikanskih jamskih prostorov in čarajo čudovite barve in sence pred oko. Tudi najbolj zagrizeni jamarji, ki so vajeni samote podzemlja, priznavajo, da je elektrika poglobila užitek Škocjanskih jam. V Macohi na Čehoslovaškem pa so razsvetlili tudi vodne tolmane, ker so tudi temačna in skrivnostna vodna tla zaradi sigastih oblik polna čarov. Kaj vse bi se pokazalo šele v deloma zasiganem dnu jezerc Križne jame, kjer sedaj uborni čolnič plove nad temno globino! Toda previdno, previdno bo treba buditi spečo podzemsko kraljično iz stotisočletnega spanja!

Plovba v Križni jami

Foto Fabian Pease & Stuart Tovey

Najina pot na Storžič

(V Westrov spomin)

Vzemi naju, lepi kapucinar! S kolesi sva dan čez pol preklala, prav čez pas, kjer je najbolj vroč. Vzemi naju.

V nogah se nove strune ubirajo, v duši tudi. Tržič se pogreza v svojo špranjo, stari Jožef se novo sveti kot kmečka torta. Pred njim na trati kitara poje, fantje na dekleta čakajo. Prav tisto je kot roža in hrošči in ptice, kot sapa v bukvi in dan na nebu in kot midva: ljubezen je.

Srnjaček: *Majhen sem še in na svetu je lepo, v grmu je pa mamica. Sprehajam se že čisto sam, a v grmu je mamica. Rožički me ščemijo in pajčevina sonca se mi je zapletla vanje, pa si jih drgnem ob cvetličnih bilkah — smešna reč. In izginem, ker mi noge ne dajo miru.*

Jaz pa za njim čez drn in strn: počakaj, postoj, nisva se še pomenila vsega!... a nekdo ima nekoga za norca. Na poti se smeje Mica. Mala mizica ponuja dan. Široko omizje Karavank, udobno zleknenih, ga dostojanstveno žveči. Od njega se jim bleda lica svetijo. A drobtinice, rdeče jagodove, črne robidove so raztresene vsenaokrog. Mici je razcefralo korak. Za drobtinicami plaziva in brez sramu: vsi smo berači okrog tvoje mize, narava. Vsi smo lačni tvojega dne.

Dan se pogreza, pot se pa vzpenja, tja do grebena. Micini gojzerji dajejo takt.

Pa se tam onstran razlekne dolinica, da je toplo pri srcu. Vse je tesno in prijazno in voljno: iz pisanih drobcev živ mozaik. To je paleta za trdo roko, za surovo, ki ustvarja kruh.

Takole te molimo, vidiš, narava. Lačni in žejni tvojega dne.

Micini gojzerji dajejo takt.

Tak kaj pa delaš, dan! Naslonil se je že na Dobrčo, pa vabi meglice za seboj, bele, sivkaste, izpreminjaste, kakor spomine, ki ne smejo spati; s trudnimi snopi sega ponje, kuštra jih, grabi in tone v njih: predaleč je žarkom nazaj na zahod.

Nebo s koprenami pa je žerjavica, ki ugaša v pepel.

V koči smo siti in žejni in dobre volje. Spravimo se v kot, da koga ne motimo. Vsi se spravimo v kot, da nikogar ne motimo. Sprva smo kar tako, potem iznajdemo Jožicin rojstni dan, še bolj se razpojemo in ne moremo spat. Saj noč je že brez nas dovolj ogromna.

Na vzhodu je že počilo, razlila se je bledica porajanja. Curek pred kočo je šel skozi naju, da sva vsa sveža in praznična. Čakava: zdaj zdaj bo dete — dan pomolilo svetlo glavico. Botrovala mu bova, krstila ga za Nedeljo. Naproti mu pojdeva.

Pot je vsa v travi, trava vsa v rosi. Korak je moker do kolen, ptički so tudi mokri, pa se v težkih curkih sejejo s pota, ko jih prežene čmokot.

Stene na ono stran so kot harfe za visoke melodije. Sonce jih bo brenkalo dolinici.

Tolsti vrh pa je zato, da te napove Storžiču in te povabi na Poljano.

Na Poljani nas je bilo od vseh vetrov.

Seznanila nas je skleda žgancev — za klaftro lačnih žlic v koruznem zlatu.

Pobratilo nas je kipeče mleko — zdrava bratovščina.

In vzela so nas pota, zelena pota v vse strani. *Jaz sem greben, oster in gol; gozd mi je le do pasu. Gledam ju: v senci, po ozki stezi romata dva. Za roké se držita. Le čemu? Rekel bi, da je malce nerodno. A že mora biti tako. Pojeta. Jaz ne znam peti; vedno poslušam le krave tam v dnu. Posebno je, kadar zapoje človek. Laže ga je razumeti. Jaz sem pa vrh. Imam zeleno, široko naročje, da pestujem v njem poletni dan in vaju, črvička.*

Zares, kako imaš zelen predpasnik, starina. In lepo pestuješ dan, da ti spi negiben v naročju. A črvička ne spita!

Oblaki so verzi iz pesmi o dežju. Nekaj otožnih, raztresenih verzov. Verzi se cefrajo v besede. Besede tonejo v sinji molk neba.

Dobro jutro. Sem rožica Neznanka, čakala sem te. V koritcih listov sem rose polnočnice zate hranila. Da me boš gledala, da me boš pila in občudovala.

Aaah, dahne Mica in poklekne, boža jo in sreba jo... in občuduje.

Kar znajde se, kot ptička-pastirička: Na skali počepne, utripne, razsiplje svojo dolenjščino, da se kar sveti. Vse mu je prav, kot po meri, noge so mu hkrati na sedmih gorah, misel vedra, pa siplje smehe rdečih lic, žubori priprtih oči in odprhne kot ptička pastirička. Encian: *Nebo je veliko in mlečno plavo, a jaz sem majhen in razkošno plav in ponosen sem in dišim. Obisk imam: štiri kolena okrog mene, dve glavi nad menoj — pa mi nobena sonca ne zastira. Vsi trije molčimo, njun nasmeh je pa kot sapica. Cvetem na vso moč; to je moje gostoljubje. Njune oči bodo bolj modre zaradi mene in jaz bom lepši zaradi njunih oči.*

Vrh je. Z vrha so vsi vrhovi domači. Vseh teh neskončno veliko vrhov. Imeti moraš velike oči in lačne. Saj midva jih imava. Pogoltno grebeva te srebrnike.

Zlekneva se in začofotava po nebu. Nič se ne zgane, ne vzdrami se šum. In otopiva v tišino. Nebo bi rado, da bi ga molila, a se ne spodobi: midva sva vrh!

In ves ta molk je molitev vrhovom.

Nad košato zaraslim grebenom se je sonce zataknilo v zenitu, steža pa ne drži nikamor več. Čemu bi neki držala od tod! Borovci dišijo gosto in zeleno, da kodrasti zrak vzdrhteva krog njih. Tako dišijo borovci in resje pod njimi, cvetovi dišijo pa še bolj medeno, rumeno in modro in črno, črno!, težko in vzkipelno, kot mlado telo, kadar Erosa moli. Kadar noga zaide v zelenje, na dno, tedaj potuhnjen, drobčen hlad poščegeta krog gležnjev. Igrava se to odkritje, srnjačka s pajčevino. In nič se ne zgane, ne sonce, ne steza.

Tudi od naju se kodra zrak.

Pa se utrneva dol, utoneva v gozd kot kamenčka v morje, zdrčiva kot rosa po listu, pobegneva kakor sekunde dne in padeva kakor mušici v rjavo smetano.

Pa v belo žolico v glinasti skledi pred planšarsko kočico. In za pripitek — surovega mleka!

Na planem leživa, za robom gozda. Dremljeva in sva trava, dišeča, vsa živa; in hladna zemlja sva in sva poldne v belem ognju dre-

mavosti in še vsa bukova košata veja in breg in gora in nebo in oblček in oblaki in dež. Bukova veja šepče dež. Lepo.

Moja Mica šepče: Dež. Zakaj?

Dež šepče, po licih, po prsih, po sanjah. Tako. Midva pa v prazen skedenj. Zlekneva se in dremava. Dež muzicira po strehi, midva sva pa še kar trava in zemlja in bukova veja in lepi dan.

Potem je pa vse na novo: gora stopi z goré, pota se v mastne potoke stalijo, dan se v drobne iskrice kreše in v dolino gre ko po maslu.

Potoka v kotanji pa ni skalilo. Bel je in na moč razigran, a Mica Rusalka z nogami v valovih, s smehom na dlani.

Jaz pa zaljubljen v veliki svet in v veseli dan in v ščinkavca v gozdu in v svojo Rusalko.

LUDVIK ZORZUT

Razglednik v Brdih

*Vrh Brd na Mejniku, joj, čudno drevó,
ponoči sveti se mu žarno okó.*

*Ni jelka, ni jagnjed in ni bor zelen.
Razglednik, svetilnik kamnit je jeklen.*

*Pogumno se vzpnemo tresočih se nog,
da stolp zavrti nas v omotični krog.*

*Zadivi nas v Alpe, v mogočni Kanin
čez Karnijo dol do beneških nižin.*

*In zre na Vipavsko, na Kras in naprej
do mórja, na Gradež, na stari Oglej.*

*Odkriva nam Brd blagoslòvljeni svet
čez griče v vasice, v obókano klet.*

*Pretaka tam spodaj rebulo, tokáj
in bric nas že spremlja iz kraj tja v kraj.*

*Ukreše nam iskre v goreče srce,
že ogenj se vname, ljubezen zavré.*

*Razgled osmih blágrov, devetih čudés
skoz klet in čez stolp gre do briških nebés.*

Najina srečanja

(V Westrov spomin)

Vilko Mazi

Devet ali deset let pred prvo svetovno vojno je bila Ljubljana še pravcata dolga vas, kakor jo hudomušno označuje znana narodna pesem. Ni bilo v njej obraza, ki bi ga že prej kdaj ne srečal v tej ali oni ulici. Sovrstniki smo se domala vsi poznali po imenu, če ne še kaj поблиže. Vsaka količkaj pomembna novica se je bliskoma raznesla po mestu, še rajši pa kak pikanten škandalček, ki so ga hvaležno premlevali in napihovali v sleherni družbi. O tempora, o mores!

V soparnem nedeljskem dopoldnevu tistih davnih časov — bilo je okrog kresa — sem se zdrenjal skozi gosto množico drugih radovednežev na stopnice Robbovega vodnjaka pred magistratom. Kmalu nato je strumno prikorakala na odprti trg sokolska povorka in na rezko povelje obstala. Bili so to odrasli člani v kroju z živordečo srajco in sokoljim peresom za pisano kokardo ob črni čepici. Sami zastavni možaki in mladeniči, ki jim je zdravje kar sijalo z zagorelih obrazov.

»Viš ga, našega Pipca!« je dejal nekdo za mano svojemu sosеду. Tako smo študentje splošno imenovali profesorja Pippenbacherja s poljanske gimnazije. Zdaj je stal tam na čelu povorke kot zastavonoša, za glavo višji od drugih, širokopleč in z lepo kostanjevo brado. Ženske pred mano so ga kar požirale. Všeč jim je bil tudi okroglolični profesor Pestotnik sredi prve vrste.

»Za moj okus je pa Wester,« je rekla neka učiteljšnica.

»Tisti tam poleg Kajzelja?« je zanimalo njeno tovarišico.

»Na njegovi desni, da.«

Videti ga je bilo samo v profil, ker se ves čas ni ganil nikamor. Do tega dne ga še nisem poznal, dasi sem njegovo ime že prej večkrat slišal med študenti poljanske gimnazije. Praviли so, da je silno strog. Poslej sem ga pogosto srečal navadno samega, in vedno nekam hladno zamišljenega.

Kmalu po prvi svetovni vojni, ko sem služboval na Rakovniku, me je povabil moj nekdanji profesor geografije na klasični gimnaziji, Josip Bučar, na turo okoli Krima. V njegovi družbi sem že pred vojno obredel nekaj sveta. V živem spominu mi je ostala zlasti tura po gornji Italiji (Custoza-Solferino) in preko Stilfser Jocha (2758 m) v Tirole. Tokrat sva bila dogovorjena, da se dobiva pri Karlovškem mostu in jo mahneva po Barju skozi Črno vas na Podpeč, od tam pa na Rakitno in čez Ustje v Iško grapo ter čez Ig na Škofljico. Kar dovolj pešačenja za en sam dan zlasti ob tako bornem brašnu, kakršnega so nam odmerjale še zmerom gospodujoče živilske nakaznice.

Na moje ne majhno začudenje je Bučar pripeljal s sabo še profesorja Westra. Toliko da sva se na kratko predstavila drug drugemu, sicer pa menda ves dan nisva izmenjala deset besed. No, tudi z Bučarjem Wester ni kaj dosti govoril, dasiravno sta bila enakih let in že stara znanca. Je le pozorno ogledoval pokrajino in si od časa do časa kaj kratko zabeležil. Zasmeljal pa se ni niti najbolj opo-pranemu Bučarjevemu dovtipu, kaj šele, da bi bil sam kako okroglo zinil...

V tesnejše stike sva prišla šele nekaj let pred drugo svetovno vojno in to v upravnem odboru Prometnega društva Medno-Tacen, ki je (1934) zgradilo in oskrbovalo znani viseči most čez Savo. Ker je dal Wester glavno pobudo za to koristno napravo v zvezi z alpinizacijo šmarnogorske Grmade (PV 1927/19), so mu, kakor se to kaj rado zgodi, obesili še predsedniške posle v društvu. Mene so kooptirali šele na mesto umrlega odbornika Knafelca 1. 1937.

Takrat je bil Wester že do grla sit usiljene mu predsedniške odgovornosti. Dasi je imelo društvo le še nekaj malega dolga, mu ta skrb ni dala miru. In vsaki seji se je najprej zanimal za blagajniško stanje. Z gospodarstvom se kot samski intelektualac pač nikoli ni ubadal.

Še zdaj ga vidim, kako je zažarel od veselja, ko je bil dolg poravnán in je v smislu društvenih pravil nastopila možnost, da smo most

izročili v last Slov. plan. društvu. Wester se je s to predajo odkrižal najhujše pokore v svojem življenju, kakor je to sam dejal. Zdaj šele je mogel spet nemoteno prihajati k svoji ljubi Šmarni gori in to najrajši preko mostu, na katerem se je vselej rad pomudil nekaj minut, preden je nadaljeval pot.

Ker je SPD meni kot domačinu poverilo upravljanje (pobiranje mostnine ob nedeljah in praznikih, razsvetljava dohodov in mostu samega, tu in tam kako popravilo, pozimi tudi odmetavanje snega, zlasti z obtežene strehe), me je Wester poslej večkrat poiskal na mojem domu v Vikřah, da mi je sporočil kako pomanjkljivost, ki jo je bil opazil. Dostikrat so bile to malenkosti, ki smo jih zlahka odpravili. Ni pa bila malenkost, ki je tudi Westru prišla na uho tik pred drugo svetovno vojno, dejstvo namreč, da je voda pričela izpodjedati opornik na desnem bregu. Treba bi bilo za prvo silo zabiti vsaj nekaj pilotov, pa še za to ni bilo dovolj denarja. Ubogi Wester, kolikokrat je bil zaradi tega nad mano!

Prenekatero uro spanja mu je vzela ta skrb, ko naju je pretrgala okupacija. Zato pa je bil ves srečen, ko sem ga nekaj mesecev kasneje poiskal v Ljubljani (kamor sem se preko »meje« izmuznil na svoje službeno mesto) in mu prinesel veselo sporočilo, da je ogroženi opornik temeljito zavarovan. Ne samo pet ali šest pilotov, kolikor jih je nam lebdelo pred očmi, blizu 30 jih je zatolkel okupator in še z obteženimi fašinami ter solidno škarpo obložil breg pred opornikom. Vsaj ena dobra stran nesrečne okupacije...

Po osvoboditvi sva bila z Westrom že stara, dobra znanca. Da sem se mu bil z jubilejno (Mazijevo) stezo na šmarnogorsko Grmado še prav posebno prikupil, izpričuje dopisnica, ki mi jo je napisal 1. novembra 1953:

»Spoštovani gospod Mazi! Že takrat, ko sem v avgustu prvikrat prehodil Vašo stezo na Grmado vkreber, sem Vam hotel sporočiti svoje priznanje in pohvalo. Storim pa to danes, ko sem z Grmade polezel po Vaši stezi navzdol. Kar vzorno ste jo trasirali, lepo v vijugah s primernim vzponom. Medtem ko »Pot svobode« ne pomeni dobička glede vzpona, pač pa je zložna promenadna pot, je pa ta nova steza znaten prikrajšek. Zdaj pa napravite še zadnjo potezo: stezo po južnem pobočju, da se bo staknila z Zg. kuhinjo in Romarsko potjo nekje pod Sedlom! Tako bo

Grmada po moji zamisli zadostno »alpinizirana«. Vas toplo pozdravljam, Jos. Wester.« Sklepno željo te dopisnice je še podrobneje izrazil v svojem članku »Šmarna gora, gorniška vabnica« (PV 1954/251). Dosti dolgo sem stikal tam okrog, da sem naposled izbral ustrezno traso. Za silo sem jo bil tudi toliko nadelal, da bi mogel po njej pospremiti ljubega predlagatelja. Žal da do tega ni več prišlo, ker se je Westra že jela lotevati trdovratna bolezen in se je moral tako odpovedati še Šmarni gori. Pot je ostala nedodelana in taka naj ostane vse dotlej, dokler bodo brezvestni izletniki in cvetlične branjevke lahko po mili volji uničevali že itak obubožano floro po šmarnogorskih pobočjih! Tudi tenkočutnega Westra je bolelo to grdo uničevanje. Svoji nejevolji nad tem je dal duška v gori omenjenem članku, meni pa je k novemu letu 1960 pisal:

»Dragi planinski tovariš! Povsem soglašam z Vašo plamtečo notico v Slov. poroč. o uničevanju flore na Šmarni gori in o potrebni zaščiti. Zares, zdaj je še bore teloh v nevarnosti, da ga objestni izletniki tam iztrebijo. Da le ne bi izsledili še skritega nahajališča blagajke! S svojo ogorčeno besedo ste mi le potrdili misel, ki sem jo bil zapisal v PV 1954, str. 255.

Le še dalje ostanite buden varuh Šmarne gore! Srečno in zdravo novo leto Vam želi šmarnogorski starina Jos. Wester.«

Že v pravo prijateljsko vez pa naju je zbližalo Splošno kazalo za šesto desetletje PV. Ker je on sam telesno že toliko oslabel, da se ni upal še v tretjič lotiti takega zamudnega in utrudljivega posla, je zanj predlagal Plan. zvezi, ne vem kako, baš mojo malenkost. Temu njegovemu zaupanju nikakor nisem mogel, pa tudi nisem smel odreči. Bal sem se le, da bi nad vse vestnega sestavljavca prejšnjih dveh Kazal kakor koli ne razočaral. Zato sem se rade volje ravnal po njegovih navodilih in nasvetih. Skratka, želel sem opraviti to delo vsaj približno tako, kakor bi ga bil on sam, če bi še mogel.

Skraja je v ta namen še parkrat prišel na moj dom, kasneje pa sem ga po njegovi želji večkrat obiskal v bolnici ali, kakor je nazadnje s troho grenkega humorja rekel: hiralnici... Ostal pa je do konca duševno popolnoma svež. Vselej se je najprej zanimal, kako mi delo napreduje, potem pa je še rad pokramljal o tem in onem, če sva bila sama in še ni potekel za obiske določen čas.

Sredi septembra 1960 mi je bridko potožil, da ga skrbi, kaj bo z njegovo pomnoženo izdajo potopisov »Iz domovine in tujine«. O tem mi je že nekaj tednov prej pisal, da je Plan. založba rokopol sprejela, odobrila in mu tudi nakazala akontacijo honorarja. »Zdaj pa hrani v jekleni blagajni to mrtvo glav-nico že leto dni ter nemo čaka, da bi jo kdo prebudil,« je zagrenjen pripomnil na kocnu pisma.

Videl sem, da pričakuje od mene kakih toza-devnih korakov, zato sem mu obljubil, da se bom obrnil na načelnika Plan. založbe tov. Stanka Hribarja s prošnjo, naj ga čimprej obišče in mu stvar osebno pojasni. To se je tudi kaj zgodilo, kar mi je potrdila nekaj dni kasneje zadnja Westrova dopisnica, poslana v Trento.

Lj., int. klin. 20/9,60

Dragi g. Mazi! Zares me je v ned. obiskal nač. Pl. založbe St. Hr. Zdaj je PZ fin. anga-žirana pri Lovšin. Plan. vodnikih; na (to) pa da pride moja knjiga v tisk. — Izredno me je presenetila počastitev PD-Lj. Mat., katere deputacija (preds. in 2 odb.) mi je dostavila 1. častno zlato značko za 50-letno sodelo-vanje in umetn. izdelano diplom o (arh. Pengov). — Blagrujem Vas, da se sončite v prelepi Trenti. Jaz pa se najbolje počutim v postelji; zdaj že 5 tednov. Menda že Grada ne bom več zmagoval. Vas iskreno pozdravlja Jos. Wester.

Na narodni praznik, 29. novembra sva si zad-njikrat segla v roke. Ker je bila prejšnji dan nedelja, ga zdaj nihče drug ni obiskal. Dobil sem ga v spokojnem dremanju in počakal, da se je predramil. Ko je do kraja odprl oči, me je šele spoznal in se mi veselo nasmehnil. Nikoli prej tako in — nikoli več... Natanko ob tednu (6. dec.) so se te dobre, poštene oči za vekomaj zaprle. Tisti otroško veseli nas-meh pa je še ves živ v mojem spominu...

Ljubitelje planinskega čtiva opozarjam na dve knjigi: *Evgen Lovšin, Gorski vodniki v Julijskih Alpah*, in *Marjan Lipovšek: Steze, skale in smučišča*.

V vsako planinsko koč planinsko branje: *Planinski Vestnik*, knjige *Planinske založbe* in planinske knjige, ki jih je izdala *Mla-dinska knjiga*.

Vsako planinsko društvo naj ustanovi svojo planinsko knjižnico!

Še ena vpisna knjiga iz Solčave

Tine Orel

Pred leti mi je po naključju prišla v roke vpisna knjiga, ki jo je solčavski gostilničar Erjavec podaril Savinjski podružnici SPD¹. Lani je poteklo 100 let, kar se je vanjo vpisal prvi gost.

O knjigi, ki jo hrani Herletova hiša v Solčavi, mi je večkrat govoril pokojni Branko Zemljčič, lani pa z velikim navdušenjem Lučka Herle, hčerka gorskega reševalca Jožeta Herleta, ne-čakinja plezalca in smučarja Franceta Herleta, avtorja znane Herletove smeri v severni steni Ojstrice. Lučka spada med tiste mlade Solčavane, ki vedo, da je Solčava nekoč že bila majhno turistično in planinsko središče in da mora to spet postati, če hoče izkoristiti svojo lego in vse okoliščine, v katerih živi. Knjiga, ki jo je kot dragocen družinski arhiv hiše, v kateri je tekla zibelka matematika Herleta, izročila, je enakega formata kakor ona prva, Erjavčeva, vezana je v enako črno platno, z nekoliko drugačnimi ornamentami na platnicah in z velikim zlatim napisom: Za-pisnik ptujcev, Solčava, in še v nemščini: Fremdenbuch für Sulzbach. Knjiga je raz-meroma dobro ohranjena, če pomislimo, da je bila v rabi od 1. julija 1876 do 1923, torej polnih 47 let. Na prvi strani se naprošajo p. t. turisti, naj v knjigi na kratko opišejo svoje ture. Prvi se je v knjigo vpisal 21. julija 1876 prof. J. Frischauf, za njim pa na 412 straneh še marsikak znamenit mož. Prihajali so iz Avstrije, Nemčije, Italije, Anglije, Francije, Holandije, iz Češke, iz sosedne Hrvatske in Istre, iz vseh slovenskih pokrajin, ne naj-manj iz Koroške, s katero je bila Solčava njega dni trdneje povezana kot s Štajersko,

¹ Glej PV 1954, str. 560.

saj je bilo v Železno Kaplo preko Št. Lenarta lažje priti kakor skozi sotesko pri Igli. Knjiga ima posebno na prvih 200 straneh nemški značaj, vendar je že tudi na teh vtisnjena sled našega narodnega boja. Je še en nazoren dokument več za narodno obrambno in narodno buditeljsko vlogo, ki jo je opravilo slovensko planinstvo, dokument pa tudi za to, da je nemški in nemčurski meščan tudi planinstvo uporabljal kot sredstvo za utrjevanje svoje lasti in oblasti.

V knjigi najdemo sledove velenemškega šovinizma z njegovimi specialnimi sredstvi za potujočevanje slovenskih pokrajin, ki so na poti nemškemu pritisku na Jadran (Südmarka, Schulverein), izrazite sledove slovenskih prizadevanj za prebujo in ohranitev rodu, tako od vseslovanskega navdušenja do staroslovenske konservativne misli z vsemi duhovnimi sestavinami in diferenciacije slovenskega narodnega življenja konec prejšnjega stoletja in v začetku tega. V knjigi so imena tistih, ki so naše Alpe odkrili in odprli, vpisan je za Staničem prvi slovenski alpinist dr. H. Tuma, sicer pa so tu predvsem izletniki, skromnejši turisti. Na zadnjih straneh pa najdemo vpise drenovca Pavla Kunaverja in začetne planinske pohode Jugove plezalske generacije. Slovenski vodniki in nosači iz Luč se niso vpisovali. Le redek klient je pripisal še ime vodnika (enkrat Ošep iz Solčave, enkrat Erjavšek iz Stahovice). Izjema v tem pogledu je bil dr. J. Frischauf.

Naj kot zanimivost navedem, da sta se takoj za Frischaufom 26. julija 1876 v latinici vpisala dva Mariborčana Johann Miklosich in Johann Koprivnik, brez vsake opombe, naslednji dan pa Müllner, ki je na prvi strani te knjige 1. 1876 zapisal ceterum censeo vsega savinjskega turističnega aktivizma od Frischaufovih časov do današnjih dni. Takole nekako pravi: »Kljub sceneriji slapa Rinke in njegove okolice bo zaradi težkega dostopa od Ljubnega dalje v primeri z lahko dostopnimi partijami Savice, Radovne, Peričnika, Mangrtskih jezer in celo Gornje Krme (Ober Kerma) imel slap Savinje vedno podrejen pomen kot turistični cilj. — *Izboljšanje ceste nad Ljubnim in Solčavo prima conditio.*« Od 1. 1876 se je sicer v tem pogledu marsikaj storilo, vendar doslej še ne zadosti in tako, da bi ta prvi pogoj bil izpolnjen. Prav zadnje čase pa se modernizacija ceste v Logarsko spet obeta, nadaljuje se asfaltiranje na odseku od Rečice do Ljubnega.

Naj mi bo dovoljeno, da iz knjige izberem nekaj najznačilnejših in najpomembnejših vpisov. Knjiga sicer sama govori in bo, upam nekoč dragocen eksponat slovenskega planinskega muzeja, vendar naj te vrstice o njej služijo to pot tudi v opombo na 70-letnico celjske planinske organizacije, ki jo po pravičnejši štejem za naslednico Kocbekove podružnice v Mozirju oziroma v Gornjem Gradu.

ANTON AŠKERC V LOGARSKI

14. sept. 1893 se je v Logarski dolini in na Okrešlju mudil pesnik Anton Aškerc in se ta dan vpisal v Herletovo spominsko knjigo. Poleg Štifterja se je edini on vpisal po rusko: Byl v Logarevoj doline, videl vodopad Saviny, byl tože u ključa jejo i pil moloko u pastušek na Okrešlevoj planine. Prišel opjat sjuda v Solčavu dnja 14. septjabra 1893. A. Aškerc². Pripisal pa je tudi nekaj domoljubnih verzov, ki so po vsebini in dikciji za Aškerca značilni:

Kar biserjev šteješ jih v kroni, o Slava,
Najlepših ti jeden si naša Solčava!
Kot gore skalne Tvoje trdno stoj
Nikogar mi nikoli se ne boj
slovenski narod moj!

Aškerc se je kot mozirski kaplan močno zanimal za narodno-obrambno dejavnost Kocbeka in njegovih planinskih somišljenikov in je bil med vidnimi udeleženci prvega občnega zbora savinjske podružnice SPD, ko se je pisalo 1. 1893. Bil je tudi med prvimi člani ustanovitelji. Na prvi seji 29. avgusta 1893 je bil navzoč in je predlagal, naj bi nova podružnica SPD izdala »popis Sav. planin s slikami«. Založba naj se prepusti odboru v Ljubljani³.

Predlagal je tudi, da naj se Savinjska dolina anonsira v slovanskih časnikih. Na Aškerčev predlog so se odborniki predsedniku Kocbeku za njegovo dotedanje planinsko delovanje zahvalili, »prisrčno zahvalili«.

29. julija 1894 se je v Goričarjevi gostilni v Mozirju vršil I. občni zbor Savinjske podružnice SPD (Kocbek piše Savinjske brez ji, ker je Savinja ponekod v ljudskem jeziku Savina, drugod Savja, drugod spet Savna). K poročilu

² Bil sem v Logarski dolini, videl slap Savinje, bil tudi pri njenem izviru in pil mleko pri pastirjih na Okrešlju. Nato sem isti dan prišel sem v Solčavo 14. sept. 1893.

³ Gl. zapisnik seje savin. podružnice SPD z dne 20. avg. 1893.

načelnika Kocbeka je navzoči Anton Aškerc pripomnil, naj »bi odbor gledal na to, da bodo napisali samo slovenski, kajti naša lepa slovenska domovina naj tudi na zunaj kaže svoje slovensko lice«. Dalje je navajal Kocbekove zasluge »za razvoj in prospeh društva, v načelniku je bila takorekoč koncentrirana vsa podružnica, ker on sam je zaznamoval pota, on je vodil stavbo koč na Molički planini itd.«⁴.

»V priznanje teh zaslug naj se imenuje koč na Molički planini »Kocbekova koč« po svojem vstvaritelju g. Franu Kocbeku, nadučitelju.« Občni zbor je Aškercov predlog soglasno sprejel. Pri zadnji točki je Aškerc še predlagal, naj se ime »Kocbekova koč« vseka v kamen.

Vsekakor je omembe vredna Aškercova zavzetost za savinjski brstič slovenske planinske organizacije. Gotovo se zanjo ni zavzemal kot fanatični hodec, saj nam vedo njegovi biografi povedati, da je težko hodil in da je hribovskih potov na svojih farah za svoje moči dovolj užil. Na diskusiji na ustanovni seji in na prvem občnem zboru je jasno povedal, kaj ga je napotilo med ustanovitelje organizacije, ki je ude vodila na dolge in naporene ture: Narodno-obrambni značaj SPD. Da je moralo biti Aškercovo navdušenje za planinsko stvar in posebej za Gornjo Savinjsko dolino znano, po svoje dokazuje tudi Aškercov distih, ki ga je na strani 106 te knjige konec avg. 1894, dva lista za Aškercovim vpisom, vpisal Anton Turnšek ml. iz »Nazareta« pri Rečici.

Res, predivna Solčava si naša!

Domovina s teboj se ponaša. (Aškerc)

(Dr. Vladimir Herle, profesor, roj. v Solčavi l. 1869, sodelavec PV, pisal učne knjige za kemijo, učil matematiko, fiziko, prirodopis. Služboval je v Novem mestu, Idriji, nato v Kranju.)

Miklošič Janez (Miklosich Johann), roj. l. 1823, mlajši brat znanega slavista Franca Miklošiča, po poklicu glasbenik in učitelj, od l. 1851 v Mariboru učitelj petja na gimnaziji. Uvajal je slovensko pesem. Od njegovega dela je bil odvisen v precejšnji meri razvoj slovenskega petja.

Koprivnik Janez, roj. l. 1849 v Gorenjah na Pohorju, šolnik in publicist, avtor monografije o Pohorju. PD Maribor mu je l. 1960 na rojstni hiši vzdalo ploščo. O njem je tedaj v PV pisal prof. I. Šumljak.)

Zametene gazi

Uroš Zupančič

Lepo in prijetno nam je ob zavesti, da nam je uspelo s pravilnimi prijemi usmeriti v veličastni planinski svet našo mladino iz učilnic in delavnic ter delovne ljudi iz rudnikov, tovarn in pisarn. V letu 1962 smo našli v naših gorah blizu 800 000 obiskov.

Prijetno je bilo tudi meni, ko sem v opoju prekipevajoče sreče kopal in sekal stopinje po plaznicah, ki so jih utirali plazovi skozi Skok, Sovatno in Bukovje v zatrep Bistrice pod veličastno Steno.

Vrhovi in ponosni zasneženi skalni vršci, po katerih se je v vsem bogastvu sprehajala razkošna sončna luč, so me pozdravljali in ponujali ledeno mrzlo roko od Cmira, preko Begunjskega vrha in po vseh robih in vrhovih mogočnega severnega obraza Triglava do Luknje, preko Gamzovca do vrh Stenarja, kamor sem utiral pot.

Po robih so vihrale snežne zastave. Sonce mi je dajalo moči, hitel sem v poledenelo strmal. Stenar je bogato razgledno počivalo, ki mora navdušiti še tako zahtevnega ljubitelja gora.

Čas se je ustavil, rad sem se predajal temu razkošju, hotel sem, da bi mi bilo vedno tako lepo.

Prispel sem na vrh. Ogromne snežne opasti so se vesile na severno stran, proti Križu, Gamzovcu, Rogljici, Rakovi špici in Škrlatici, po Dolkih in po Rušju se je sprehajala sončna luč. V Trenti in v Vratih je meglena preja stegovala prste proti Luknji, Dolkom, Prehodavcem in Pragom. Triglav je kipel s stebri in razi visoko, visoko, s svojim zasneženim čokom je trgal oblake, da so kot beli galebi hiteli proti severu.

V tem opojnem in razkošnem zimskem dnevu od nikoder prešernega vriska, nikjer na ob-

⁴ Gl. zapisnik I. obč. zbora z dne 29. julija 1894.

zorju smučine in gazi, za mene samega je bilo te brezmejne lepote preveč, preveč; mar ni nikogar, ki bi v sebi čutil slo po uživanju tega bogastva?

Spomnil sem se časov, ko so zasnežene gore samevale od zgodnje jeseni pa vse do pozne pomladi.

Med jesenjo in pomladjo so hotele biti gore s tisoči in stotisoči snežnimi kristali same, njih edini obiskovalci so bile le potuhnjene megle, mrzli vetrovi, snežni meteži in plazovi, ki so merili višine in globine sten.

Poti v tak gorski svet so globoko zametli snegovi. Le redki, najbolj pogumni so usmerili poglede in korake k tej vzvišeni lepoti. Za na pot v led ukovani skalni svet so se morali oborožiti z znanjem, morali so čestokrat znati tudi mnogo tistega, česar se niso učili in videli nikjer in nikoli od nikogar, premagovati so morali strah pred pobesnelimi naravnimi elementi.

Znanje tudi še ni zadosti, treba je tudi opreme in sposobnosti. Zasnežene in v led ukovane gore zahtevajo le pogumnih ljudi, ki so resnično navdušeni. Ni dobro precenjevati svoje znanje in sposobnost in podcenjevati številne nevarnosti zasneženih gora. Prehitevati se v zasneženih gorah ne izda ničesar, edino le nesrečo utegne priklicati.

Da, od nikoder prešernega glasu sreče in zmagoslavja, nikjer niti smučine na prostranih smučiščih triglavskega ledenika proti Staničevi koči, niti ne Za planjo, na Kriških podih in na Križu ni sledu. Od nikoder ne odmeva pesem kladiwa in klinov.

Misli mi hite v prve začetke organiziranega planinstva, saj je naše planinstvo z drenovci že takoj po letu 1906 doživelo svojo prvo renesanso. Drenovci so tisti, ki so zamenjali okorne krplje in utirali prve smučine. Vidimo jih na Veliki in Mali planini, na Jermanovih Vratih, na Kokrskem sedlu in tudi že na Kravavcu. Drenovci so naši pionirji visokogorskega smučarskega športa. Od tedaj pa je minilo že skoraj šestdeset let. Kronisti našega zimskega planinstva so že leta 1910 zasledili na Ledinah, na južni strani Triglava, prvega smučarja, danes pa so ta edinstvena smučišča skoraj preko vse zime prazna ali pa nudijo užitek le redkim.

Čeprav je naša naveza v preteklem letu preplezala 1200 m visoko večnim plazovom in padajočemu kamenju izpostavljeno severno steno Matterhorna, čeprav smo pred leti iz-

vedli našo prvo himalajsko odpravo, čeprav odhajajo naši najboljši plezalci, akrobati in ekstremisti že od leta 1950 v tuje gorske skupine, Visoke Ture, Dolomite, Gesäuse, Wetterstein in Centralne Alpe, čeprav so v preteklem letu preplezali naši mladi najtežji Peutereyski greben v Mont Blancu in so naše naveze stale pod severno steno Eigerja in 1500 metrskim Walkerjevim stebrom v Grandes Jorasses, ne moremo trditi, da so naši alpinisti dobro pripravljeni za nove odprave v Kavkaz, Himalajo ali v južnoamerikanske Ande.

Eden izmed prvih in glavnih vzrokov je ta, da zasnežene gore zahtevajo od plezalcev mnogo več kot samo smeri VI+ ali onstran vertikale. Verjetno pa je zastoj v našem zimskem alpinizmu nastal tudi zato, ker ni načrtne vzgoje mladih plezalnih in alpinističnih kadrov, nadaljnji vzrok pa je pomanjkanje opreme in tehničnih pridobitev. Cvet našega alpinizma prav gotovo ne smemo usmerjati v nadpovprečne činitve, dokler mu ne oskrbimo enakih pogojev, kot jih imajo plezalci in alpinisti drugih narodov sveta.

Razvojno pot našega zimskega alpinizma so za drenovci močno pospešili skalaši, ki so med obema vojnama zgazili globoko gaz proti zasneženim vrhovom. Spočetka so uspešno naskakovali vrhove z južne, lažje dostopne strani. Za Francem Setničarjem, ki je v vseh zimskih mesecih pristopil na teme Triglava, so se med obema vojnama za plezalci zvrstili še številni drugi pionirji našega alpinizma, ki so po prvih uspešnih letih začeli osvajati zasnežene vrhove tudi s severnih strani. Skozi vse krnice, kočne in okrešlje so držale globoke gazi proti zasneženim strmim grapam, kaminom in tokavam.

Leto 1932 je prava rojstna letnica našega zimskega alpinizma. Tedaj sta jeseniška plezalca Tomaž Ravhekar in Pavel Lukman prva preplezala slovensko smer v severni triglavske steni. Toda prvi poizkus v severni steni Triglava datira že iz prejšnjih let. Leta 1929 sta ga izvedla v slovenski smeri severne Triglavske stene M. M. Debelakova in Edo Deržaj. S to pionirsko navezo sta sodelovala tudi Bogdan Brecelj in Stane Hudnik. Toda slaba oprema, ledeni mraz in plazovi so onemogočili ta prvi poizkus.

Ravhekar in Lukman sta preplezala slovensko smer v severni steni Triglava 1932 v popolnoma zimskih razmerah.

Ta uspeh je bil signal za druge težje poskuse. Že 20. maja istega leta je bila preplezana Zimmer-Jahnova smer v isti steni.

Po prvem uspehu v slovenski smeri severne triglavske stene so se vršili poizkusi tudi v drugih stenah in smereh. Val skalašev je uspešno zmagoval lahke in tudi težje zasnežene stene v Kamniških planinah in Julijskih Alpah. Posebni uspehi so bili doseženi po samohodcih (Miha Arih) in drugih, ki so že pred letom 1941 preplezali vrsto težkih sten, Hornovo smer v severovzhodni steni Jalovca, po poti preko severne stene na Mojstrovko, Uroševo grap v vzhodni steni nad Šitom Glave, Hudičev žleb v Prisojniku, smeri v Razorju, Kugyjevo smer v severni steni Škrlatice in še mnoge, mnoge druge, ki so uvrstile alpiniste tedanjega časa iz vrst skalašev na mednarodno raven.

Po narodno osvobodilni vojni so generacije skalašev posredovale alpinistično znanje številno močnemu in tehnično sposobnemu kadru mladih alpinistov. Zimski alpinistični tečaji in plezalne šole so vzgojile v kratkih letih vrsto odličnih plezalcev.

Generacija odličnih alpinistov v letih po osvoboditvi do leta 1950 je popolnoma opravičila svoje veliko ime. Prevesne in prepadne stene v Jalovcu, Šitah, Travniku, Mojstrovki, Prisojniku in še prav posebej v severni triglavski steni prav tako pa tudi v Kamniških planinah so kljub slabim pogojem in slabi opreми premagovali in zmagali.

Kakor v vsako razvojno pot tako je tudi v razvojno pot našega alpinizma posegla nemila usoda. Tragedija 29. maja 1950 v severovzhodni steni Jalovca je prav gotovo močno zavrla polet naše mlade generacije. Druge večje ali manjše tragedije v naših zasneženih gorah so delno ohromile njeno prizadevnost. V zadnjih dneh meseca maja 1952 je iz severozapadne stene Špika iz Dibonove smeri, prišel pojemajoč klic na pomoč, pet mladih ljudi je zaradi nemoči, neznanja in slabe opreme postalo žrtev razbesnelih elementov. Zimski alpinizem so potem gojili le redki posamezniki, le redke naveze.

Tako sem razmišljal na vrhu Stenarja. Želel sem si, da bi zagledal na triglavskem ledenu ali Za Planjo ali spodaj na Kriških podih veselega smučarja, ki bi risal mojstrske loke ali se spuščal v drznih spustih po beli odeji. Razveselil bi se plezalca, ki bi pristopil po moji sledi skozi Bukovje in Sovatno na raz-

gledno počivalo na Stenarju, da bi oba zapela pesem hvalnico tej vzvišeni lepoti. Razveselil bi se živega bitja, ki bi utiral gaz iz Vrat pod Stenarjem do zavetišča IV. na Rušju. Ponosen pa bi bil, ako bi se pokazala razgreta glava mladega alpinista iz severne stene Gamzovca ali preko Kriške stene ali pa iz severne stene Razorja, saj se k tem severnim stenam lahko pristopi po snegovih skozi Krnico, prehod preko sten pa tudi ni težak in ne posebno nevaren.

Dolgo je že tega, kar je pesem derez, cepina in klinov ter kladiva odmevala v globokih zimah v Jugovem steburu, ko so pionirji našega zimskega alpinizma izsilili pred dawnimi leti prehod skozi Jugovo grapo, ko so po več dni bivakirali po Prusik-Szalayevi smeri, ko so preplezali skalaški steber in dolgo nemško smer ali bili boj s plazovi v Cmiru. Ali pa se to zdi samo meni?

Pred leti sem nekje zapisal: »Stopite tudi vi, mladi, v to gaz, ki smo jo drugi utirili v celce, zgazite jo globoko, kajti žalostno bi bilo, ako bi nas zanamci ne posnemali, dohiti in prehiteli.« Danes pa v zimi gore samevajo. Ali ni škoda? Ali je to prav? Storimo vse, da bo drugače.

FESTIVAL V TRENTU

Sredi maja 1963 je PZS dobila povabilo, da se udeleži XII. filmskega festivala v Trentu, ki se bo vršil od 29. septembra do 5. oktobra t. l. Po pravilih se lahko plasirajo dokumentarni in umetniški filmi 35 in 16 mm širine. Letos bodo poleg starih priznanj in nagrad imeli še »Gabriellijevo trofejo«, ki jo podeljuje predsedstvo festivala in »Trofejo italijanskega inštituta« za najboljši film z afriško tematiko. Poleg festivala bodo organizirali še vrsto drugih manifestacij raziskovalnega dela, udeležili pa se ga bodo mnogi častni gostje: režiserji, alpinisti, znanstveniki, pisatelji, igralci in producenti ter mnogi diplomati.

Res bi bil čas, da se slovenski film spet poskusi v tej mednarodni areni, ki je zadnja leta dobila novo vodstvo in mnoge novosti, ki pomenijo pravo transfuzijo te ugledne prireditve v sosedni Italiji. Festival rad omrtvi, če ni novih nagibov in pobud.

V kraljestvu Trdinovih bajk in povesti

Hinko Vilfan

Slovenec že ve, da so Gorjanci bili Trdinovo kraljestvo. Če hočeš na Gorjance, si že v Novem mestu izberi katero od številnih poti, da ne boš krevsal kot slepec ali tisti, ki se gre slepe miši. Eno je kot pribito: proti vzhodu — ne proti zahodu — jo mahni, povprašaj tega in onega, pa boš odkril, da nihče ne ve natančno povedati ne poti ne časa ne kilometrov.

Res se Sveta Gêra ali, kakor se že dobra tri desetletja imenuje, Trdinov vrh (1181 m), vabeče pohlevno boči čisto blizu, a za tri — štiri ure bo vendarle hoje, in še zadnji del — to je iz vasi Gaberje — je strm. Ves čas sama hosta, da ni nobenega razgleda, le pot se vijuga in hiše se belijo. Poti je resda več, ko velja tudi za Gero staro reklo, da vse poti držijo v Rim, vendar ravna pot — najkrajša pot.

Prva pot bi bila naslednja: Po metliški cesti mimo Težkih vód in Koroške vasi do Zajca, koder se je ustavljal gorsjanski bard Janez Trdina pri maseljcu podgorskega vinčeca. H Zajcu se je zatekal, kadar je zahajal v svoje gorjansko kraljestvo. V hišo nasproti gostilne so mu vzdali spominsko ploščo. V tej hiši so Lahi imeli postojanko, kar je žalilo zavednost Dolenjcev in Belih Kranjcev. Njihovo navzočnost so imeli za žalitev, za poróg, pa so se jih lotili z bombami. Šele taka pesemca je zalegla. Ognomo se Mindorfovemu krtinastemu Mehovemu in na levo čez Cerovec in Dolž, koder so julija 1942. leta Beli Kranjci in Podgorci odkrili belogardiste, zaropotali z njimi in jim niso dali oddiha vse do Rateža. Tam so se beli zatekli k Lahom, s čimer je

bilo njihovo sodelovanje z okupatorjem prvič dokazano. Tegale Rateža je sram take družine, zavedajoč se nekdanje bolj plemenite Smoletove in Prešernove iz bližnjega Prežeka, ali pomagati si ne more. V Gaberju se oddahnimo.

Poglejmo, od kod bi se še moglo do sem priti! Če iz Žabje vasi krenemo po metliški cesti in pri tovarni avtomobilov zavijemo na levo in pri puščici z napisom »Na Gospodično« na desno v gozd — nas lahko coprnice vodijo, tako slabo je markirana, zakaj novomeški planinci znajo brez markacij na Gorjance, ko tujim — kot je videti — ne privoščijo Trdinovega kraljestva. Na Malem Slatniku stopimo na cesto, potem pa kar korajžno skozi Hrušico do Gaberja.

Tam malo počij, oglej si spomenik v NOB padlih borcev, pa se spomni, kako si tod partizanal, kako si se granatam iz Novega mesta ogibal, kako si z Gorjancev dim in plamene gledal, ko so Lahi in belogardisti Gaberje požigali, sam pa nisi mogel nič pomagati. To Gaberje je res gabrovo. Trdoživi so ti Podgorci ali kakor so jim tiste čase Beli Kranjci že rekli: Bovtarji. Beseda izvira iz balte, baltice, kar pomeni sekirice, ki so jih Podgorci za pasom nosili, da so se dračja in trnja reševali in da so oznamkali sledi po gabrovju in bukovju, drugače bi svoje dni zlepa ne našli pot domov — tako so še bili Gorjanci porasli. Če so zabredli v divjjo goščo, jih je tudi strah davil in zato so znali Trdini marsikatero povedati o volkodlakih, coprnica in prikaznih ter čudovitih prigodbah, ki so polnile potlej njegov pomečkani zvezčič.

V muhastem vremenu se nimaš po čem ogledovati. Sama megla lenari krog in krog. Če megle ni, se pa nebo kisto drži. Vidiš torej nikamor ne. Koder je lani sadje obrodilo, ti bodo postregli z dobrim domačim žganjem, vinu se pa odreci. Ne enemu je pregrizlo želodec, če se sredi noči ni prevalil na drugo plat, ali o tem Trdina ne poroča, kakor tudi ne o današnjih žičnicah, napetih v Gorjance za spravilo lesa, in ne o tovarnih bosanskih konjičkih, ki kimaje in z velikimi zvonci pozvanjajoč stopajo oprezno v gosjem redu pod tovorom metrskih polen po razritih ridah. Prav tako se mu ni zdelo vredno vpletati v svoje bajke človeških ribic, ki so tedaj še bile v jezercu na Pondirjevki pod Miklavžem. Zdaj jih tam ni več, ker se je jezero zaraslo. Če boste spraševali po človeških ribicah, se vam bodo nezaupno posmihali. Nekateri pa

le so, ki trdè, da v gorjanških izvirih so človeške ribice. Tako so bušinjski kosci zatrdno povedali, da so v studenčku na parceli Vukšičev laz blizu nove ceste, čeprav je voda ledena. Tudi v stalno stoječi vodi pod skalo v Dolenjem Suhadolu so. Alojz Eržen ve povedati, da tam živi sivkasta, človeški ribici podobna živalca, ki se nikdar ne spremeni, prihaja na vrh, ne ve se pa spomniti, če zajema sapo.

Še eno uro grizemo v kolena, preden si otepemo sneg na pragu planinske kočè SPD zraven izvirka »Gospodične«, o katerem trdi spet Janez Trdina, da so mu ljudje pripisovali zdravilno moč, zgledujoč se na bajko o bolni mehovski graščakinji, ki jo je voda iz tega izvirka ozdravila in do gospodične pomladila. Od tod studenčku ime.

Oj, kolikokrat so se partizani tod odžejali! In koliko partizanskih kuhinj je tod streglo vodo! In se niso vzpodbujali kar tako: Gremo po vodo za kuhinjo! O, ne! Ampak je šlo nekaj partizanov zastražit, da bi preprečili presenečenje, zakaj i beli i Lahi so znali priti in vodnjariji bi ne bili kos zoperstaviti se večji sili. Če pri Gospodični ni bilo varno, so hodili po vodo daleč stran h Kobilam ali pa v jarek h Šiškovci — tudi že požgani parni žagi.

Pa še četrta pot je. Z avtobusom se pripelješ iz Novega mesta do vrha gorjanškega prelaza, ki se mu reče Vahta, pa izstopiš in jo mahaš po cesti do že omenjene žage, skoro nato pa po novi mimo tabel, ki povedo, da se more po različnih poteh priti do Gospodične. Prva tabla pove, da je še eno uro do nje, druga, da po Glažarici rabiš poldrugo uro. Nobena pa se ne ozira na zamudo pri nabiranju malin.

Smo že v planinski koči! Sedimo in naslanjamo premočene hrbte na peč, ki je kmalu prekrita s prepotenimi srajcami, volnenkami, oglavnicami ali premočenimi nogavicami in onučami, ter si dajemo postreči s čajem in mesenicami — tako po česnu dišečimi. Zna se zgoditi, da bomo naleteli na podgorske drvarje, gorjanške oglarje in lovce. Lovci so po svoji navadi brez plena. Samo da morejo s puško prek ramen, z resasto lovsko torbo in različnimi piščalkami v goro, pa so srečni. Ni težko zaplesti se z njimi v pogovor. V njem se kmalu počutijo kot koklja na gnezdu. Seveda! Ti nimaš kaj pripovedovati, ker nisi ne drvar ne lovec ne domačin. Oni pa

vedó. Začne se običajno z zajci in srnjaki, in se nadaljuje pripovedovanje o lisici, o jabcu, o jelenu in nikoli se ne ustavi pred medvedom ali volkom. Ko se naveličaš poslušati, spelji pogovor ti na katerikoli pot — znašel se boš koj ob Janezu Trdini. Ta spada v njihov program.

Zatrepano sedé Gorjanci in se kopljejo v deviškem snegu. Steze in živalske sledi so razpete v pomembnem zemljevidu. Upognjene veje groze natresti snega za vrat. Vidiš Gaberje pod seboj, Dolž, Cerovec, stožičasti hrib z razvalinami Mehovskega gradu, Novo mesto in raztresene vasi po nižjih hribočkah; Kamniške se ti rumene v ozadju in prehajajo v ne tako privlačno hribovje.

Pot te vodi mimo Krvavega kamna, na katerem je vklesana letnica 1687. in pozabiš koga pri Hudoklinu vprašati, kaj pomeni, pa le oča Hudoklin ve trditi, da je taistega leta divjala sila huda bitva med Slovenci in Hrvati. Oh, da bi le ne bilo res! Zaviješ proti vrhu — proti Sv. Geri ali po novem na Trdinov vrh. Če boš tudi ti naletel na Jureta Badovinca z vlaških Kamencev, ti bo pravil na dolgo in široko o dveh ruševinah, ki sta bili nekaj cerkvi, ki da so ju pred dve sto leti razrušili sami Turki. To sta bili cerkvici svetega Ilije in svete Gere. Ve še, da je tu potekala avstrijska in hrvaška meja, da je bila tu za Avstrije baraka s petdesetimi vojaki, ki so oskrbovali radijsko oddajno postajo. Vidni so še ostanki razglednega stolpa, pa se spet povrne h pripovedovanju o cerkvicah — namreč, da so ljudje sneli zvon, ga obrnjenega zakopali, ko so vanj skrili polne fese srebrnikov in zlatnikov; oče njegov da je že kopal, pa ni našel, pa on, Jure, tudi ne tega prekvatega zaklada. Rad te bo pospremil h Svetemu Miklavžu, kamor drži nadelana nova vozna pot prav h cerkvici, pod katere okrilje se je naselil oča Hudoklin, ki pa je prodal posestvo novomeški tovarni avtomobilov. Zdaj je tu sindikalno počivališče, počitniški dom, ki tudi tebe in Jureta Badovinca lepo sprejme.

Na cerkvici sta vzdani dve kameniti plošči. Prva kaže relief Janeza Trdine. Zraven je napisano: Janez Trdina, pisatelj, 1830—1905. Na drugi tabli pa: 31. marca 1942. so se tu prvič na Gorjancih spopadli partizani s fašisti.

Cerkvica in Trdinova plošča ti predvsem pričara njegovega Cvetnika in puščavnika Ilijo

in samega samotarskega Trdino v ozki, ostareli suknji, z velikansko marelo, ki jo je po Gorjancih nosil kot s srobotom navezano in prek hrbta vrženo puško; štebále njegovih škornjev so trde in blatne pogrešale i krtače i loja, bile so fajmoštrske; vsekoval se je v velik, moder, drugekrat rdeč robec. Pri Hudoklinu je ob maseljcu bistrega cvička poseдал v oglu, raje prisluškoval razgovoru, kot se ga udeleževal in od časa do časa kaj zapisoval. Ob novi zgodbi je oživel. Zgodba, nova zgodba... Kdo ve, čez koliko let je kolikokrat popravljena zagledala luč sveta v Zvonu in ta ali ona dvignila pri prezapetih Slovenceh sramotnega prahu.

»Eh,« pravi lovec iz Šentjerneja, »še vedno uganemo katere. Imam pripravljene neke za tisk.«

Debelo gledaš preprostega moža, ki ti pokima, pomežikne in tipajoč se po resasti torbi krene za družino.

Vračamo se po novi cesti mimo koče in zrvanega prostora za avtomobile proti nekdanji žagi na Vahto. Zlagoma se spuščamo. Minevajo table, ki kažejo na Maličev krč, na Krvavi kamen, na Glažarico in na Vahto. Beli Kranjec, ki je prišel bukve štet, ti bo povedal, da je v studenčku na Vukšičevem laz u pravkar videl človeško ribico. Čeprav te sili, da bi jo šel gledat, se ti ne da zapravljati četrt ure. Če ima metliški avtobus kaj zamude, kaže stopiti mu naproti — vsaj do Pepčka Badovinca, ki ti bo postregel kakor v tistih mirnih časih, ko je bilo vinčece po grošu, kruh in orehi v peharju pa zastonj. Na dlani imaš Belo krajino. Spodaj so Sela in Luža, na levo Jugorje s cerkvico svetega Vida. Vinorodni hribočki se kopljejo v zimskem soncu iznad vijugaste ceste, in Kolpa jih deli od hrvaških, raztresenih med Ozljem in Klekom v ozadju, ki nalik velikemu zobu strmi na našo kot na morskó stran. Za slovo prevzame popotnika mehko dražiškega vina, a avtobus mu ga več ne privošči. Mimo nove cestarske hiše se spušča po kratkih ovinkih iz Trdinovega kraljestva. Pri Zajcu ne pozabi prebrati vrstic z njegove kamnite plošče in v Mestu njegovega spomenika pogledati.

Še pogled na počivajoče Gorjance ti dovoli sprevodnik, preden se za dolgo ločiš od bajk, legend, povesti in misli na njegove Bachove huzarje.

V pragozd

Peter Vovk

Po razgibanem kraškem svetu nas pelje pot od koče PD Kočevje za Mestnim vrhom mimo Medvedjega dola v pragozd. Pragozdno drevje nas spremlja že ob poti. Čez poldrugo uro smo že pri njegovih vratih. Dve sto let star jelov suhar čuva vhod. Ves je bel, brez skorje moli od sebe svoje bele roke, dolge suhe veje. Je kot ostrnica, ki čaka nekoga, da jo obloži s senom. Precej voz sena bi sprejela vase.

Mimo suharja smo šli tiho, skoro po prstih, da po nepotrebnem ne vznemirimo prebivalcev pragozda. Drevje je šumelo v vetru. Veje so se nam klanjale v pozdrav. Kot lovski avion je krožil nad nami jastreb. Veter ga je dvigal vse više in više. Opazoval je s svojim bistrim očesom okolico in žvižgal. Nenadoma je padel kot kamen v pragozd. Čez čas se je pojavil, letel nad drevjem in se usedel na prastaro jelko. Oglasili so se mladiči. Perje je frčalo od jerebice na vse strani in nalahno padalo na gozdna tla.

Dovzeti za vse, kar se poraja pred našimi očmi v pragozdu, stopamo dalje. Zagledamo na ležečem deblu debele bukve, obložene z mahom, medveda, ki ponosno raca po zeleni preprogi. Veter mu je prinesel v nos človekov duh. Nenadoma se dvigne na zadnje noge in brunda nekaj predse. Gleda in posluša, kje je tisti, ki vznemirja prebivalce pragozda. Človekov duh ga vznemirja. Spusti se na štiri noge in odhlača v nasprotno smer.

Na tleh je ležalo vsevprek nešteto prastarih jelk, smrek in bukev, pravo pokopališče preteklosti. Starost teh dreves sega v l. 1660. Gole veje ležečih dreves so kot jelenje rogovje, ki ga vsako leto odlaga divjad v ta košček deviško čiste prirode. Kraške skale in skalnati bloki, ki štrle iz zemlje, so obloženi z mahom in se kakor grobovi vrste drug za

drugim. Odmirajoča, še stoječa debela brez skorje so kakor stebri starega grškega hrama. Izklesale so jih žolne in detlji, išoč žuželke in njihove ličinke. Glej že nekdo trka po suhem deblu. Lepo pisan detelj, pritrjen na deblo, s svojim dolgim dletom teše strohnelo deblo.

Suhi bukovi orjaki s polomljenimi vejami in vrhovi so na gosto porastli s kresilno gobo vseh dimenzij in oblik. Kresilne gobe najdejo na trhljem lesu najboljšo hrano. Med suharji pa se vrstijo drevesa najbolj zdrave rasti, do 45 metrov visoko. Rasla so, zrasla so, rast v debelino pa traja še naprej. V tem obdobju zgradi drevo svojo ogromno lesno maso. Najstarejša jelka ima 28 m³ lesa. To ni več majhna stvar.

Ta veličastna drevesa, to deblovje, pomešano med odmirajoča drevesa raznih višinskih prelomov, ustvarja čudovito harmonijo med zrelo življenjsko dobo pragozda in zadnjo življenjsko dobo, ki je zanjo značilno počasno upadanje življenjske sile. Ko tako ogledujemo življenjsko zgradbo pragozda, edinstveno lepoto divjine, zahajajoče sonce liže jelova in bukova drevesa. Lišaji kot palčki molijo svoje dolge brade z vej. V bližini pokajo na tleh suhe veje in vejice. Jelenjad stopa med drevjem po poti skozi pragozd, da se napije vode.

Ko smo se premikali v drugo smer, se je iz tal dvignil črni trubadur — divji petelin in v nizkem, težkem letu odjadral v neznano. Ko se vračamo po gozdni poti domov, prevzeti od edinstvene lepote divjine, opazimo sledi divje svinje, ki je našla v pragozdu varno zavetje pred človekom.

Zvečer smo se ob tabornem ognju pred kočjo PD Kočevje pogovarjali o tem, kaj je pravzaprav pragozd. Zlasti je to vprašanje zanimalo mlajše planince. Povedal sem jim, da je pragozd gozd, ki ga še ni dosegel vpliv človekovega gospodarstva, ali pa je bil vpliv tako neznaten, da pragozdnega značaja ni slabil in njegovega življenja v ničemer ni motil.

Pragozd je torej v svoji pristnosti in prvobitnosti samo enkratna tvorba narave, ki se ne ponovi več, čim je posegla vanj človeška roka in ga bistveno okrnila. Zato pomeni pragozd prvobitno, nenadomestljivo prirodno vrednost in dragoceno enkratno dediščino matere narave človeškemu rodu. Če jo uničiš, ne zraste več. Pomeni torej

Bohinj

Dušan Novak

Bohinj pomeni danes vso zgornjo dolino Bohinjske Save in ves južni vzhodni del Julijskih Alp od Bogatina do Triglava pa do Pokljuke in Jelovice.

Bohinj je eden najizrazitejših slovenskih alpskih predelov. Tu imamo pravo gorsko kotlino obdano s strmimi stenami, po dnu pa valovito gričevje. Razlika med trdimi kameninami in mehкими laporji in skriljavci se odraža v razgibanem reliefu in vodnem omrežju.

Gorske vrhove in visoke planote, ki slikovito obdajajo Bohinj, grade precej zakrašeni triadni apnenci, deloma dolomiti, predvsem na južni strani pa prevladujejo jurske plasti, značilno razvite na lahko dostopni Črni prsti, ki je znana po bogati alpski flori. Gričevje po dnu bohinjske kotline sestavljajo mehke terciarne kamenine, peščenjaki, skriljavci in laporji ter glacialni sedimenti — ostanki ledenih dob. V značilno oblikovani dolini med Studorjem in Rodico in povsod po dolini srečavamo številne talne ter čelne groblje, ki so nekajkrat zajezile in preusmerile vodni odtok iz zgornje doline. Tudi sedanje jezero je nastalo za obsežno grobljo, ki se vleče čez Spodnjo dolino do Ribičevega laza.

Jezero je bilo nekdanje večje. O tem pričajo še ohranjene terase. V zgornjem koncu Jezerske kotline je slikovita dolina Ukanc. Ob-

svojevvrsten naravni zaklad, ki njenega materialnega bogastva ne smeš izkoriščati, če ga nočeš zapraviti. Dokler ga hoče človek ohraniti, ga sme izkoriščati samo za bogatenje svojega duha, za napredek znanosti o prirodi, tej darežljivi deliteljici lepote in dobrot.

Jezerska dolina

Foto J. Florjančič

dajajo jo strme stene Komarče, 807 m visoko pa bruha iz 100 m dolge jame voda Savice in pada v slapu ob steni navzdol. Jama je dostopna le ob izrednih sušah. Voda iz jezerca pod slapom je speljana v manjšo hidrocentralo. Na severni strani jezera se po deževju pojavi v višini okrog 100 m nad jezerom slap Govic, ki ne zaostaja mnogo za Savico. Po nekaj urah se umiri in voda odteka podzemeljsko.

Bohinjsko jezero je dolgo 4100 m in široko povprečno 1200 m. Največja globina je 44,5 m. Gladina jezera leži ob normalnem vodnem stanju v višini 526 m. Glavni dotok jezera je Savica, odteka pa pri Sv. Janezu kot Jezerica. Po položnejši južni obali je speljana avtomobilska cesta do hotela Zlatorog in slapa Savice. Bolj slikovita je steza po severnem bregu jezera, do Stare Fužine in v Zgornjo dolino proti Srednji vasi.

V Bohinju so le manjša naselja, ker je le malo za obdelovanje primerne svete. Glavna panoga je živinoreja na planinah v višjih legah. Malokje je planinsko-pastirsko gospodarstvo tako razvito kot v Bohinju. Spomladi pasejo v bližini vasi, potem pa poženo živino preko nižjih planin na najvišje, ki so v prikladni legi ob izvrih. V nižjih planinah kosijo in pasejo še pozno jeseni.

Bohinj je bil kmalu obljuden. Sledove z znaki rudarjenja so našli še iz prazgodovinske dobe, staroslovenske grobove pa so našli pri Srednji vasi. Fužine in železarstvo pri Nomenju, Bohinjski Bistrici in Stari Fužini so propadle šele konec XIX. stoletja. Ekonomska perspektiva Bohinja je še v gozdarstvu in turizmu, ki se pa šele pričinja prav razvijati. Po bohinjskih gorah poteka velik del slovenske planinske transverzale, ki veže najlepše kraje Slovenije.

Omeniti je treba še, da spada območje Doline triglavskih jezer in ožja okolica Bohinjskega jezera v Triglavski narodni park.

Kraški pojavi v Bohinju

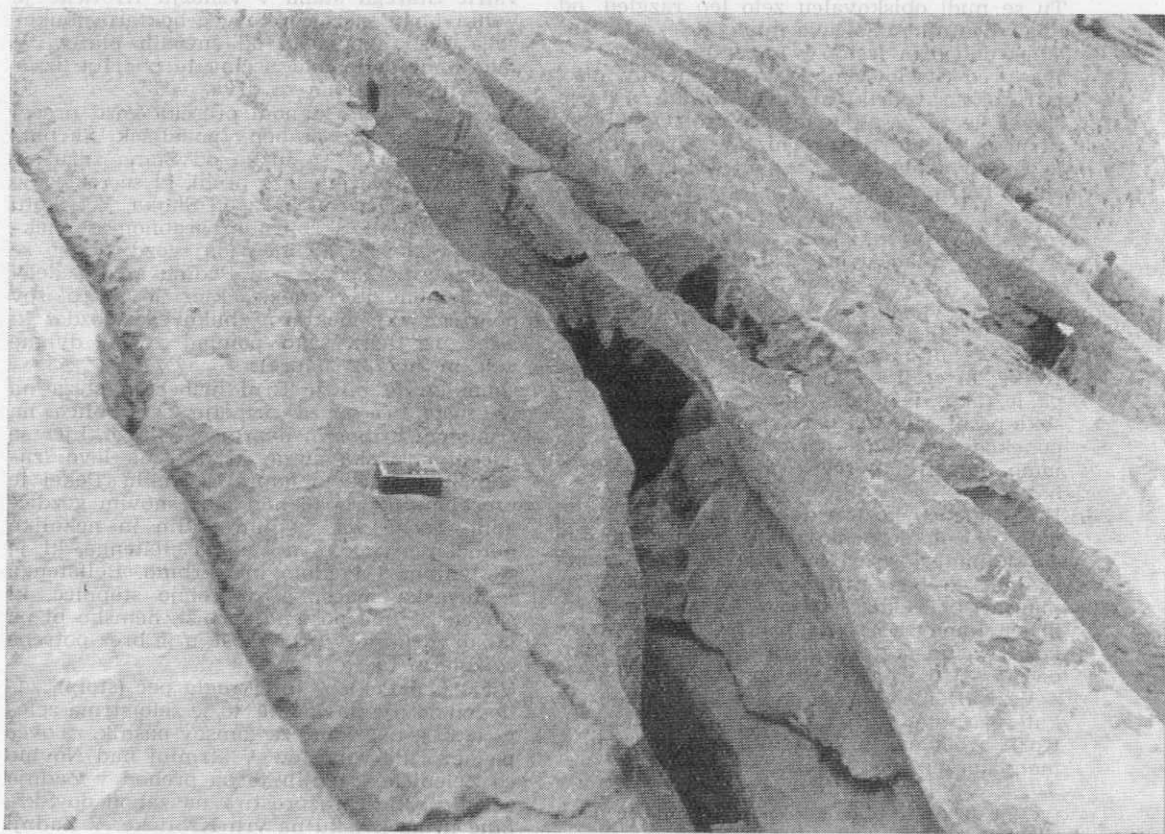
Pretežno iz apnenčevih skladov zgrajeno gorovje je v zemeljski zgodovini pretrpelo tudi marsikatero gubanje in prelamljanje. Vse to so dobri pogoji za razvoj kraških pojavov, klimatski pogoji pa narekujejo specifičen razvoj — visokogorski kras. Raziskovanje tega krasa je bilo dolgo časa zanemarjeno in šele v zadnjem desetletju smo posvetili več pozornosti njegovim pojavom. V mejah Triglavskega narodnega parka že nekaj let raziskuje jamarska sekcija PD »Železničarja«. Številne jame in brezna so bila odkrita in opisana iz okolice Vogla južno od Bohinjskega jezera, na Komni, na Gorenji Komni, na Prehodavcih, na Hribcih in pod Smarjetno glavo. Doslej je na tem območju znanih 153

kraških objektov. Omeniti moramo nad 50 m globoko Andrejevo brezno Za Planjo, Snežno jamo na Hribcih, brezno Krater in ledeno jamo Kiklopovo oko na Prehodavcih in nekaj še nepreiskanih globokih brezen pod Debelim laštom. V jezerski kotlini bi omenili le izvir Savice, okrog 100 m dolgo jamo z nekaj jezerci. Iz nje pritekajo vode iz jezer v Dolini triglavskih jezer. Dostopna je le ob veliki suši. Tudi Govica v steni Pršivca ne moremo izpustiti. To je okrog 100 m globok bruhalnik, ozek rov, ki je vseskozi usmerjen proti severu. Odkod pritekajo vode, nam še ni poznano. Izza Pršivca moremo omeniti nekaj ledenih jam na planini Viševnik in globoko brezno pri planini Ovčarija.

Kraških zanimivosti ne manjka, predvsem če se posvetimo tudi manjšim a zato značilnejšim oblikam krasa, vrtačam, škrapljam in žlebičem. Številni so še objekti in problemi, ki so še nepreiskani in nerazjasnjeni in za speleologa bo tu še dolgo dovolj dela.

Žlebiči na Prehodavcih

Foto J. Florjancić

Ledinska imena v Robanovem kotu

Jože Vršnik

Nad Ravno pečjo so Turni (precej podobni postavljenim kegljem), nad njimi pa so Ruče. To so nekakšne kraške kotline, ponekod z redkim drevjem obrasle, drugod pa je spet huda gošča. V teh kotlinah je veliko skalovja, pozimi pa je okrog vsake večje skale okopnel svet. Kaže, da prihaja toplota iz podzemnih votlin.

Nad Ručami, že čisto na vrhu hriba, je majhna ravnica, pripravna za molžo krav, ki se pasejo v Strehalci, zato jo imenujejo Molznik ali po solčavsko povedano Movznec. Vzhodno od Movznega je Strelovec (1798 m). Tu se nudi obiskovalcu zelo lep razgled, od Rogovilca ali iz Solčave mimo Kneza pa kar lahek dohod in sestop v Logarsko dolino.

Tik pred Strelovcem, le nekaj metrov niže, je Široka raven, ki ni ravno velika, a se je človek le razveseli v tej strmini. Od Široke ravni nekaj sto metrov niže je Strehalca, to je Knezova planšarija, ki je pa na žalost že nekaj let opuščena.

Od Strehalce kakih sto petdeset metrov niže so še vidni ostanki koč, kjer je bila nekdanj Robanova planšarija³. Zaradi prehude strmine in preveč skalnatega pašnika so to planšarijo opustili in v Kotu napravili novo že v začetku prejšnjega stoletja.

Raz Seče drži druga steza strmo v hrib do Hojke, ki stoji na majhnem sedelcu, debela pa je tako, da je dva moža ne obsežeta. Visoka pa ni, ker ima pet vrhov. Od tu je samo ponekod še vidna steza navzgor v Kravjo jamo, do stare opuščene planšarije in v Strehalco.

Ko pridemo skozi pritako (leso) v kotovski meji v Kot, dospemo po petdesetih korakih do skalnatega griča (na naši levi), ki se kot skalnat greben razteza skoz do hleva na planšariji. Nekdaj so ga imenovali Kozji hrbet. Imenovali so ga pač po precej mršavi kozi. Nastanek tega griča si razlagam tako, da sta se tu srečala ledenika raz Krofičke in z Veže (Device) in sta tu odlagala skalovje, katerega sta pritovala s seboj. Zdaj je Kozji hrbet pokrit z mladim gozdom, zato je manj opazen.

³ Kakih dvajset korakov desno (vzhodno) je dober studenec.

Po potu ob Kozjem hrbtu pridemo do malega travnika, ki je ograjen s plotom, zato se imenuje Ograd. Tu se odpre prav lep pogled na Ojstrico in vse gore okrog Kota. Takoj za Ogradom pa smo že na Stanu 972 m, kjer je planšarija. Tu je koča skozi poletje oskrbovana. Turist lahko dobi prenočišče in skromno postrežbo.

Severno od Stana je plaz Špelak, ki je nekaka meja med gorovjem Krofičke in Strelovcem. Sega od vrha Klemenče Planjave mimo Ruč in Turnov skoz v Ravne. Tu blizu je Špelakova zijalka. Zahodno od Špelaka so Répniki, nekdanj novine in pašnik, zdaj že mlad gozd. Še naprej je Ajdova novina, v strmini nad njo pa Pasje sedlo.

Zahodno od Pasjega sedla je zelo strm in skalnat Črni hriber, ki se razteza visoko, prav v osrčje Krofičke. Nekdaj je bil res črn (črn gozd, iglavci) leta 1911 pa ga je ogenj opustošil prav do golih skal. Preteklo je petdeset let, da se je kolikor toliko obrastel in pozelenil, črn pa še dolgo ne bo. Po Črnem hribu drži ovčja steza na Krofičko.

Med Črnim hribom in Pasjim sedlom je globok skalnat žleb Čegljev graben. Čeglji so ledene sveče.

Od Stana naprej pridemo v desetih minutah na Stari stan, kjer je bila planšarija do leta 1910. Tudi tu se zadnji ostanek nekdanjega pašnika bori z gozdom, brez upa na zmago. VŠtric Starega stana v vnožju Krofičke je Veliki Lom, kjer je bilo več hektarov bukovega gozda podrtga od snežnih plazov. V zadnjih letih je bila večina te podrtije izsekana in spravljena za drva.

Tik nad Starim stanom preseka gozd precej strm Škrbinski graben (podaljšek Škrbinskega plaza) in se južno od Stana združi s Slatinskim plazom in s prodi, ki se raztezajo od vnožja Jeruzal in izpod Skoka. V trikotu med Prodi in Škrbinskim grabnom so nekdanje Sedelske novine (zdaj gozd), ki so se raztezale do Sédela pod Podmi. Med Sedelci in Skokom je Podérje, kjer je od plazov podrtga več hektarov bukovega gozda, ki leže na tleh vsako pomlad znova dvigne veje in živali naprej.

Omenjen je bil že Črni hriber in steza na Krofičko. Ta steza pripelje čez Polico na Osmojeni hriber in naprej na Strežo, kjer se odcepi stranska steza, ki drži na levo (zahodno) v Žlebe in naprej k Peklu. Pekel je precej divji prepad nad macesnovim gozdičkom. Tu je več skalnih votlin in nekoliko neroden prehod pod steno Belfštenge, ki je v steni med Peklom in Škrbino. Belfštenga je nemška spačenka za volčjo stopnico, ki slovensko ime pošteno zasluži, nemško bi pa lahko zdrknilo v preteklost, a je brez potrebe še zmeraj tu.

Višje nad Peklom je Okrogla peč (stolp), zahodno od nje je Novina, to je zelo strma zelenica, ki je pač dobra za gamsov pašnik, za ovce pa ne pride v poštev. V strmini nad Novino so Zeleničke, iz njih je pa prehod v Zadnjo zelenico, ki se razprostira na zahod do Škrbine in na kvišku na vrh Krofičke. V Zadnji

zelenici je zijalka, ki daje zavetje poleti ovcam, v jeseni pa gamsom. Iz Zadnje zelenice je nekoliko zanimiv prehod na Skrbino in Kopinškovo pot. Od zijalke na vrh Krofičke ni daleč, je pa precej strmo. Iz Zadnje zelenice na Ute drži ovčja steza. Uta se imenujejo zelenice na vrhu Krofičke, a so nagnjene že v Logarsko dolino.

V stenah nad Travniki in studencem je Vranova zelenica. Dohod v njo je iz Vranove zijalke na Utah, ki ima okno skozi steno. Zaradi prehude strmine se v Vranovi zelenici ubije vsaka ovca, ki v to zelenico zaide in postane hrana za vrana (krokarja). Zato to ime. Ubila pa se v Vranovi zelenici že dolgo nobena ovca ni, ker je pokojni pastir Jaka Černe (Tončkin Jaka) okno v Vranovi zijalki s kamenjem toliko zaprl, da je za ovce neprehodno.

Na Črnem hribu se steza deli na dva kraka. En del drži na desno mimo zijalke, skozi žleb na Stari stan (pastirski), nato navzgor mimo studenca do pastirske koče, ki sameva pod previsno steno. Drugi del steze gre na levo skozi burje na Petelinek, kjer je že kar lep razgled, in naprej v Travnike.

To so precej prostore in lepe zelenice, ki se raztezajo od Okrogleg peči na vzhod in na kvišku mimo studenca in Solišča skoz na vrh, na Ute. Na Krofički in na Utah je razgled zelo lep, vreden, da se človek nekoliko potruji zanj. Od Solišča, kjer so leseni žlebi, v katere se nasiplje sol za ovce, se spušča ovčja steza v desno (vzhodno) na Konja, ki je na precej visokih nogah, zato je raz njega razgled zares lep. Raz Konja zdrkne steza, ki pa ni ovčja (bolj plezalska), strmo navzdol do pastirske koče pod steno. Od tu drži stara pastirska steza na vzhod v Vratni žleb in navzgor v Vrata (ozek prehod med dvema stenama) in naprej na vrh Klemenče Planjave.

Krofička je precej obrastla gora. Kakih posebnih sten nima, je pa zanimiva zaradi svojih številnih votlin. Zdi se, da mora biti vsa gora zelo votla, ker tudi ob največjih deževjih vso deževnico pogoltno vase. Nobeden njenih žlebov in plazov ne potegne toliko vode v dolino, da bi imel zvezo s Prodi v Kotu.

Marsikdo vpraša, katero ime je pravo: Krofička ali Grofička. Stara solčavska izgovorjava je Krofička. Je pa mogoče in kar precej verjetno, da je po starosolčavski precej koroški izgovorjavi iz Grofiča nastal Krofič.

Po stari pripovedki je ime Krofička nastalo takole:

Nad Klemenškovo kmetijo, še precej višje v hribu, že blizu koroške meje je (zdaj že opuščena) kmetija Krofičevo. Živel je gospodar Krofič, strasten lovec. Nekoč je odšel na lov na Krofičko, ki je imela takrat še drugo ime. Zagledal je gamsa in ga zastretil. Gams — po pripovedki peklensček — je padel, ko pa se mu je Krofič približal, je gams vstal in odšel naprej. Krofič ga je zalzel in ustrelil v drugič, gams je spet padel, ko se mu je Krofič približal, je spet vstal in odšel naprej. To se je ponovilo še nekaj-

krat in Krofič se je zaplezal v tako steno, da ni mogel več naprej in ne nazaj. Klical je na pomoč in slišal ga je nek pastir. Ker mu sam ni mogel pomagati iz stene, je poklical še druge ljudi, pa ga tudi oni niso mogli rešiti. Zato so poklicali duhovnika, ki mu je dal odvezo, potem mu je pa rekel: »Vrzi puško! Če se bo razbila puška, se boš ubil tudi ti, če bo pa puška ostala cela, lahko skočiš dol, pa se ti ne bo nič zgodilo.« Krofič je vrgel puško od sebe, ni pa videl pod steno, kam je padla. Puška se je razbila, a Krofiču so pokazali drugo puško in rekli, da je ostala nepoškodovana, zato naj kar skoči dol. Koliko se je Krofič obotavljal, pripovedka molči, nazadnje je le skočil in se ubil. Od tega časa se Krofička imenuje Krofička. Obstaja pa še druga možnost za nastanek tega imena.

Od Robana ali z Robanovega Travnika gledano se vidi na grebenu Krofičke profil ženskega obraza. Nad pastirsko kočo, kjer je najnižji prehod na Ute, je vrat. Najprej se vidijo prsi in telo, stopala pa so vrh Krofičke. Zdi se mi verjetno, da je kdo od nekdanih rekel, da tam gori leži velika ženska. Velika ženska pa je bila nekdanj grofica. Če že ne po postavi, pa po svojem položaju. In je morda tako nastalo ime Grofička. Omenjeni so bili že Knezjak in Čeremešniki. Nad Čeremešniki (vrh Bukove doline, že v Knezovem) je Veliki ker. To je precej visoka skala, ki štrli iz mladega gozda, na njo pa se vzpenja pastirska steza. Tu je prav lep razgled.

Levo od Velikega kera je hrib Gungalca. Ali je to povečeno ime za gugalnico ali ima kak čisto drug izvor, mi ni znano.

Od Gungalce levo (zahodno) je hudournik Žlebnik, ki odvaja vodo in snežni plaz izpod vrh Strelovca mimo Hojke v ravnino. Tu preseka Travniki na dvojce, na Prode pa pripelje vodo pod klancem, ki drži na Travniki. Desno (vzhodno) od Velikega kera je Perečaj. Tu je zelo dober in stanovit studenec. Po pripovedovanju starih so tu nekdanj Knezovi ovce prali pred strižo. Od tega ime. Desno od Perečaja je Knezov Pongrad (sadjovnjak). Mala ravnica v zavetrni sončni legi, zasajena s sadnim drevjem. Nad Pongradom v strmini je bila pred leti planota Babjekova novina, zdaj je mlad gozd. Nad Babjekovo novino je visoka skala Resolac (rastlo je resje, vreselj), kjer je pred nekaj leti strela vžgala suh macesen, iz tega pa je nastal velik gozdni požar. Gasili so gasilci iz Solčave. Luč in celo iz Ruš pri Mariboru. Vsi so imeli opravka dovolj, da so ogenj omejili, pogasil ga je pa dež. Levo od Babjekove novine, že v višini Knezove domačije, je grič Kresišče. Tu so včasih Knezovi žgali kres.

V hribu nad Velikim kerom in Gungalco je grič, na katerem je ravnica Govejski legar. Kar malo višje je Frikova novina. Od tu navzgor in na zahod do plazu Žlebnik se raztezajo Knezove stene. V njih je več votlin (zijalk), med stenami pa so precej strmi in skriti, pa ne težki prehodi.

Nad stenami so Robi (v Robeh). Tu je še nekoliko ovčjega pašnika, dolga leta pa je bila to velika planota. Naša stara mati, ki so bili rojeni na Knežjem, so pripovedovali, da so Knezovi napravili v Robeh novino v letih okrog 1870 in so v nji pridelali toliko rži, da je bilo kruha dovolj za vse delavce, ki so zgradili novo hišo in hlev, ker so jim stara poslopja pogorela. Ta novina zelo dobro pokaže, kako do kraja so izkoristili zemljo za pridelovanje živeža in kako močne so bile nekdanje kmečke družine, da so tako veliko delo zmogle. V sedanjih razmerah bi se nihče ne domislil, da bi šel v Robe žito pridelovat. Tudi če bi žito po sili zrastle, bi ga ne mogli znositi na Knežje, ker bi pač ne bilo mogoče dobiti dovolj nosačev.

Vzhodno od sten so Korenine, tu pa pridemo že na stezo, ki drži raz Knežje v Strehalco. Pripelje nas najprej do Piramide, kjer se odcepi stranska steza v Robe. Prava steza pa nas po strmini in mnogih ovinkih pripelje do Šupe, od tu pa skozi Strmo planino do bajte (planšarije) v Strehalci. Šupa je bila lesena stavba, zdaj je že razpadla. Od Šupe se pride po precejšnji strmini na Lucjan (1754 m). (Encjanu pravimo lucjan). Nad stezo od Šupe do Bajte ter med Strelovcem in Lucjanom je Strma planina. Tu raste precej trda trava, zato je včasih ovcam dosti ostane. Nekdanj so vsako jesen to travo pokosili, posušili in seno znosili v Šupo. Od tu so ga pozimi nosili v bremenih na glavi navzdol mimo Piramide do Korenin, kjer so ga naložili na sani. Tudi to je slika trdega boja gorjancev za obstoj. Saj je od Kneza do Šupe dobro uro hoda.

Vzhodno od Lucjana je Rožni Vrh. 1475 m. Tudi tu je krasen razgled, spomladi pa tu pobjeta ruševca in divji petelin, ves ptičji zbor pa zažvrlogi takšno budnico, da kdor jo je enkrat slišal, mu vse življenje odmeva v spominu. Vsaj včasih je bilo tako. Na žalost je v zadnjih letih število ptic močno upadlo. Po starem ustnem izročilu je Knez prva in najstarejša naselbina v Solčavi. Po pripovedovanju pokojnega Fida je prvi Knez pribežal od nekod iz ogrskih dežel pred nekim svojim nasprotnikom. Naselil se je visoko v Rožnem vrhu, kjer je dobra zemlja, ne prehuda strmina, dovolj vode in lep razgled, ki mu je omogočal pravočasno opaziti vsako nevarnost. Še zdaj je mogoče videti ostanke razvalin poslopij. Šele njegovi potomci so se preselili niže na kraj, kjer je Knezova domačija še zdaj. Pa še tu je nadmorska višina 1222 m.

Koliko je resnice na Fidovi trditvi, da je pribežal prvi Knez iz ogrskih dežel, ni ugotovljeno (Fidove knjige so zgorele), verjetno pa je, ker so pred tisoč leti tam prebivali Slovenci, Slovenec pa je bil prvi Knez prav gotovo, ker je že v urbarju iz l. 1426 zapisan Ulrich Knes am guph. Če bi bil Nemec bi ga gotovo zapisali fürst, če bi bil pa Madžar, bi se pa ohranilo madžarsko ime in še več kaj madžarskega.

Priimek lastnikov Knezove kmetije se je že parkrat spremenil s poroko, ni pa znano, da bi se kdaj spremenil s prodajo.

Imena Knezovih njiv so: Podhišna njiva, Mlačna njiva, Šupna njiva, spodnja in zgornja Reber, Podkozjača njiva pod (kozjim hlevom), Javorje, Skrelovje (skret je skala, ki »gleda« malo iz tal, iz njive), Velika njiva, Nadhlevska njiva, na Koglu, Sečna njiva (v Sečah) Ogradova njiva in Grofova njiva. Nastanek imena Grofove njive sedanjim Knezom ni znan.

Iz velikega števila njiv in če upoštevamo še strmino in veliko nadmorsko višino, je razvidno, da Knezovi ljudje niso smeli imeti usmiljenja s samim seboj, če so hoteli tako velike njive obdelati in pridelke pospraviti. Velikokrat se je zgodilo, da jim je že na zrelo žito zapadel sneg. Kakšna je potem žetev, si more predstavljati le, kdor je takšno žetev sam doživel.

Posebnost Knezove kmetije so steze in pota. Razpeljana so po njivah, gozdih in pašnikih na gosto in tako smotno, da bi jih bolje ne strasil strokovnjak. V teh potih (kolovozih) je ogromno delo pridnih ljudi in najbrž več stoletij. Ob pogledu na to človek občuduje brihtnost, podjetnost in gospodarsko moč nekdanjih Knezov.

S Knezom na isti višini in v oddaljenosti kakih 150 m je Havdej. V urbarju iz leta 1426 je zapisan Chaldej. Priimek Havdej se je lastnikov Havdejeve kmetije držal skozi vsa stoletja do l. 1923. Obstaja pa še v Solčavi. Imena Havdejevih njiv so: Gornja njiva, Krnica, Podhlevska njiva, Ravna njiva, Kogel, Podslivska njiva, Pustota, Podmeja, Hribr, Rigl, Podmlinska njiva in Dove.

Druga imena: Ojstro, Kamnita novina, Mačkina peč, Studenec, Kiper, Seče, Kanel, Sred peči, Križ, Osrana drča, Vreslovka, Klop, Temna jama, Ovinek, Resolac, Lama njiva in Kravji vrh.

Planinci (pod tem imenom so znani Knezovi in Havdejevi) imajo za zvezo s Solčavo pešpot na Opresnika, ki je pozimi dostikrat neprehodna, vozno pot pa mimo Vrha do Govca in naprej do ceste Luče — Solčava.

Kmetija Vrh je na približno 900 m nadmorske višine in na polovici pota Knez — Govc. Tudi ta kmetija je že vpisana v urbarju l. 1426. Verjetno so vse te kmetije obstajale že par sto let prej, saj je gotovo poteklo precej časa, preden so pragozd spremenili v njive, zgradili poslopja in kmetije postavili v tako stanje, da so bili zmožni oddajati predpisane dajatve.

Vršnikova kmetija je v precejšnji strmini in je zato zelo težavna, ima pa dovolj sonca, ljudi pa take, da jim tudi v strmini ne drsi. Imena Vršnikovih njiv: Velika njiva, Potočka njiva, pod Štepihom, nad Štepihom, Osredok, Hribrska njiva, Pustota, Martinovska, Šopova, Zalesovska, Gornja njiva in Robci (strmi robovi).

(Se nadaljuje)

društvene novice

OBISK OB SLAVJU

Sodil bi, da je šele nekaj let tega, kar smo prišli od nekod z robov in posedeli v Bistrici. Tako naglo so se strnila obdobja. Mnogo tega, kar je bilo vmes, se nam je že odmaknilo; vendar se bomo vedno znova vračali na nekdanja pota.

Dolgo se že pozna in bo torej le res, da VLASTO KOPAC praznuje petdesetletnico. Vem, da bi raje šel tiho preko nje, toda v gorah nam je toliko dal, da ne moremo kar tako mimo njegovega dela.

Malo pred vojno se je v Akademski skupini SPD zbrala pečica mladih in odločnih mož, ki so hoteli naše tedanje gornišstvo spraviti iz vedno hujšega mrtvila. Naložili so si res težavno nalogo, toda že v prav kratkem času so se pokazali uspehi, ki so tesno zvezani s prizadevanjem tega našega tovariša. V gorah je nastopal nov rod, vrstile so se ture in tečaji in skoraj je postala akademska skupina v vsem vodilna.

Arh. Vlasto Kopač na Veliki planini

Zanemarjeno gorniško kulturno delo je oživilo. Postavljeni so bili obsežni načrti in kakor v gorah je tudi tu odločilno sodeloval. Narisal je panoramo z Grintovca, ki jo je izdala Akademski skupina; kratko zatem pa je bil v odpravi, ki je obiskala zimski Durmitor in pristopila na več do tedaj pozimi še neosvojenih vrhov. V domačih gorah pa je bil itak redno v navezi, ki je v Grintovcih začejala z zimsko alpinistiko in naju od takrat vežejo mnoga skupna doživetja na zelenenih grebenih Grintovca, Brane in Planjave.

Vmes je bilo še mnogo drobnega organizacijskega in umetniškega dela, saj se je v svojem vnetem prizadevanju kar razdajal. Vso to plodno ustvarjalnost pa je prekinila vojna. Tedaj je prevzel odgovorne naloge v ilegalnem delu, preстал Dachau; komaj pa se je po osvoboditvi vrnil, je spet krenil v gore. Nato se je ves predal delu za reorganizacijo in obogatitve našega gornišstva. Zasnoval je spomenik padlim borcem v Bistrici, se vrgel na delo za Bivak pod Skuto, ki je bil kljub vsem težavam zgrajen prav zaradi njegovega zavzemanja. Vmes je pisal v Vestnik; zbral je ledinska imena za južno stran Grintovcev in v stalnem stiku z domačini sledil vsemu prvobitnemu v gorski folklori. Tako je oživil že zamirajoče gorjuško čedrarstvo in na Veliki planini odkril dotlej neznane pastirske rezbarije. Velika planina je sploh vedno bolj postajala področje njegovega raziskovanja in ustvarjanja.

Prve zamisli ekspedicij v Kavkaz, Ande in Himalajo segajo v čas, ko je bil predsednik PZS. Kljub vsemu obsežnemu delu v tej organizaciji ter za ljudsko umetnost, folkloro in spomenike NOB smo se še pogosto srečevali na skupnih potih na vrhove, pod stenami in ledenimi vesinami.

Narisal nam je prva kartografsko dognana zemljevida Julijskih in Savinjskih Alp, opremljal Vestnik ter druge izdaje PZ in razen tega pustil še marsikje drugod neizbrisne sledove svojega umetniškega dela. Napravil je načrte za Bivak pod Ojstrico in mnoge druge gorske gradnje in vendar je še kar naprej prevzemal najbolj odgovorne naloge. Osnovni urbanistični načrt za ureditev Logarske doline je njegovo delo. Vmes pa je pomagal še tu in tam z zamislimi, načrti in nasveti, četudi se je njegova glavna dejavnost obenem z gradnjo žičnice, usmerila na ureditev in zaščito področja Velike planine. Tam je načrtoval ter količil in zdaj so po njegovi zamisli že zrasla turistična naselja s hišicami v podobi pastirskih stanov in gradi se hotel.

Samo neumorna dejavnost, združena z neupogljivo voljo je zmogla to bogato in razno tero delo, razen tega pa tudi globoka zavzetost za vse, kar je združeno z gorami in prirodo sploh, s staro ljudsko umetnostjo in nje preteklostjo.

Spet posedamo v Bistrici. Podali smo se nazaj v čas, v sonce na grebenih, v neurja in meteže. Vse, kar smo doživljali v gorah, nas je bilo združilo in leta niso razdražala naših navez. Ozrli smo se nazaj, a v tem kratkem času nismo niti mogli pregledati vsega, kar nam je Vlasto Kopač dal. Samo nekoliko drobcev njegovega dela sem natresel, a vsekdar nam je dajal še mnogo več — najboljše tovarništvo in dobroto. Zato bomo kakor nekdaj v stenah in na grebenih zvesto ostali z njim, dokler nam bo usojeno živeti z gorami.

Boris Režek

PROFESOR

DR. IVO HORVAT

23. aprila 1963 je ugasnilo življenje pomembnega botanika planinca prof. dr. Iva HORVATA. Zadnjih 40 let so z njegovim imenom združeni izredni uspehi, ki so segli daleč čez meje naše domovine.

Rodil se je 7. oktobra 1897 v Čazmi, odrasel pa je v Dubravici v Hrv. Zagorju. Po maturi na klasični gimnaziji je študiral prirodoslovje na Filozofski fakulteti na zagrebški univerzi in l. 1920 promoviral iz botanike. Od l. 1920 je služboval na Botaničnem inštitutu v Zagrebu sprva kot asistent, nato kot docent, izredni in redni profesor. Od l. 1947 do smrti je predaval kot redni profesor botanike na Veterinarski fakulteti v Zagrebu.

Njegovo delovno področje je bila geobotanika (rastlinska sociologija). Ožji objekt njegovega raziskovanja so mu bile naše gore. Da bi spoznal vegetacijo naših planin, je vseh 40 let hodil vzdolž vseh Dinaridov in s teh potovanj prinašal obsežen, prav velikanski floristični material, ki ga je skrbno proučeval in pisal o tem znanstvena dela. Z vestnim in marljivim dolgoletnim delom je prof. dr. I. Horvat postal naš najzaslužnejši in najbolj priznani strokovnjak za problematiko planinske vegetacije v Dinaridih in vsej jugovzhodni Evropi. Začel je z raziskovanji že l. 1922 s proučevanjem vegetacije Ličke Plješivice. V poznejših letih je razširil svoja opazovanja na Velebit, Gorski Kotar, Dinaro, Troglav, Vranico, Vlašić, Čvrsnico, Prenj, Velež, Durmitor in končno na makedonske gore Šaro, Rudoko, Korab in Perister. Da bi izpopolnil svoja raziskovanja vegetacije Balkanskega polotoka, je obiskal tudi bolgarske gore Rilo in Pirin, grški Olimp, Parnas in Tajget.

Že od začetka se je uveljavljal kot dosleden zagovornik danes splošno priznane šole Montpellier — Zürich. Po njenih osnovah je prišel do solidnih in trajnih temeljev za raziskovanje vsega področja jugovzhodne Evrope. Če evropska znanstvena javnost danes visoko čišla našo geobotaniko, to lahko v veliki meri pripišemo znanstveni avtoriteti prof. dr. Horvata.

S sintezo svojega dela je začel šele po osvoboditvi. L. 1949 je izšel njegov »Nauk o rastlinskih združbah«, delo, ki bo še dolgo naš

standardni geobotanični učbenik. L. 1950 izidejo »Gozdne združbe v Jugoslaviji«, zatem serija veljavnih krajših razprav. Njegovo zadnje tiskano delo »Pregled vegetacije v gorah zapadne Hrvatske« je izšlo kot posebni zvezek v seriji Prirodoslovna raziskovanja pri Akademiji znanosti in umetnosti. Za to delo je dobil majsko nagrado »Ruder Bošković 1963«, priznanje, ki ga je dobil tik pred smrtjo.

Za znanstveno-publicistično delo prof. Horvata je značilno, da je znal povezati geobotaniko s praktičnimi potrebami gospodarskih panog, v prvi vrsti gozdarstva. Zadnje čase se je ukvarjal z organizacijo pregledne vegetacijske karte Jugoslavije. Pod njegovim vodstvom so bile izdelane precizne vegetacijske karte Risnjaka in Peristera. V glavnem je njegova zasluga, da je Risnjak proglašen za narodni park.

Poleg vsega je bil tudi dober planinec. Nekaj let je bil podpredsednik predvojnega HPD v Zagrebu, v reviji »Hrvatski planinar« pa je napisal več poljudno znanstvenih člankov trajne vrednosti. V naših gorah je zapustil globoke zaorane brazde, zato zasluži, da ga planinci ohranimo v trajnem spominu.

Mirko Marković

OTVORITEV PLANINSKEGA DOMA V VELIKI PAKLENICI

28. 4. t. l. so v Veliki Paklenici na Velebitu zadrski planinci odprli svoj planinski dom v nadmorski višini 660 m. Otvoritve so se udeležili tajnik PSH tov. Stijepan Baletić in dr. Rendulić, zastopnik PZS tov. Orel, predsednik PD Mosor general Petar Kleut in Bračić-Djeki, predsednik KPS Split Karmelo Lovrić in Majer, zastopnik PD Borak Agrić, PD Kozjak (Kaštel Sućurac), PD Marjan Split, PD Huna gora — Pregrada Kantarić, predstavnika občine Zadar Zvonko Reljev in Ivanov Frane, a poleg teh in drugih zastopnikov društev še kakih 200 planincev iz Hrvatskega Primorja, Zagreba, Dalmacije in od drugod. Bila je res lepa, prisrčna planinska slovesnost, ki nam bo dolgo ostala v spominu. Velika Paklenica tik nad Starigradom ji je tvorila mogočno scenerijo, dve uri hoda od morja, ki se je veselilo tople pomladi, pa so se nad milim zelenjem bukovja belila širna snežišča po najvišjih vrhah Velebita.

Predsednik PD Zadar tov. Živko Vodopija je v otvoritvenem govoru povzel zgodovino zadrškega planinstva: L. 1899 se je v Zadru ustanovilo planinsko in turistično društvo »Liburnija« in je delovalo vse do l. 1918, ko je Zadar okupirala Italija in ga ločila od njegove naravne gorate okolice. Najdelavnejši planinec zadrškega planinskega društva tistih časov je bil znani arheolog dr. L. Jelić. Po osvoboditvi je društvo obudil k življenju dr. Roman Jelić l. 1952 z istim imenom »Liburnija«. Vendar ni doseglo posebnih uspe-

hov. Zato so na iniciativo dr. Lapene in podpredsednika PSH dr. Rendulića 1. 1959 začeli z adaptacijo logarnice v Veliki Paklenici, da bi z lastnim planinskim domom okrepili zadrsko planinstvo. Zadar nima železnice in potrebuje v bližini planinsko zavetišče, dosegljivo v enem dnevu.

Začetni kapital je dala PSH (800 000 din), za njim še drugi in tako so 1. 1960 z delom začeli pod vodstvom dr. Lapene in ing. Jurišića, ki upravlja nacionalni park Velika Paklenica, vsestransko pomoč pa jim je nudil ing. Milan Nevečeralo. Ko je zmanjkalo sredstev, je delo spet zastalo. L. 1962 so se našli spet navdušeni planinci, ki so prevzeli zaključna dela in opremljanje doma. Z razumevanjem so jih podprla zadrška podjetja, mnogo pa so opravili tudi s prostovoljnimi delom. Pomagali so tudi pripadniki JLA, naj omenimo le kapetana Žerjala iz Celja.

Dom stoji ob bistri gorski vodi, ki spremlja planinca vse do veličastnega portala v Veliko Paklenico, kjer se alpinistu željno zazre oko v 400 m visoke stene s problemi onstran vertikale. Višina 660 m nekaj pomeni, tu v neposredni bližini morja. Dom bo prišel prav planincem, ki bodo hoteli priti na mogočne velebitske vršake, ki se dvigajo nad Paklenico. Do Doma na Štirovcu je od tu 4 ure, Zorine Vodice 2 uri, Sveto brdo 6 ur, Jame Vodarice 2 uri, Manite peči 1 uro. A ne samo planincem, tudi tistim turistom in letoviščarjem, ki jim za počitniški program ne zadostuje samo lenuharjenje in zabava, ampak tudi spoznavanje dežele in njenih ljudi. Res je vredno pogledati v ta svet in se pogovoriti s hribovci iz Katičev in drugih zaselij v bližini simpatičnega zadrškega planinskega zavetišča.

PROBLEMATIKA VARSTVA NARAVE V SKLOPU PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

Zaradi naših zanamcev moramo delati v strogi harmoniji z naravo, ohranjujoč njena zadnja pribežališča, dajati zavetišča njenim stvaritvam in varovati za bodočnost najlepše primerke njene nenadkriljive umetnosti.

Zemlja in njeno življenje je za nas dediščina največje vrednosti. Moramo jo varovati in čuvati za naše zanamce, zaradi njene lepote in zaradi našega obstoja.

Čuvanje narave predstavlja čudovito delo in najlepšo človeško dolžnost.

John Eden, MP, London

Leto 1954 je leto ustanovitve organizacije, ki prevzela eno najplemenitejših nalog: obvarovati naravo v njeni prvobitni lepoti. Ta cilj pa je sam po sebi zelo težak in tega se

je zavedala tudi novoustanovljena organizacija. Zavod za spomeniško varstvo Ljudske republike Slovenije je bil pobudnik te akcije. K sodelovanju je povabil vrsto organizacij, katerih delo je vezano na naravo. Te organizacije so bile: Zveza tabornikov, Planinska zveza, Lovska zveza in Turistična zveza.

Izkazalo pa se je, da je ideja o varstvu narave dovolj dozorela le pri tabornikih. Zveza tabornikov ima nalogo omogočiti mladini življenje v naravi. V svojih vrstah vključuje predvsem pionirje (medvedke in čebelice) ter mladince. Vendar imajo malo članov starejših od 18 let. Taborniki so po zgledu gorske reševalne službe Planinske zveze Slovenije organizirali baze, postaje in svojo centralo gorske straže. Preprečevali so predvsem trganje planinskega cvetja. Ker pa je bila na delu običajno mladina, se je šestokrat zaletavala in pripomogla k temu, da gledajo danes gorsko stražo predvsem kot organizacijo, katere glavni namen je, na vsak način preprečiti trganje planinskega cvetja. Bili pa so tudi uspehi in te uspehe tabornikom, ki so kot edini delali z vso zavzetostjo za varstvo narave, ne more nihče vzeti. Gorska straža je životarila tudi pri lovcih. Njihovo delo je bilo v glavnem varstvo živali, ki so zaščitene že z lovskim zakonom.

Najbolj preseneča dejstvo, da je bila Planinska zveza kot organizacija, katere torišče delovanja so gore po vsej Sloveniji, do dela gorske straže popolnoma pasivna. Dogajalo se je celo tudi to, da je to delo zavirala. Tu gre predvsem za načelno propagando, da je dovoljeno trgati po tri planinske cvetke, nepravilno vedenje oskrbnikov proti mladim stražarjem in drugo. Naj ne omenjam divjaških izpadov pijanih planincev nad mladimi stražarji na Ratitovcu, pod Golico in drugod, saj za te organizacija PZS ne odgovarja. To žalostno stanje je trajalo do leta 1962. Tedaj se je ustanovila pri mladinski komisiji PZS podkomisija za gorsko stražo. Že od vsega začetka se je pojavljalo vprašanje, ali je problematika varstva narave, ki ji v tujini posvečajo tolikšno pozornost, res tako nepomembna in malo zahtevna, da bi jo lahko reševali le mladinci.

V Nemčiji imajo organizacijo Bergwacht, ki vključuje ogromno število članov. Za vsak prekršek proti zakonitim predpisom o varstvu narave se plača visoka globa. Posebna služba, ki skrbi za varstvo narave na Poljskem, v Avstriji in drugod, je daleč pred nami.

Sedaj je ustanovljena pri PZS komisija za varstvo narave in gorsko stražo. V svojih vrstah vključuje 356 članov. Številka je sama po sebi za enoletno delo visoka, vendar je od vseh teh članov le 6% planincev nad 25 let. Današnji tempo tehnizacije narave zahteva energično delo te komisije. Če se ne bodo vključevali v to organizacijo tudi starejši planinci, bo delo zopet zaspalo. Od mladincev namreč ne moremo zahtevati niti pričakovati, da bodo lahko energično varovali našo naravo.

občni zbori

PD JAVORNIK — KOROŠKA BELA
Preteklo poslovno leto je bilo rekordno pri gradnji in obnovi koč, ki so v upravljanju tega društva. Nadaljevalo se je delo pri adaptaciji že 75 let stare Staničeve koč pod Triglavom. Kočo, ki stoji na višini 2332 m, so v času sezone, to je v dveh mesecih, skoraj do tal porušili in na novo dogradili. Gradnja je potekala v težkih okoliščinah ter je zahtevala od vseh sodelujočih veliko mero požrtvovalnosti in idealizma. Vkljub gradnji pa so postregli gostom, seveda bolj v skromni meri.

Adaptacija postojanke je zahtevala investicijska sredstva v višini din 6 293 233. Viri investicij so bila sredstva PZS kot dotacija iz sklada za pomoč visokogorskim postojankam, sredstva ObLO Jesenice in kredit pri Komunalni banki.

V letu 1962 so gradili vodovod v Kovinarsko koč. Vkljub kreditu pri KB so bila sredstva nezadostna in je ostala gradnja nedokončana. Kočo so povečali z gradnjo verande, ki je bila v grobem končana in že služi svojemu namenu.

Društvo ima v najemu tudi Pristavo v Javorniškem rovtu. To je zelo stara postojanka, ki zaradi dotrajanosti ne bi prenesla kakršnih koli prezidav. Za silo je bil obnovljen rezervoar za vodo, izvršena razna manjša popravila in nabavljen drobní inventar. Obširna gradbena dejavnost pa je nekako zavrla vsako drugo planinsko dejavnost. Posebno se je to pokazalo pri pridobitvi mladine za planinsko organizacijsko delo, akcije in izlete v večjem številu. Člani mladinsko-propagandnega odseka so skrbeli za Mladin-

Delo komisije ni samo, obvarovati planinsko cvetje, temveč prikazati našim državljanom, da narava ni samo objekt za izkoriščanje, temveč smo na njo navezani zaradi rekreacije in našega materialnega obstoja.

Naj navedem, koliko članov GS (gorske straže) imajo posamezna društva: Celje 29, Železničar Ljubljana 6, Univerza 8, PTT Ljubljana 5, Črnuče 5, Zagorje 6, Jesenice 10, Obrtnik Maribor 23, Rašica 2, Škofja Loka 6, Postojna 19, Šoštanj 1, Ljubljana-matica 9, Prevalje 2, Ravne 2, Črna 2, Ruše 11, Mežica 2, Trbovlje 4, Litija 9, Mengeš 4, Ptuj 2, Poljčane 3, TAM Maribor 3, Ljutomer 2, PTT Maribor 2, Železničar Maribor 6, Oplotnica 2, Maribor-matica 4, Radovljica 2, Kranjska gora 1, Železniki 5, Gorje 5, Kranj 26, Martuljek 4, Ziri 2, Bled 2, Sevnica 2, Videm Krško 3, Brežice 2, Dol pri Hrastniku 1, Hrastnik 1.

Božo Lavrič

ske koč v Krmi, obnavljali in popravljali so nekatere planinske poti, markirali pot po grebenu Rjavine in izvedli izlete v Vrata, na Ratitovec, Blegoš, Sorško planino, Triglav, Komno, Mojstrovko in Stol. V društvu, ki šteje 814 članov, so bile na občnem zboru podeljene značke in pohvale PZJ in PZS najaktivnejšim članom društva. Za predsednika društva je bil ponovno soglasno izvoljen tov. Franc Svetina.

PD ŽIČNICA LJUBLJANA. V delovnem kolektivu podjetja Žičnica Ljubljana, so lansko leto ustanovili planinsko društvo, ki šteje sedaj že 97 članov. Društvo je uspelo organizirati 5 izletov in sicer na Katarino, Šentjošt, Mirno goro, Vršič in Jalovec ter na Ratitovec. Številno članstvo je z zanimanjem sledilo lepim predavanjem prof. Mirka Kambiča. Delovanje društva je omejeno na področje Polhogrskih Dolomitov. Sprejete so bile nove naloge za bodoče delo, med drugim tudi, da se na tem teritoriju markirajo najvažnejše točke oziroma poti, oskrbijo štampljke in vpisne knjige ter da se poudarijo pri zaščiti planinske flore, predvsem tako zvane blagajke in jožefovke, ki rastejo na tem območju.

Pretehtale naj bi se vse možnosti za izgradnjo lastnega planinskega doma. Čeprav je bilo to že večkrat obravnavano, je zadnje upanje splahnelo, saj podjetje zaradi rekonstrukcije ne bo moglo dodeliti nobenih sredstev.

PD ORMOŽ. 18. marca 1963 je planinsko društvo Ormož imelo svoj prvi letni občni zbor. Društvo ima 173 članov, 105 mladincev in 80 pionirjev.

Da bi članstvo spoznalo gorski svet in njegove lepote, so priredili predavanja z barvnimi posnetki. Skupina članov in mladine je obiskala Julijce, Savinjske planine, Mangrt, Pohorje, planine v sosednji hrvaški republiki in tudi pot po planinski transverzali jim ni bila tuja.

Čeprav društvo deluje na ozemlju, kjer so le nizki hribočki in grički so sklenili, da mladim članom najprej približajo bližnjo okolico ter jih šele na to popeljejo na zahtevnejše izlete. Upraviteljstvo šole je obljubilo vso pomoč.

Društvo je mlado, ima v svoji sredi navdušenega prijatelja planin in prirode, dolgoletnega zaslužnega planinca tov. Maksa Meško, ki ga je PZS odlikovala s srebrnim častnim znakom.

PD ŽELEZNIČAR — LJUBLJANA. Na prvem zletu vseh planinskih društev Železničarja na Romaniji je bil sprejet sklep, da drugi zlet organizira PD Železničar, Ljubljana. Društvo je organiziralo zlet, ki je sodeč po številnih zahvalnih pismih zelo dobro uspel. K uspehu so pripomogli požrtvovalni člani društva, železniški kolektivi ter kolektivi Metalke, Kuriva, Termike, časopisnega

podjetja Delo in PZS, ki so prispevali v denarju.

Živahno deluje predvsem jamarska sekcija, ki jo je izredna skupščina PZS odlikovala s srebrnim častnim znakom. Za uspešno in požrtvovalno delo na področju planinske dejavnosti so bile podeljene zlate in srebrne častne značke PZJ in PZS številnim zaslužnim članom.

Težave so imeli zaradi pomanjkanja vodnikov, ki naj bi mladino vodili pri izletih in pri smučanju.

Mladinska sekcija je samostojno priredila 28 izletov s skupno udeležbo 245 mladincev in pionirjev. Udeležili so se turnega smučanja na Mozirski planini, Milovanovičevega memoriala, orientacijskega pohoda na Pohorje, turnega smuka KO za Štajersko na Pohorju in KO MO ljubljanske skupnosti na Golem Brdu. Zelo aktivno je sekcija delovala na II. zletu planincev-železničarjev Jugoslavije v Bohinju, udeležili pa so se tudi izleta planincev Hrvatske v Jasenku pri Ogulinu.

Markacijski odsek je markiral vsa pota na svojem območju in deloma tudi popravil pot od Bohinjskega jezera do planine Vogar.

Poročilo gradbenega odbora je bilo precej skopo. Finančna sredstva od bivše žižnice na Vogel so prejeli šele v drugi polovici leta, zato niso mogli pričeti s posebnim delom pri adaptaciji hiše na Vogarju. Dosedaj je položeno 1650 m vodovodnih cevi, napravljeno je betonsko zajetje pri izviru ter pripravljen les in apno za nadaljnje delo.

Fotosekcija in smučarski odsek sta obstajala le na papirju.

Člani alpinističnega odseka so preplezali številne smeri. Najperspektivnejši plezalec je vsekakor tov. Andrej Kalaj, ki je prvi iz AO Železničar preplezal Aschenbrenerjevo smer v Travniku. Največje probleme pa ima odsek zaradi pomanjkanja primerne opreme.

PD KRANJSKA GORA. V društvenem upravljanju so tri postojanke in to koča v Krnici, Koča na Gozdu in Mihov dom. Precejšnja denarna sredstva so bila porabljena za obnovo koč in nabavo opreme. V glavnem se je popravljala Koča na Gozdu. Do meseca julija je društvo upravljalo tudi Dom na Korenskem sedlu.

Med 205 člani društva je 50 mladincev in 33 pionirjev. Mladi planinci so se v velikem številu udeležili raznih proslav, predavanj, tečajev na planinskih postojankah. Napravili so tudi več izletov in to na Triglavsko jezera, Komno, na Prisojnik, Križko steno, na Vršč in Pokljuko. Glede številne časopisne polemike o imenu Prisank odnosno Prisojnik je bilo zopet poudarjeno, naj bi se upoštevala govorica domačinov, ki vsi nazivajo to goro za Prisank.

Člani GRS so prejeli za požrtvovalno delo in humanizem pri reševanju človeških življenj pohvalno diplomu in denarno nagrado.

Izražena je bila želja, da bi se ustanovil alpinistični odsek.

R. L.

novice iz mladinskih odsekov

MLADINSKA PLANINSKA ŠTAFETA PECA—MARIBOR

V želji za čim večjim in boljším sodelovanjem med mladinskimi odseki koroških planinskih društev in mariborskimi mladinskimi odseki planinskih društev je prišlo že lani do prvih pogovorov o lastni štafeti iz Koroške v Maribor.

Letos je prišlo do manifestacije sodelovanja koroške in štajerske mladine v dneh od 12. maja, ko je štafeta štartala na vrhu Matjaževe Pece pa do 15. maja, ko je bila na Trgu svobode v Mariboru predana štafeta palica. 102 km dolga štafeta teče z vrha Pece v Črno, od tu pa ob Črnskem potoku na Smrekovec. Tu se pridruži glavni štafeti štafeta mladih planincev iz Savinjske doline, ki poneso pozdrave tov. Titu iz Mozirskih planin. Po prenočitvi hodi štafeta nekaj časa po poteh barcev slavne XIV. divizije, nadalje mimo doma na Slemenu in se pri zavetišču Križan prične vzpenjati na vrh Plešivca, od tu pa mimo Poštarskega doma v Slovenj Gradec, kjer drugič prenočuje. Tretji dan se vzpne na Pohorje in to proti Kremžarjevi koči in Ribniški koči. Tu od koroških mladincev prevzemo štafeto štajerski mladinci in jo še isti dan poneso do Peska. Zadnji, četrti dan pa hodi štafeta še preko Klopnega vrha in mimo Šumika, Ruške ter Mariborske koč in Koče ob Žižnici v Maribor. Zadnjo etapo do predaje nosijo štafeto palico mladinci iz Koroške, Celja in Maribora.

D. Š.

VI. MLADINSKI PLANINSKI TABOR

Mladinski odsek Planinskega društva Kozjak (preje Obrtnik) Maribor je dne 18. in 19. maja 1963 organiziral VI. zlet planinske mladine za Koroško in Štajersko na Tujzlovem vrhu na Kozjaku. Tabor je bil posvečen 70 obletnici Planinske zveze Slovenije, Dnevu mladosti in 20 obletnici AVNOJ.

Tabora se je udeležilo nad 140 mladincev in mladink — predstavnikov mladinskih odsekov iz Zerjava, Mežice, Prevalj, Slovenjgradca, Ruš, Oplotnice, Celja, Laškega, Rečice ob Savinji, Postojne in seveda Maribora. Zbora so se udeležili še predstavniki iz bratske republike Hrvatske in sicer iz Ivanjca. Zaradi tolike udeležbe je bil v bližini koč postavljen tabor 10 šotorov.

V soboto zvečer je po otvoritvi tabora z dviganjem zastave sledilo predavanje Danila Škerbinka z bavnimi diapozitivi iz Treh Cin, nato pa taborni ogenj, ob katerem so mla-

TÓ IN ONO Z LETOŠNJIH SREČANJ GORSKIH REŠEVALCEV

Gorski reševalci pravzaprav nikdar ne smejo počivati. Kadar niso v akciji, se sami za lastno zabavo in kondicijo ubadajo z vzponi in stenami. Tečaji, posveti in seminarji pa skrbijo za to, da se reševalci znajdejo kot celota vselej, kadar gre zares, pa naj bo to v najtežjih razmerah in najbolj divji okolici. V Sloveniji imamo letos za seboj že dvoje republiških tečajev in zvezno posvetovanje. Mnogo postaj je organiziralo tečaje v ožjem krogu za svoje pripravnike in mlajše člane. Poseben poudarek smo dali usposabljanju za prvo pomoč, tudi pouku smučanja je bilo posvečeno nenavadno mnogo pozornosti.

V Domu tabornikov pod Golico je od 14. do 17. marca potekal tečaj za vodnike lavinskih psov in lavinske pse.

Udeležili so se ga gorski reševalci z Jesenic, Kranja, Tržiča in Kamnika, večinoma z mlajšimi psi. Družbo so jim delali tovariši od LM in pripadniki JLA. Iz drvarnic okrog doma se je na večer oglašal lajež 16 psov, medtem pa so tečajniki poslušali predavanja iz prve pomoči, reševanja iz plazov, kinologije in drugih področij, pomembnih za uspešno delo. Podnevi so potekale vaje na plaziščih. Psi so iskali opremo in ponesrečence ter pokazali v povprečju lepe rezultate.

Videti je, da je panoga reje lavinskih psov v vrstah GRS lepo napredovala. Za delo se zanimajo mnogi mladi fantje, kar je še posebej razveseljivo. To tembolj, če pomislimo, da je za vzgojo lavinskega psa treba marsikaj žrtvovati. Ne samo časa in napora, temveč

tudi sredstev. Po drugi strani seveda navdušuje vodnika napredek živali in zavest, da vzgajajo psa, ki utegne danes ali jutri rešiti življenje izpod bele odeje.

Kaže, da bodo vodniki lavinskih psov že letos dobili nov priročnik za vzgojo psov. Na pragu je tudi izvedba ocenjevanja in kategorizacije psov. Pripravljene so izkaznice za registracijo živali.

Tečaj je z občutkom vodil tov. C. Jakelj, seveda ob izdatni pomoči tovarišev z Jesenic. Republiškega zimskega tečaja GRS v Koči na Lipanci se je med 7. in 14. aprilom udeležilo skoro 20 mladih gorskih reševalcev in pripravnikov, med njimi tudi tovariši od LM in podoficirji JLA.

Stari izkušeni reševalec in vodja tečajev Stane Koblar z Jesenic je kljub slabemu vremenu iztisnil iz tečaja, kar se je največ dalo. Seveda so mu temeljito pomagali tovariši z Jesenic, Tržiča in Ljubljane.

Tečajniki so se temeljito seznanili s teorijo in prakso prve pomoči, z organizacijo in tehniko reševanja v zimskih gorah, v snegu in skali. Spoznali so reševanje podnevi in v noči ter izpopolnili svoje znanje v obvladovanju smučí.

Tečaj so uspešno zaključili vsi tečajniki. Ni dvoma, da so poleg dobrega vodstva in vzornih predavanj pripomogli k uspehu tečaja tudi tovariški odnosi in prijaznost zakonskega para, ki upravlja kočó.

Na željo in pobudo PSJ, oziroma vodje GRS PSJ dr. Stojanovića so se za 20. in 21. april v Kamniški Bistrici zbrali gorski reševalci in organizatorji reševalnih služb iz vse Jugoslavije. Cilj srečanja je bila razprava o problemih dela, posebne pozornosti pa so bila deležna vprašanja, kot so: preprečevanje nesreč v gorah, vzgoja kadrov, sodelovanje med republikami, zveze, vloga letalstva in padalcev v reševanju, improvizacije itd.

Za časa posvetovanja so se reševalci s praktičnim delom na plazu uverili o uspešnosti lavinskega psa in sonde kot sredstev za reševanje številka 1. Prikaz skokov padalcev iz letala na ogroženo zemljišče je dokazal uporabnost padalcev za reševanje v gorah. Pogoji so seveda padalci-alpinisti, oziroma padalci-reševalci, pa dobre vremenske razmere in primeren teren.

Kinooperaterji so zavrtili nekaj filmov s področja reševanja v gorah, v letnih in zimskih pogojih. Navdušil je zlasti prikaz improvizacij, ki so ga v nedeljo demonstrirali reševalci iz SR Hrvatske. Reči je treba, da je bil prikaz vzorno pripravljen in je upravičeno žel odobranje navzočih.

Posvetovanje je doprineslo tudi nekaj zaključkov.

Vsaka republika mora skrbeti, da postavi kader dobrih reševalcev na ogroženih področjih. Mesto reševalcev ni v republiških centrih, temveč v krajih pod gorami. Sodelujejo naj predvsem domačini, gozdarji in tisti, ki so blizu krajem nesreč.

V tem smislu je tudi tečaje treba organizirati v takih krajih in pridobiti za sodelovanje

dinci prepevali planinske in ljudske pesmi ter plesali kolo.

V nedeljo zjutraj je po kratki slovesnosti s polaganjem venca na spomenik, posvečen zadnjemu posvetu kobanskih borcev pred koncem vojne, sledil štart 22 tročlanskih pionirskih in mladinskih ekip v orientacijskem tekmovanju. Poleg orientacije so morale ekipe obvladati še zgodovino PZS, zgodovino NOB na Kozjaku in prvo pomoč.

Izid tekmovanja:

pionirji: 1. Celje VI, 2. Kozjak (šola Kamnica), 3. Celje IV...

mladinci: 1. Kozjak I, 2. Celje I, 3. Ruše, 4. Oplopnica, 5. Maribor II...

Prvoplasirana ekipa je dobila prehodni pokal z diplomom, vse ostale udeležene ekipe pa prav tako diplome.

Po tekmovanju je sledilo planinsko rajanje.

D. Š.

CIRIL JEGLIČ, ALPSKI VRT JULIANA
V TRENTI, 1963, Izdal prirodoslovni muzej v Ljubljani

O naši Juliani je lani v PV pisal ing. Ciril Jeglič, zdaj pa lahko na kratko poročamo o 119 strani obsegajoči knjižici, v kateri je isti avtor napisal vse, kar bi moral ljubitelj narave in planinec, ki mu je mar do prirodoslovne prosvete, o Juliani vedeti. Ing. Jeglič je snov metodično razdelil. V poglavju od alpskega — alpskega v vrtu opiše nastanek Juliane, potem ko je čustveno opisal ta alpski vrt kot prirodno, turistično in kulturno znamenitost v poglavju »Popotnik, postoj!«. Nato razloži, kakšen je bil vrt ing. Bois de Chesna in kakšen je danes, kakšne naloge ima. Informativno in poučno je poglavje »Oprostite, ne moremo brez latinskih imen«, kajti v naslednjem avtor ob sodelovanju kustosa za botaniko v ljubljanskem Prirodoslovnem muzeju Toneta Wraberja popisuje zanimivosti, ki jih vrt prikazuje vse leto in pri tem res ne gre brez latinskih imen. Pri tem izvemo glavne biološke posebnosti alpskih rastlin, poučimo se o pestrem rastlinju Zlatorogovega kraljestva in dobimo priročno sredstvo za orientacijo v Juliani. Seznam rastlin so uporabni tudi za inozemce, če

2. V glavo mu je vroče, v noge in roke ga prične zebsti.

3. Diha sopé, vsak poskus obračanja ga utruja in močno zaduha.

4. Po preteku 20 do 30 minut se ponesrečenca že lotevajo halucinacije, s skrajnim naporom zahteva, da ga odkopljejo.

Poskus je osebno izvajal dr. F. Srakar in kot drugi tov. M. Drašler. Ponesrečenec je po približno pol ure na meji zavesti, preti mu zadušitev s CO₂, ki se mu nabere okrog glave. Topla sapa namreč raztali sneg, ki takoj zaledeni in tesno obdaja obraz kot nepropustna maska.

Podrobnejše ocene in analize bi lahko dali medicinci, opozoriti velja le na eno:

Poskusi podobne vrste so zelo priljubljeni v vrstah reševalcev. Jasno je, da so zelo nevarni in da jih ne kaže več ponavljati. Podatki vodilnih GRS in naše GRS o umrljivosti v plazu so točni in dobro preverjeni. Poskrbimo, da bomo sposobni naglo ukrepati za primer nesreč, sami pa se izogibajmo poskusom, ki utegnejo stati življenje naših lastnih tovarišev.

Storimo vse, da nam ne bo manjkalo sond in psov, pa bomo najbolje koristili družbi in sebi.

Ing. Pavle Šegula

domačine. Prav je, da se tudi zvezni tečaji organizirajo v tistih krajih, kjer bi želeli poživeti ali na novo pričiti z dejavnostjo GRS. Poleg tega je prav, da imajo v bodoče zvezni tečaji značaj *instruktorskega* tečaja.

Osnovna naloga je preprečevanje nesreč. V to delo je treba vključiti propagando; tisk, radio, TV, mladinske sekcije PD, tabornike, LM, JLA in druge. Le tako bomo *število nesreč zmanjšali*. Važno je, da ljudje ne rinejo v nesrečo, da ob nezgodi ne izgube glave, da si poskusijo pomagati sami, da ne beže od poškodovanih prijateljev. Vse to se da doseči z vztrajnim *preventivnim* delom. Le tako moremo upati na to, da bo število nesreč minimalno, v primeru nesreč pa vsaj lahko računamo na hitro in natančno obveščanje.

Reševalci iz vseh republik so se domenili za vzajemno pomoč v primeru posebno težkih akcij. Iniciativo pa *mora dati* tista GRS, na katere področju teče akcija. Za obveščanje se bodo republiška vodstva posluževala sredstev za zvezo RSNZ posameznih republik. Kar zadeva pomoč letalstva in padalcev, je trenutno moč računati predvsem na obilico dobre volje, tako pri civilnem kot pri vojnem letalstvu. Helikopter, ki bi nam res pogosto prišel prav, ostane še za nedoločen čas samo pobožna želja in neuresničljiv sen.

Vendar pobude so in to z vseh strani, tudi praktični poskusi so že za nami, zlasti na Gorenjskem. Predvsem bo treba iskati take oblike dela, da se bo mogla odraziti največja odlika posredovanja z letali — *hitrost!* V tem smislu je seveda zopet na sporedu vprašanje hitrega obveščanja in radijskih zvez.

Marljivi reševalci iz Kamnika, na katerih je ležala teža organizacije srečanja, so v lovski koči priredili tudi razstavo starih in sodobnih pripomočkov za reševanje, vse od vitlov, jeklenih vrvi, Marinerjevih nosil, radiopostaj itd.

Videli smo tudi najsodobnejše domače lavinske sonde. Slišali smo obete o skorajšnji produkciji boljših domačih najlonskih in perlonskih vrvi.

Lahko rečemo, da je bilo srečanje uspešno in koristno zlasti za tovariše iz bratskih republik, katerih organizacija se šele razvija. Za zaključek bi kazalo omeniti še tečaj postaje GRS Ljubljana v Kranjski gori.

Pod zdravniškim nadzorom in ob uporabi radiopostaj je tovariš Tone Jeglič organiziral preizkus, kako se obnaša ponesrečenec, ki ga je zajel plaz sipkega snega, a je sicer ostal nepoškodovan.

Ker je ponesrečenec imel ob sebi radiopostajo, s katero je bil v nenehnem stiku z reševalci na površju, ni bilo skrbi, da bi se pripetilo kaj zlega. Opazovalci so sproti vedeli, kako se počuti in kaj se z njim dogaja. Izvajalci poskusa so želeli preveriti trditve, da od 100 ponesrečenec 86 ne preživi nesreče za dalj kot dve ure. Ali jih res samo 16 ostane živih?

Rezultati:

1. Ponesrečenec postane že po par minutah ujetništva v snegu zaspan, glava ga boli.

poznajo latinska imena, v situacijskem načrtu vrta pa so oddelki vrta označeni z arabskimi številkami.

Spričo tega, da obsega vrt preko 900 različnih rastlinskih vrst, je tak z besedo znanja in ljubezni pisan vodnik zares pomemben doprinos k naši prirodozgodovini in turistični kulturi.

Knjigi je predgovor napisal dr. Anton Polenec, ravnatelj Prirodoslovnega muzeja Slovenije, priložen je resumé v italijanščini in nemščini, kazalo rastlin z latinskimi imeni in načrt vrta kot kažipot. Žal sredstva niso zadostovala, da bi knjiga imela boljši papir, s tem pa boljše klišeje, ki sicer v precejšnjem številu ponazarjajo vsebino.

T. O.

NOČI IN VIHARJI s podnaslovom: Dnevnik poti prvoslovske odprave na vrhove Trisulov v Garhval Himalaji v letu 1960. Avtorji: Marjan Keršič-Belač, Ciril Debeljak-Cic in Ante Mahkota. Ljubljana 1961.

V prelepi zunanji opremi, ki je vredna svetovne ravni, leži pred nami nekoliko pozno, potem ko se je zanimanje za odpravo že precej poglelo, alpinistična knjiga, prva slovenska izvirna knjiga o Himalaji, ki se nam je pred svetom ni treba sramovati. Opremljena je s črteži, ki omogočajo zasledovanje poti tja do vrhov, z odličnima barvnima fotografijama in velikim številom navadnih posnetkov, ki nazorno predočujejo vse težave poti. Trije znani naši alpinisti so avtorji, levji del zavzema Belač, ki ni samo kipar, temveč tudi odličen pisatelj-alpinist. Njegovo pripovedovanje je vseskozi zanimivo, jezik vreden umetnika, a tudi ostala dva sta mu tako sorodna, da po načinu pisanja težko razločiš enega od drugega.

V zadnjem desetletju je šlo veliko izvirnih poročil o najvišjih dosežih himalajskih ekspedicij skozi moje roke, a prepogosto sem se jezil nad dolgočasnostjo in suhoto teh opisov. Večina njih se začenja pravzaprav šele s postavljanjem temeljnih baz, prezre tisto dolgo pot skozi indijske pokrajine in popolnoma ignorira tiste uboge pare, ki tam živijo in jim prenašajo na svojih plečih vsa tista sredstva, ki potem nje pripeljejo na osemtisočake in do svetovne slave. Pričujoča knjiga jim posveča vslo svojo pozornost. Vsebuje opis priprav za ekspedicijo, ki naj bi dosegla Nanda Devi, najvišji vrh Indije, kar ji oblastveno ni bilo dovoljeno, opisuje pot iz Ljubljane tja do baznega taborišča, od koder naj bi bil izvršen po neraziskani južni strani vzpon na Trisul I, pred čigar vrhom se je morala umakniti in se zadovoljiti »samo« s Trisulom II in III tik pod 7000 m. Ni pa čudno, če se odprava vrača od tod nazaj v dolino nekoliko zagrenjena.

Opis poti iz Ljubljane do temeljne baze je odličen potopis. Od knjige, ki zavzema 301 stran, obsega skoraj polovico — 134 strani. Pa ni v škodo knjigi, kajti že v tem delu poti se pokažejo različnosti pokrajine, značaji

ljudi in vse velike težave zaradi vročine, nesnage in mrčesa. Opisi mest Karačija, Bombaya in Delhija so plastični in zanimivi tudi za neplaninca. Stik z nosači daje Belaču priložnost, da sledi svojemu zanimanju tudi za človeka. Res mu bode v oči njih brezmejna umazanija pod gosto zakrpanimi cunjami, njih praznoverje, njih večkrat prav otroška preprostost, a pod to odbijajočo skorjo najde vendarle človeka, kakršnega drugi »sahibi« niti poiskati niso poskusili. »Neverjetna poštenost teh ljudi, ki so obremenjeni z umazanijo, mi bo do konca dni vzbujala misel, da je človek v začetku moral biti dober... saj ni zmanjkal niti košček prepečenca ali samo ena škatlica cigaret«. Tako Belač, Cic pa: »To so najbolj pošteni ljudje na svetu«.

Neposredni vzpon iz baze I (4100 m) in baze II (4600 m) je opisan dosledno v obliki dnevnika. Vsega skupaj so postavili 5 taborov z najvišjim 6440 m. Postavljanje se je opravilo tako kot pri vseh podobnih odpravah v goseničnem pohodu, to se pravi, od utrjene postojanke je odšla naprej najprej izvidnica, ki se je vrnila, sledila je nato odprava z vsem potrebnim materialom zanj in nato še z onim za naslednjo. Vse odprave v Himalaji so ravnale tako in je kaka druga tehnika skoraj nemogoča. Tako nam nudi dnevnik opis večnega nihanja med taborišči. Velika priložnost, da postane dnevnik dolgočasen. Pa ni, ker so vrinjeni zanimivi opisi pokrajine, živahni opisi življenja v taborih in slike vseh tistih strašnih noči v mrazu in viharjih, pa tudi prelepih dopoldnevov v žaru dopoldanskega sonca, kateremu so redno vsako popoldne sledile nevihte in viharji. Pokažejo se pomanjkljivosti v opremi, v prenosu hrane, malenkostnega nesoglasja med udeleženci, obolelosti pri nekaterih zaradi pomanjkljive aklimatizacije, in končno tudi pomanjkanja teka do konservirane hrane, ki jo morajo uživati skozi dva meseca nepretrgoma.

V takem razpoloženju jih v taborišču v višini 6000 m dosežejo težko pričakovana pisma iz domovine, med njimi tudi taka, ki pravijo, da »vse skupaj ni nič«, pisma nergačev, ki fantom povzročajo slabo voljo in zagrenjenost.

Belač vse te očitke odločno zavrača, zavrača očitek o pohlepu po slavi, o razmetavanju denarja in skromnih uspehih. Poudarja, da je ta dolga pot bila prva med nami in da so pionirjem usojene redke zmage. Ni tukaj na mestu, da bi te razloge ponavljal, tisti pa, ki verjamejo v končni »neuspeh«, naj jih preberejo na 200. strani knjige. Berejo naj nadalje vse o dogodkih, ki so se vršili od 6000 m višje in brali bodo o električnem izžarevanju — viharju, o katerem do sedaj niso imeli niti pojma že zaradi redkosti v naših gorah, o divjanju vetra, o mrazu, o pohodih v teh višinah, ki so se začenjali že opolnoči, da se izognejo rednim popoldanskim nevihtam. O teh in drugih težavah poročila v dnevnem

razgled po svetu

SPORT BREZ PUBLIKE bi naj ostal alpinizem, tako pravi znani alpinist Ruedi Schatz. Brez publike, brez ploskanja, nagrad in kategorizacij, a ne brez skromnih priznanj, ki jih opravičuje vsesplošna človeška lastnost — nečimrnost. Nekaj koncesij tej lastnosti je nujnih: vpis v knjigo na vrhu, omembe v letnem poročilu, članek v biltenu ali reviji, predavanja, časopisna notica. Alpinizem je šport, ki si z literaturo nadomešča svojo publiko. Schatz pravi, da je to normalno, da pa gre zadnje čase tudi čez rob, saj pri 30 letih tudi povprečni alpinisti danes že pišejo knjige o svojih doživetjih v gorah. V drugih športih je rekord evidenten, v gorah pa kriteriji niso jasni. Marsikak alpinist je slaven, ker si zna oskrbeti publiciteto, s tem pa še ni rečeno, da je najboljši. Zvezdnitvo v alpinizmu je za Schatza nekaj, kar bi res lahko pogrešili. — No, pri nas te nevarnosti še ni. Verjetno gredo Schatzu na živce nedavni manekenski poskusi v stenah in njihovi odsevi v literaturi.

SPITZBERGI so za alpiniste še vedno mikavno otočje. L. 1962 so se mudili tam švicarski gorski vodniki pod vodstvom Hanspetra Jenija. En mesec so bili v deželi kralja Haakona VI in se povzpeli na šestdeset

časopisju niso pisala veliko in je to precej pripomoglo do nekega nezadovoljstva doma. Na vrhu Trisula II, ki je bil do tedaj še nedosežen, se mora odprava vrniti, čeprav je Trisul I, mereč po metrih, tako blizu. Monsum je pred vrati, hrana, donesena v te višine, postaja pičila, dasi bi se dala dopolniti iz temeljnih baz, a bi morala odprava napraviti vso to pot znova, za kar pa skoraj ni več sposobna. Vodja je zato ukrenil edino to, kar je bilo mogoče: Vrnitev v domovino.

V poročilu neke tuje himalajske odprave, ki se je morala vrniti tik pred načrtanim ciljem, sem bral zapisano, da je odpoved temu cilju tik pred njim ob takih danih razmerah večje junaštvo kakor dosega cilja za ceno enega samega človeškega življenja. To je resnica, resnične so pa tudi Belatzeve besede: »Morda bomo s to prvo odpravo le vhodili gaz mlajšim rodovom, ki si bodo po nešteti grenkih izkušnjah naše prve skupine kdaj v prihodnjih letih izbrali višje cilje.« Hillary nikdar ne bi bil stal na vrhu Everesta, da mu niso utrle poti predidode odprave celo za ceno smrtnih žrtev.

Knjiga ni lepa samo po svoji opremljenosti, temveč še bolj po vrednosti vsebine.

dr. Pr.

vrhov in na smučeh pustili za seboj 2000 km. Bazni tabor so postavili na ledeniku Koller, ki je povezan z ledenikom Monaco. Dosegli so mnogo prvenstvenih vzponov, predvsem pa maso ledeniških posnetkov, ki bodo izšli v posebni knjigi.

712 TRANSPORTNIH NAPRAV je v švicarskem alpskem svetu. Od tega 9 gorskih železnic, 81 žičnic s kabinami za 8 oseb več, 69 sedežnic, 48 kabinskih (za 4 osebe), 80 preprostih transportnih sedežnic, 421 skiliftov s kantonalnimi koncesijami. To je bilo l. 1961, sedaj jih je seveda več, turistična industrija se razvija po vseh znanih zakonih. V sosednem avstrijskem Vovarlbergu je 108 takih naprav.

EIGER in njegova slovita ali proslula severna stena se od l. 1962 šteje med — odprte stene, dosegla je 30 priznanih vzponov. Med te se ne šteje vzpon Uly Wyssa in Heinza Gonde, ker sta se ponesrečila nižje pod vrhom, niti vzpon Steiger-Grünleitner (spor s Hiebel-erjem), ker ni dovolj dokazan. Oba vzpona so črtali Švicarji. Ker spada Eiger med najbolj znane alpinistične pojme in ker je bilo v severni steni Eigerja tudi nekaj slovenskih poskusov, naj navedemo prvih 30 vzponov še enkrat.

- 21.—24. 7. 1938: Heckmair, Vörg, Harrer, Kasperek;
- 14.—16. 7. 1947: Lachenal — Terray;
- 4.—5. 8. 1947: Jermann — Schlunegger;
26. 7. 1950: Forstenlechner — Waschack;
- 25.—27. 7. 1950: Fuchs — Hamel — Monney — Seiler;
- 22.—23. 7. 1952: Coutin — Julien;
- 26.—27. 7. 1952: Larch — Winter;
- 27.—29. 7. 1952: Buhl — Jöchler — O. Maag — S. Maag. — Bruneau — Magnone. — Habran — Rebuffat — Leroux;
- 6.—8. 8. 1952: Lugmayer — Ratay — Wanis;
- 14.—15. 8. 1952: Blach — Wellenkamp;
- 15.—16. 8. 1952: Jungmaier — Reiss;
- 26.—27. 8. 1952: Hirschbichler — Riedl;
- 3.—11. 8. 1957: Mayer — Nothdurft;
- 5.—6. 8. 1958: Diemberger — Stefan;
- 10.—13. 8. 1959: Albrecht — Derungs;
- 13.—14. 9. 1959: Diener — Forrer;
- 6.—12. 3. 1961: Almberger — Hiebel — Kienshofer — Mannhardt;
30. 8.—2. 9. 1961: Kuchař — Zibrin;
31. 8.—2. 9. 1961: Schlömmner — Strickler — Biel — Motowski — Grüter — Inwyler;
- 19.—22. 9. 1961: Freschnet — Wagner — Huber — Mayer;
- 23.—24. 9. 1961: V. Allmen — Hürllimann;
- 26.—29. 9. 1961: Streng — Trojer;
- 23.—26. 7. 1962: Braun — B. Meyer — A. Meyer — Zuckschovert — Drachsler — Gstrein;
- 12.—15. 8. 1962: Almberger — Weissenstirmer. Hoi — Selzig;
- 13.—16. 8. 1962: Acquistapace — Solina — Arte. Melano — Perego — Airoldi;

19.—22. 8. 1962: F. Jauch — J. Jauch — Gnos — Zurflüh;

19.—22. 8. 1962: Hauer — Ravanowitsch;

20.—23. 8. 1962: Kirch — Harlin (ZDA);

28.—31. 8. 1962: Etter — Epp.

Torej so steno »odprli« Nemci, Francozi, Avstriji, Švicarji, častno so zastopani Čehi in Poljaki, razmeroma skromen je italijanski delež, kot Pilat v credo je prišel v Eigerjevo kroniko Američan Harlin. Angleža Chris Bonighton in Jan Clough, ta čas najuspešnejša angleška naveza v Alpah, sta preplezala Eiger kot 31. naveza, ko so se vrata v prvo dobo Eigerjeve alpinistične zgodovine že zaprla. Naši alpinisti žal niso imeli sreče, prav pa bi bilo, da bi svoje poskuse v našem glasilu vsaj zabeležili in dokumentirali.

ANTARKTIKA od časa do časa zaide tudi v alpinistično kroniko. Avstralsko zunanje ministrstvo v Canberri je javilo, da je avstralska raziskovalna grupa šestih mož od baze Wilkes na jugozapadni obali prodrla 1400 km v notranjost te daljne celine vse do sovjetske postaje Vostok. Izmerili so temperaturo —63°C in bili v višini 3500 m nad morjem.

TIEN-ŠAN, »nebeško gorovje«, na severu kitajsko-turkeštanske krajine, je povezano s Pamirjem in dosega s Kang-Tengri (= Gospodar neba) 7200 m višine. Obstoji 60 let star dokument o odkrivanju tega pogorja. Ima ga 86 let stari Franc Kostner iz Corvare, ki je l. 1902 s prof. Merzbacherjem raziskoval takrat še neodkriti Tien-Šan. Kostner je pri 86 letih še danes aktiven hotelir, kot vodnik pa se je več desetletij udeleževal v Alpah in tudi na Kavkazu. Za odkrivanje Tien-Šana je zaslužen tudi Lorenz Saladin. Bil je na Kang-Tengri, l. 1936 pa je podlegel mrazu in so ga pokopali v delti Saridje in Inilčeka. L. 1938 je v Bernu o njem izdala knjigo A. Clark — Schwarzenbachova pod naslovom »Lorenz Saladin. Ein Leben für die Berge«.

POLJAKI pridobivajo v alpskem svetu vse večji renome. Za Długoszevim uspehom v stebru Fresney, v južni strani Mt Blanca, sta l. 2. in 3. septembra 1962 Poljaka Gryczynski in Micholski steber ponovila. Bivakirala sta na Col de Peuterey in na anglo-poljskem bivaku na Chandelle, tretji dan pa sta dosegla vrh Mt. Blanca. O Długoszevim prvenstvenem uspehu smo že poročali.

GRAND CAPUCIN s svojo slavno steno v masivu Mt. Blanc du Tacul je v l. 1962 imela mnogo obiskovalcev. Zato pa je v njej ostalo kar 200 klinov. V tem masivu je tudi severna stena Pointe Adolphe Rey (3535 m). 11. avg. 1962 so teh 300 m vertikale premagali chamo-niški vodniki Bernezat, Revilliod, Riboud in Robbe. Zabili so 50 klinov, od tega 20 zagozd. V masivu Aiguille Verte sta Avstrijca Axt in Gross kot druga prišla čez severno steno Droites od 24.—26. 7. 1962. Prva sta jo zmogla od 5.—10. 9. 1955 Cornuau in Davaille. Štejejo jo za najtežjo ledno in mešano smer.

FRANC-JOŽEFOV LEDENIK na Novi Zelandiji se je od l. 1951 umaknil za celih 1066 m. Ta ledenik in ledenik Fox sta edinstvena na svetu, ker tečeta z gorskih vrhov vse do subtropskih gozdov, ki leže na morski obali. Umikanje ledenika si razlagajo s tem, ker je v zadnjem desetletju bilo tam zelo malo dežja in snega.

PRITLIKAVO BREZO (*Betula nana* L.) so našli v Schladminških Turah, doslej najbolj vzhodno nahajališče onstran Centralnih Alp. Dr. Schaefflein pripisuje to »pihalnikom« ali »sapnicam«, pojavom cirkulacije vetra, ki ohlaja tla in tako postaja bistven ekološki činitelj. V Avstriji bodo taka nahajališča zaščitili. Strožjo zaščito bo uživala tudi bela jelka (*abies alba* ali *pectinata*), ki je zaradi svojih lastnosti za gozdno gospodarstvo zelo važna, je pa zaradi svoje lepote zelo ogrožena ob novoletnih praznikih. Jelka ima globlje korenine kot smreka in je tako v mešanem iglastem gozdu za varuha plitvejši smreki. Jelka ima tudi gostejšo in večjo krošnjo in odpornejše iglice. Jelka biološko odpira, rahlja in zrači gozdna tla, zmanjšuje nevarnost vdorov in plazov, ima večji prirastek in varuje smreko pred vetrom. Čeprav dosega smrekovina včasih boljše cene, je jelka kljub temu ekonomičnejša. Njeno igličevje je tudi boljše gnojilo, ker hitro trohni v mil humus, ugoden za podrastje. Zato v Avstriji govore o tradicionalni »božični katastrofi«.

SAAS — FEE leži v višini 1800 m v Wallisu, ima 770 prebivalcev. V l. 1960/61 je bilo tu 300 000 gostov. Zdaj so tu naredili parkirno stavbo za 210 avtomobilov. Ker smo že pri avtomobilih, še nekaj števil: strokovnjaki cenijo, da avtomobili letno umore 1 milijon ptic pevk, 200 000 zajcev in do 100 000 srn, a to samo v Zapadni Nemčiji. Na Grossglocknerju je bilo l. 1962 355 000 avtomobilov, 9000 avtobusov in 12 000 motociklov, 1,3 milijone ljudi na motornih vozilih. 65 % teh avtomobilov je bilo iz Nemčije. Verjeli ali ne, registrirali so tudi 890 biciklov.

BALMATOV SPOMENIK v Chamonixu so predstavili za 20 m, tako je pisal Quick 9. XII. 1962. Doslej je s svojo bronasto roko kazal na vrh Mt. Blanca in s svojo lokacijo blokiral kazino dveh milijarderjev baronice Elie de Roeschild in Ortiza Patine. Z nove lokacije kaže bronasti spomenik na vhod v igralnico, nič več na vrh Mt. Blanca. Z isto silovitostjo seve, verjetno celo z večjim uspehom.

SMUČARSKÉ PROGE (piste) v Wettersteinu na področju Garmisch-Partenkirchna so zavarovali z naslednjimi predpisi: Prehod preko proge je za pešce in vozove dovoljen samo na določenih mestih. Nepotrebno zadrževanje na progi je prepovedano. Na progo smejo le smučarji, ki pa morajo voziti tako, da ne ogrožajo drugih. Kdor se pregreši proti tem predpisom, ga čaka globa 150 mark ali zapor.

ZNANSTVENI KOLOKVIJ O PLANŠARSTVU so priredili od 6. do 8. sept. 1962 v Rottach — Egeru na Tegernsee. Namen kolokvija je bil, da da tej veji geografije visokih gorstev nove pobude in jo oplodi s spoznanji in metodami moderne socialne in gospodarske geografije. To pa zaradi velikih sprememb, ki se gode v planšarskem gospodarstvu. Kolokvij je omogočil geografski inštitut tehniške visoke šole v Münchenu. Slovenijo je zastopal dr. Klemenčič, Švico prof. Winkler, Italijo prof. Morandini, Francijo prof. Loup, Avstrijo dr. Berger, največ geografov je bilo seveda iz Nemčije. Ugotovili so, da je v vseh alpskih deželah podoben razvoj: Vpliv turizma, odhajanje hribovcev v industrijo, pa tudi tehnični napredek, prizadevanje za rentabiliteto v planšarjenju. Na ekskurzijah na bližnje planšarije so videli, kako se meliorirajo obstoječe planine, kako se ukinja pašna pravica v gozdu, in zadržne planšarije. Kolokvij naj bi geografje vzpodbudil, da bi z večjim interesom spremljali planšarsko gospodarstvo v okviru hribovskega kmetijskega gospodarstva, posebno potem, ko je tu turizem povzročil velike spremembe. Geografi naj bi seznanili svet o moči tega gospodarstva in o njegovem odnosu do dolinskega, saj hribovsko gospodarstvo vpliva na kulturni alpski svet, predvsem pa naj bi proučevali dogajanje na gornji poselitveni meji v gorah.

HELIKOPTER — reševalec je v trdi zimi 11. XII. 1962 iz vzhodne stene Watzmama rešil dva plezalca, ki ju je premagal snežni vihar, da sta brez moči obtičala pod vrhom stene. Moderne GRS si brez helikopterja že ne moremo več zamisliti. Helikopter je okretno transportno sredstvo, predvsem pa hitro, pri reševanju pa je brzina največkrat vse. Januarja 1963 pa so v Gmündenu pokopali tri znane gorske reševalce, ki so se ponesrečili v plazu na Traunsteinu. Zajel jih je pršni kložasti plaz in jih potegnil 400 m v globino. Reševalci so bili na treningu po novoletni reševalski prireditvi na Gmündenhütte.

DESETKILOMETRSKI SPUST pripravljajo za mednarodni zimskošportni center Obertaun pri Salzburgu. Začel se bo na 2200 m visokem Seekareck, iztekla pa v Untertauern. Višinska razlika bo 1200 m. Na Seekarecku obratuje že več transportnih sredstev, ki omogočajo spuste na razne strani. Močno se je za zimsko sezono spremenil tudi Mariazell s sistemom žičnic, sedežnic, vzpenjač, vlečnic in liftov. Posebno skrbno so uredili »frižider«, smučarsko vežbališče, ki leži v senci in je znano po dolgotrajnosti snega in njega uporabnosti za smučanje, četudi je njegova plast tanka. Leži namreč na idealni travnati podlagi.

DACHSTEIN se je uradno »ponižal« in to po l. 1945, ko je Avstrija za svoje meritve vzela Jadransko morje. Fašistični zakon je namreč

Jadran zavrgel in jemal za morsko gladino Severno morje, s čimer je nastala razlika 7 m v dobro za Dachstein. Tako je bil do l. 1945 tritisočak (3004 m), sedaj pa je uradna meritev obstala na 2995 m.

V ZAČARANEM KRALJESTVU ROJENIC je naslov opisa triglavske ture v ŌBZ 1963, ki jo je lani naredil dr. L. Krenmayer, znan avstrijski alpinist in publicist in dober poznavatelj naših Julijcev. Od vseh pristopov na Triglav mu je najbolj pri srcu otožna Krma. Otožnost je videl celo na obrazu očanca, ki ga je srečal, a upajmo, da ne zato, ker je kmetič s težavo »v davno zasutih vrelih« našel nemške glasove, čeprav so ginjeni zaslišali nemško besedo. Sicer pa s simpatijo opisuje Triglav, sveto goro Slovencev, in znana nadelana pota po Julijcih od Triglava do Jalovca, Pogačnikov dom in Pavla Poljanca, »enega od poslednjih pionirjev v Julijskih Alpah.«

POKLICNI SMUČARJI (pistenstare) imajo v Kitsbūchlu mednarodno organizacijo smučarskih dirkačev. Imenuje se ISRA (International Ski Racers Association). L. 1961 so v Aspernu priredili prvi veleslalom pred 2000 gledalci, ki so plačali vstopnino. Christl Pravda je zaslužil 1500 dolarjev, Molterer 600, Spiss 400. Kmalu nato je bila prireditev z 9000 gledalci, na njej je debitiral Šved Stein Eriksen. Njegova slika je šla skozi vse magazine, posebno zaradi njegovih akrobacij, saj je delal salte s smučmi. Pritisk novih članov v ISRA je močan, saj favoriti zaslužijo po 25 000 dolarjev letno samo na premijah. Eriksen celo 40 000 dolarjev. Po 3000 dolarjev jim dajejo firme, če vozijo s takimi ali drugačnimi smučmi, povrh še po 300, 200 in 100 dolarjev za 1. 2. in 3. mesto. Pogodbe delajo kot manekeni tudi za razne druge firme (zaradi čevljev, stremen, vezi, obleke). Molterer dobi samo od firme, ki dobavlja vetrovke, 1000 dolarjev po pogodbi za eno sezono in še provizijo. — V takih razmerah je res težko sklicati v spomin stare čase z množično smučarjio.

RECIPROČNA IZMENJAVA alpinistov je zadnja leta močno v navadi med alpskimi deželami in Vzhodom. Čehi se sporazumevajo z Avstrijci in Francozi, Rusi prav tako, Poljaki pa poleg reciprocitete tvegajo mnogo za afirmacijo svojih navez. Po reciprociteti bi morali čimprej poseči tudi mi, če je trda za devize, saj smo pred desetletjem v tej zadevi že imeli nekaž uspehov.

KARAVANŠKI DEL TRANSVERZALE je v ŌBZ z dne 15. febr. 1963 opisal E. Lang. Navaja večji del nemška poimenovanja, v oklepajih pa tudi slovenska, večinoma brez napak. Hvali gostoljubnost in ljubeznivost naših ljudi in korektnost graničarjev, ne more pa prehvaliti pokrajinskih lepot, ki se razprostirajo pred pogledi z Begunjščice, Kriške gore in Storžiča.

AVANTURA V VELIKI CINI je doživela tako publiciteto, da je pravzaprav ne bi bilo treba razčlenjati. Vendar naj iz številnih člankov o njej izberemo nekaj ugotovitev: Priznati je treba skoraj neverjetno vzdržljivost trojne naveze v morilskem mrazu 500 m visoke navpične stene. Brez premisleka tudi ne smemo obsoditi, če so ti avanturisti za drzno dejanje nekaj dobili. Pač pa je treba reči, da te vrste cirkuška akrobatika v steni z alpinizmom v najplemenitejšem pomenu besede nima nobenega opravka več. 850 klinov za 500 m stene, torej za vsak meter skoraj dva! Jasno je, da mora nekdo skrbeti za aprovizacijo s pomožno vrvjo, zato to ni več plezanje, marveč tehnična ureditev nadelane plezalske lestve, ne pa samostojno plezanje. Ta pomožna vrv je možna seveda samo v čisti vertikali, pri stenah drugačne vrste bi se zatikala, gre torej res za tehniko, ne pa za plezanje v pravem pomenu besede. Res je, da se vsak v gorah udejstvuje, kakor mu najbolj godi, toda s tem ni rečeno, da bomo graditelje vzpenjač imenovali alpiniste. Tehniko in plezanje res lahko razločujemo, naj si bo, če gre za prometna sredstva ali za 850 klinov.

SEVERINO CASARA je v »Le Alpi Venete« napisal članek o Paulu Preussu za 50-letnico smrti. Preussa imenujejo plezalca — viteza, ker pri plezanju ni uporabljal umetelnih sredstev, pa ima smeri, ki so še danes uvaževane. Casara imenuje Preussa najboljšega plezalca vseh časov. Izvršil je 1500 težkih in najtežjih vzponov brez klinov, dvojnih vrvi in drugih tehničnih sredstev. Rodil se je 1. 1886 v Alt — Aussee, oče je bil Madžar, mati Francozinja. Smrtno se je ponesrečil 27. let star v Mandl, v katerem ga je dobil ledenomrzli snežni vihar v vertikalni severni steni. Še danes se njegovi vzponi ocenjujejo s V. stopnjo. Bil je prepričan, da se da z izpopolnjevanjem plezalskega stila vse doseči brez tehničnih sredstev. Bil pa je proti frazam »boj z goro«, »zmaga nad vrhom«, »triumf nad steno« in kar je še podobnih napetih izrazov človeškega zanosa nad uspehi v gorah, če te privolijo. Njegovo plezanje je bilo podobno plesu brez teže in napora, iz samega veselja nad življenjem. Bil je neprekosljiv stilist, plezal je z eleganco, prirodno in z navdušenjem. Menda ni nobenega previsa preplezal stisnjenih zob, spačenega obraza, na silo. Preziral je strah pred globino, bil je rojen plezalec. Njegov prvi vzpon na Campanile Basso di Brenta brez vrvi, brez tovariša je enkratno dejanje za vse čase. — 25 let za njim je ta vzpon ponovil Emilio Comici. — (Tudi Bonatti in Zappelli, ki sta 1. 1962 pozimi preplezala Grandes Jorasses, nista hotela biti povezana z vznožjem.)

LETALSKE NESREČE v Alpah se množe. Letalom so nevarne razne naprave v gorah, poleg hudega vremena. Proti stenam žal ne startajo samo reševalni helikopterji in majhni športni stroji, tudi štirimotornik je lani

grmel proti smrtnemu »pajku« v severni steni Eigerja. V nekem prospektu piše: »Eno uro avanture za 60 mark! Najrazburljivejše doživetje ni ne v cirkusu ne v kinu. Štirimotornik bo 60 minut obletaval Eigerjevo steno s 75 osebami na krovu. 20 tonski stroj bo obletel Jungfrau, Eiger...«

293 SMRTNIH NESREČ so v 1. 1962 zabeležili v Alpah, od tega 37 samo na bavarskem področju. To ni največja številka, je prej pod povprečjem. Število bi se lahko še znižalo, če... Toda ta »če« bo še dolgo ostal. Marsikaj se je zgodilo lani v Alpah, kar pomeni pravi posmeh nevarnosti: Smučanje po Palavicinijevem ozebniku; 80 letni univerzitetni profesor je prišel na Piz Bernino (4049 m); cela vrsta famoznih prvih zimskih vzponov (severni raz in severna stena Langkofla, sev. zah. stena Cima Su Alto, sev. stena Grande Charmoz, severni steber Piz Palü).

CLAUDE BARBIER, pravijo, je non plus ultra plezalec. V enem dnevu je preplezal 5 severnih sten v Cinah, od tega 250 m VI, vsega 1600 m! V 3 urah je preplezal Cassinovo smer v severni steni Zapadne Cine, v istem času Comicijevo v Veliki Cini, Preussovo poč v 70 minutah, Punta di Trida v eni uri, severno steno Male Cine v pol ure. Ali je naglica časa segla tudi že v stene ali pa je Barbier enkratni fenomen?

PUMORI (7145 m) imenujejo nekateri najlepšo goro na svetu. Takih najlepših je sicer še več, a morda tudi pri gorah velja »tista o okusih«. Pumori ali Pumo Ri imenujejo Marcel Kurz »biser s Khumbuja«. Leži 10 km od Everesta. Lenser, ki je 1. 1962 stopil tej gori na teme, pravi, da je »gora vseh gor«. Bazni tabor so si postavili pod 1700 m visoko južno steno. Iz Tibeta je ta gora, so govorili, pravi smuški svet, z juga pa je težja kot Dhaulagiri. V resnici pa tudi na severni strani niso videli nobenega smuškega sveta, ko so plezali po severovzhodnem grebenu na vrh. Na obe strani so gledali v 70—80° naklonine. Da so zmogli ta greben, je bilo treba več tednov skrajnih naporov. Pumo Ri spada že med tiste himalajske vzpone, ki niso več pionirski, odpirajo pa novo dobo v himalaizmu.

163 KM NA URO je znašala brzina smučarja Italijana Luigi di Marca, ko se je po 300 m dolgem pobočju z naklono 63° spustil, da potolče rekord Zena Cola. Ze leta 1896 je Zdarsky dosegel brzino 100 km na 200 m dolgi progi. V Sierrri Nevadi, tam kjer so bile 1. 1960 v Squaw Valleyu olimpijske igre, pa so že 1. 1863 zabeležili brzino 115 in celo 140 km na uro in to na daljavi 800 m in 550 m. Vsaj tako je iz starih časopisov izbrskal American Ski Annual 1954. Pred 100 leti so, če se smemo zanesti, take brzine na primitivnih smučeh dosegali iskalcji zlata v Sierrri Nevadi.

VODNIŠKA SLUŽBA V ALPAH je še vedno aktualna. 75 % klientov dobe avstrijski vodniki iz Nemčije, 8 % iz Avstrije, 8 % iz Anglije, 7 % iz Holandije, 4 % iz drugih držav, 60 % tur je letnih, 40 % zimskih, večina gre seveda za najvišje vrhove. Po drugi vojni so avstrijski vodniki vodili ca. 300 000 turistov na 80 000 turah.

O **PRVENSTVENIH VZPONIH** okoli Durmitorja, predvsem okoli Bobotovega Kuka poroča Otto Herzog, ki je lani z dr. H. Gohlkejem obiskal to področje. Prišla sta iz Münchena, prepotovala z avtom 2500 km, glede plezalnih podatkov pa sta se zanesla na poročilo dr. Bauerja in Hüttija v ZDu^ÖAV 1934 (str. 190). Od takrat se je v Durmitorju marsikaj plezalo, sumarične alpinistične evidence o Durmitorju pa še nimamo.

CESTA NA GERLOS utegne postati ena najbolj turističnih cest v Avstriji. Odprla je širni smuški svet okoli Gerlosplatte in jo bodo vzdrževali vso zimo. Doslej je bilo možno s tirolske strani priti le do vasi Gerlosa, s pinzgauske pa do vasi Ronacha. Cesta je povezovala znameniti Krimml s tirolsko mejo, vso zimo bodo po njej vozili avtomobili in avtobusi. Kdor bo hotel od blizu videti Krimmlske slapove, bo pa moral na stransko cesto, a ne daleč, vidni pa bodo tudi s ceste, toda iz višine. Podrobni opis ceste dokazuje tehnično in estetsko popolnost tega mogočnega objekta v območju Gross in Kleinvenedigerja. V novih terenih najde smučarja nov mik, turizem novo področje. V Avstriji izdelajo letno 250 000 parov smuči, samo Fischer, največja tvornica smuči na svetu jih letno vrže 150 000 parov na trg. Ni čuda, da toliko tvegajo za nova področja in za reklamo, za psihološke osnove.

TELEMARK IN KRISTIANIJA, prvi komaj še znan smuški lik, drugi še vedno v rabi, oba pa izvirata iz Norveške. Telemark je dobil ime po pokrajini, kjer je nastalo moderno smučanje. Telemark je kot element smuške tehnike izumrl, ko so prišle v modo moderne vezi, ker z njimi ni bil več izvedljiv. Pa tudi zato, ker so se hribovci iz Telemarka v množicah izseljevali v Ameriko okoli l. 1870. Njihovo tehniko so nam ohranili nekateri učitelji iz Christianie. To je staro ime za Oslo, norveško glavno mesto, imenovalo se je tako od l. 1624 do l. 1924.

GARMISCH — PARTENKIRCHEN je dobil še eno atraktivno žilo. Dr. R. Reiter se je naselil tam s svojim fizikalno — bioklimatičnim raziskovanjem in inštitutom. Zgradili so ga čisto blizu zimskega štadiona, tako da za njegovo popularnost ni treba biti v skrbeh. Odprli so ga v navzočnosti znanstvenikov in oblasti, da bi mu s tem prištel še večji pomen. Inštitut bo raziskoval geofizikalne, klimatološke in meteorološke posebnosti tega bazena in določil indikacije za tiste, ki iščejo tu rekreacijo in zdravje. Zato je treba vedeti

specialne značilnosti zdravilne klime: srednjo temperaturo, relativno vlažnost, jakost in druge vrednosti vetra, sončnost, meglenost, padavine, vse to meriti na več krajih in v različnih višinah, ugotoviti globalno žarčenje na tleh, ultravijoleno B žarčenje, naravno in umetno atmosferično radioaktivnost, elektriciteto v zraku, elektromagnetske valove. V Davosu je sicer podoben inštitut, vendar z drugimi nameni. Ta v Garmischu je za Alpe edinstven.

UMETNO SMUČARSKO DIRKALIŠČE imajo tudi v Londonu. Prvi slalom na njem je vozil znani smučarski star »raketni vozač« iz Arlberga Karl Schranz. Pista je visoka 16 m, dolga 50 m. Gledalec je bilo 8000. Guy Pérrillat, francoski smučarski šampion, pa je že med voščenimi figurami v kabinetu Mme Grévin v Parizu.

SMUČI NA VAJETI so sredi 19. st. poznali na srednjem Norveškem, etnografi pa pravijo, da je take smuči poznal ves evrazijski prostor od Altaja do Norveške in Islanda. Nemška literatura navaja take smuči v Rusiji, Poljski, v baltskih deželah, Kareliji, Jugoslaviji in Skandinaviji. Največkrat jih imenujejo ruske smuči, »ski à la russe«. Uporabljali so jih za lov in za hojo v gozdu pozimi. Dolge so bile 100 do 180 cm, široke 12 do 18 cm. Stremen niso imele, tudi palic ni bilo treba. V zvezi s tem imenujejo slovenske bloške smuči kot posebno zanimiv etnografski predmet. C. J. Luther pozna o bloških smučeh najnovejšo literaturo in omenja pokojnega dr. Borisa Orla študijo v Slovenskem etnografu 1956 (XV. IX). S tem v zvezi omenja C. J. Luther tudi Valvazorja in Herbersteina (Commentarii rerum Moscoviticarum, Dunaj 1549), pa tudi študijo L. P. Potapova o teh ruskih smučeh.

TRAGEDIJO GRUZINSKIH ALPINISTOV imenujejo nesrečo na Pik Pobeda (7439 m) v Tien — Šanu (Nebeških gorah). Gruzinci so sklenili priti na vrh po severozapadnem grebenu po najtežji smeri, doslej še neprehojeni. Greben je izredno strm, vkljenen v večni led in sneg. Ekspedicijo so dolgo časa skrbno pripravljali. Vodja skupine je bil Džumher Medzmariašvili, njegov namestnik Mihail Hergiani, člani Tejmuraz Kuhianidze, Ilja Gabliani, moskovski plezalec Ciril Kuzmin, cvet gruzinske alpinistike, ki ga je Kuzmin še okrepil. Kuzmin je namreč sodeloval pri napredku gruzinskih alpinistov od l. 1954, t. j. od prvih začetkov. Bil je v službi kot hidrotehnični inženir v Gruziji, zadnje čase pa vodilni inženir pri Assuanskem jezu. Bazo so si postavili v višini 4200 m, se hoteli držati severozapadnega grebena do brezimenega vrha 6918 m, nato prestopiti v zapadni greben masiva Pik Pobeda in po njem napredovati še 3 km. Bili so dobro opremljeni, med drugim tudi s prvovrstnimi radijskimi aparati, ki so jim jih dali kirgiski meteorologi. Pri aklimatizaciji so večkrat dosegli višino

6000 m višine. V snežnem viharju in metežu so nato dosegli koto 6918 m, v višini 7350 m pa je obnemogel mlajši Hergiani. Slabost v takih višinah je spričo pomanjkanja kisika že lahko vzrok smrti, zato je vodja odredil, da starejši Hergiani poskrbi za evakuacijo bolnika. Ostali so dosegli vrh. Pri sestopu je v višini 6900 v bivaku zbolel Gabliani. Ko je zjutraj stopil iz šotora, se je zgrudil mrtev. Pokopali so ga na mestu v višini 6900 m. Preostala trojica je dosegla pri sestopu višino 6200 m. Tu so se morali spuščati preko 12 m visokega skalnega praga. Pri tem je zadnji Kuhianidze omahnil v prepad, vodja Džumher mu je hitel na pomoč, pri tem pa sam našel smrt.

ČEŠKI IN AVSTRIJSKI ALPINISTI so se zmenili za zamenjavo. Poleti 1963 bodo Avstrijci dva tedna gostje v Visoki Tatri, Čehi pa bodo dobili recipročno vrednost kot gostje v avstrijskih Alpah. Praviijo, da pri razgovorih ni šlo gladko, da pa je vendarle zmagala želja po zblizjevanju sosednih narodov. Avstrijci, ki so šli v Tatro, so morali položiti določeno vsoto za vzdrževanje čeških gostov v Avstriji. Od Dunaja do Tatre je 350 km vožnje z avtobusom.

DR. JULIUS KUGY je še vedno glavni propagator za naše Julijske Alpe. Njegova knjiga »Aus dem Leben eines Bergsteigers« jih opisuje tako vablivo in mikavno, da prevzamejo marsikoga, preden vidi Julijce na svoje oči. To dokazuje današnja nemška, italijanska, švicarska pa tudi angleška planinska literatura. Kugy je kot planinski pisatelj svetovni pojem, z njim pa gredo v svet — tudi na turistično tržišče — naše Julijske Alpe. Žal tujcem ne moremo postreči z nobenim primernim vodnikom, prospektom in celo ne z zemljevidom. Vodnik Helmuta Schönerja »Julische Alpen« in Freytag — Berndtova karta št. 14 sta edina novejša turistična pripomočka, s katerima lahko postrežemo tujim interesantom, seveda ne mi, ker niti enega niti drugega nimamo na zalogi.

V lanskem septembru je v naših Julijcih preživel tri tedenski dopust dr. Bernd — Rudiger Uhse iz Frankfurta a. M. V opisu, ki ga je priobčil v »Deutscher Alpenverein, Sektion Frankfurt a. M.« 1963, je poln hvale. Všeč so mu bili naši ljudje, naši kraji, gore, pota, kočje in oskrbniki. Edino, kar mu ni bilo všeč, je pomanjkanje vode v naših gorah, o čemer govori tudi dr. Kugy. Kljub jezerom, snežiščem in studencem, da je mnogo dolgih potov po brezvodnem svetu: »Nekoč, pravi stara slovenska bajka, je bilo kamenito morje med Triglavom in Bogatinom rodoviten, cvetoč vrt, v katerem je kraljeval Zlatorog, divji kozel z zlatim rogovjem, in čuval neprecenljive zaklade. Nek lovec ga je zalezal in obstrelil, da bi svoji nevesti prinesel dragocene dari. Iz krvi ranjenega Zlatoroga so zrastle rože s čudežno močjo. Ranjeni Zlatorog si je z njimi opomogel in sunil lovca

v prepad. Cvetoči vrt med Bogatinom in Triglavom pa je izginil.«

Dr. Uhse omenja, da je v Julijcih tudi več smeri VI. stopnje, da je pri tem malo publike, da pa je za ogled tu gora dovolj za teden, za tri tedne. Nemški turist si je vzel čas in je oblezel Planico, Jalovec, Mojstrovko, Vršič, Prisojnik, Trento, Razor, Kamin, Triglav, nazadnje pa preko Sedmerih jezer sestopil v Bohinj, pogledal še na Bled, nato pa z Belopeških jezer stopil še na Mangrt, ker mu z naše strani avtocesta ni dišala. V Trenti si je natančno ogledal Kugyjeve spomenik, ki ga ne more prehvaliti, Tožbarjevo hišo in pokopališče v Trenti. Izreden vtis je nanj naredil Pogačnikov dom tako po legi kakor po ureditvi, pa tudi oskrbnik Poljanec mu je bil zelo všeč. Pri Poljancu je iskal informacij za svoj vodnik tudi Schöner. V Trenti mu je šel zgledno na roke oskrbnik Zajc, Kanin pa obsuje z edinstvenimi superlativi. Na Sedmerih jezerih se spominja Kugyjevih besed: »To je dežela, ki se ne more smejati, tako globoko resno ji je ustvarjalna narava izoblikovala njeno lice.«

Knjižnica PZS

IZ SEZNAMA KNJIG (NABAVLJENIH V LETU 1963) DO MAJA

Coutet A. & A. Luhn & E. Petersen: L' ENCHANTEMENT DU SKI. — Paris 1930.

Maraini, F.: PAROPAMISO. — Bari 1963.

Förster H. & F. Grassler: JURIS NA VRHOVE SVETA. — Zagreb 1962.

Heusler E.: DIE HUNDERTJAHRFEIER DES ÖSTERREICHISCHEN ALPENVEREINS. — Wien 1962.

ZBORNIK fotografij iz NOB slovenskega naroda. II. K. 1.: Marec 1941—november 1942. — K. 2.: November 1942 — september 1943. — V Ljubljani 1959 — 1962.

TOURENPROGRAMM 1961. SAC Section. — Bern 1961.

TOURENPROGRAMM 1962. SAC Section. — Bern 1962.

Planina F.: KMETJE POD PASJO RAVNIJO. — Škofja Loka 1962.

Kržišnik Z.: GOJMR ANTON KOS. — Ljubljana 1962.

NORDWALDKAMMWEG — FÜHRER mit Wegskizze. — Freistadt 1960.

Kuchař R.: DESET VELKÝCH STĚN. — Brno 1963.

Germain F.: CIMES ET VISAGES DE SAVOIE. — Paris 1960.

Schälow E.: ES BLÜHT IN DEN DOLOMITEN. — Radebeul 1960.

JAHRBUCH des Deutschen Alpenvereins. 1962.

AKADEMISCHER ALPENVEREIN MÜNCHEN. 70. Jahresbericht. 1962.

I PRIMI 10 anni di attività del Corpo soccorso alpino del Trentino (SAT). 1952—1962. — Trento 1963.

ADRESAR za 1963. Ferijalni savez Jugoslavije.

Predilnica Litija

Priporoča tkalnicam in predilnicam svojo kakovostno kardirano prejo,
bombažno in stanično, od Nm 2.5 – Nm 60 enojno in sukano

Izvažamo že 50 let v 45 prekomorskih dežel

Tovarna emajlirane posode Celje

Tel.: 22-71

Telegram: Emajl Celje

Vodeči proizvajalec in izvoznik:

Emajlirane posode, pokositrene posode, pocinkane posode, higiensko-tehničnih predmetov,
jeklenih kotlov, jeklenih radiatorjev in jeklenk za butan-propan plin

Posebno priporočamo naše nove izdelke:

Ekonom lonec, Lu-pekač, sokovnik, lonec za pranje perila z vložkom

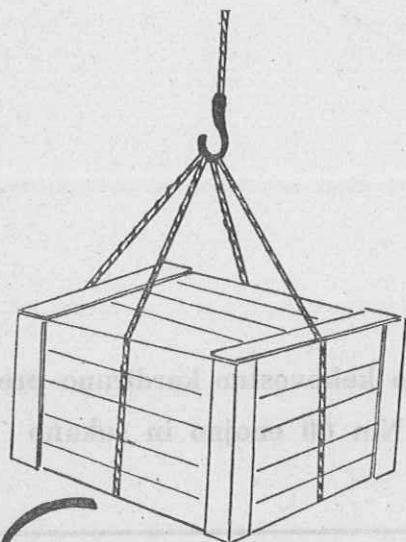
Naše izdelke z zaščitnim znakom »DVA LEVA« z zadovoljstvom uporabljajo širom sveta.

MEDNARODNA ŠPEDICIJA,
TRANSPORTI IN SKLADIŠČA

»Intertrans – Globus«

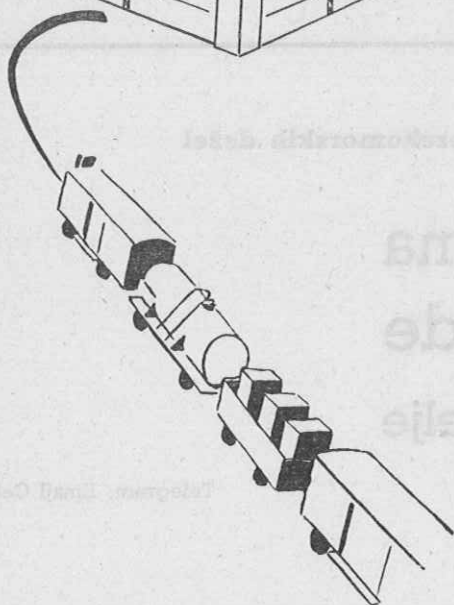
LJUBLJANA, ŠMARTINSKA CESTA 152 A

— telefon: h. c. 33-662
— telex: 03-107

opravlja

KVALITETNO,
POCENI
IN HITRO

- vse špeditorske usluge v zvezi s tuzemsko in mednarodno blagovno menjavo ne glede na vrsto in količino blaga;
- vse carinsko posredniške posle pri uvozi in izvoznih pošiljkah;
- kvalitetni in kvantitetni pregled blaga;
- prevoz blaga s tovornimi avtomobili v tuzemstvu in inozemstvu, sejemske usluge z lastno mehanizacijo;
- nakladanje, prekladanje, skladiščenje, hranjenje in zavarovanje blaga.

INTERESENTI ZAHTEVAJTE INFORMACIJE IN PONUDBE OD CENTRALE
PODJETJA IN PODRUŽNIC: BEOGRAD, ZAGREB, RIJEKA, MARIBOR,
CELJE, JESENICE, KOPER, NOVA GORICA, SEŽANA, NOVI SAD, SU-
BOTICA.

S POSLOVNIM SODELOVANJEM SE BOSTE O SOLIDNOSTI OPRAVLJE-
NIH USLUG SAMI PREPRIČALI.

Tovarna dokumentnega in kartnega papirja

Telefon: Radeče 81-950

Tekoči račun pri NB Trbovlje 600-29/1-11

Brzjavi: Papirnica Radeče

Železniška postaja: ZIDANI MOST

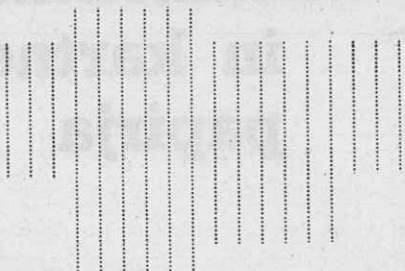
PROIZVAJA:

vse vrste brezlesnih papirjev
in kartonov
specialne papirje
surovi heliografski
in foto papir
paus papir
kartografski
specialni risalni »Radeče«
papirje za filtre itd.

IZDELUJE:

vse vrste kartic
za luknjanje v standardni velikosti
in tisku
Po želji izdeluje kartice
v posebnem tisku
v rdeči, modri ali sivi barvi

RADEČE PRI ZIDANEM MOSTU

Ľavarna duřika Ruře

PROIZVAJA IN DOBAVLJA:

Karbid

za avtogeno varjenje, razsvetljavo in acetilensko kemijo

Apneni duřik in nitrofoskal — Ruře

za gnojenje

Ferokrom suraffine

za jeklarsko industrijo

Elektrokorund

za bruse in bruřenje

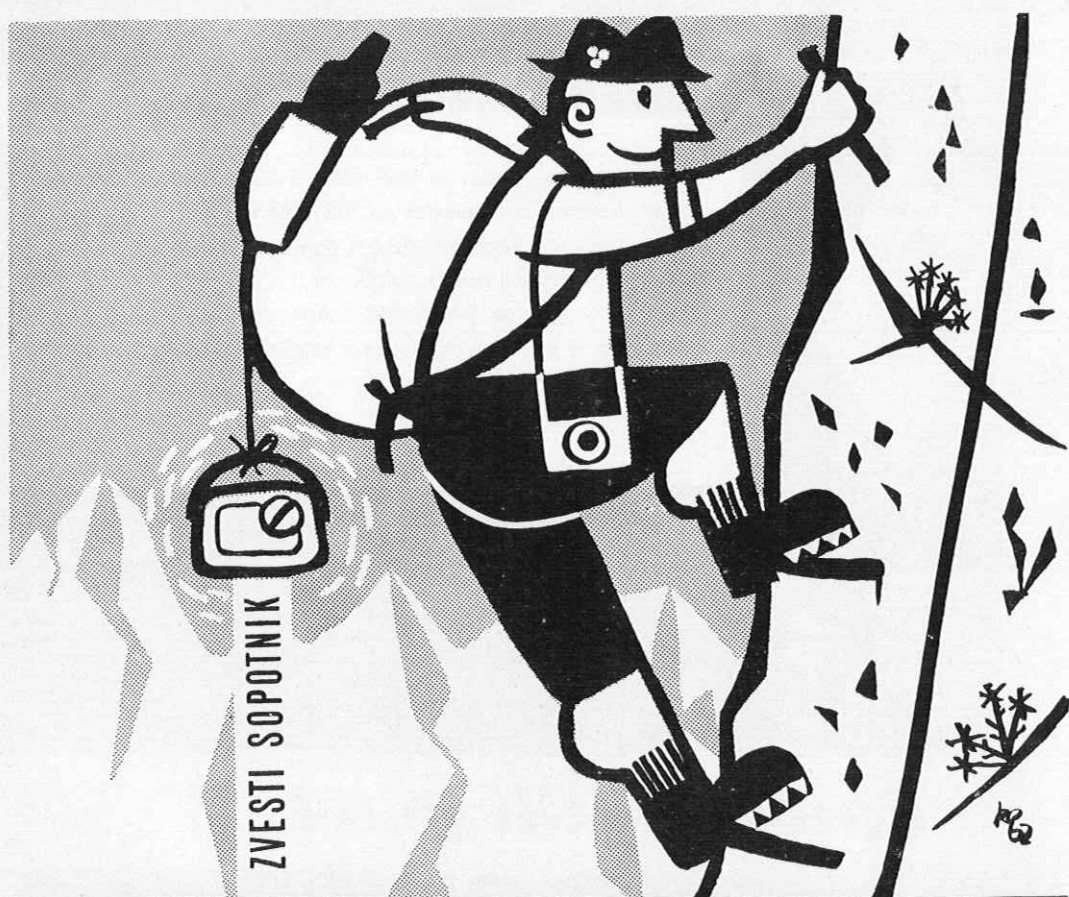
Kisik in acetilen — dissousplin

za rezanje in varjenje kovin

Taljeni magnezit

za elektroizolacijo

Brzobjavni naslov: AZOT MARIBOR — Telefon: 80-108 — Teleprinter: 033-12
Źelezniřka postaja: Ruře — ind. tir

ZVESTI SOPOTNIK

»BLED de luxe«

ŽELEZARNA JESENICE

SLOVENIJA

dobavlja vse od gredlja

patentirano žico, svetlo in pocinkano v dimenzijah od 0.4 do 5 mm (dimenzije in tolerance po JUS C.B6.110 i JUS C.B6.111).
patentirano žico izdelujemo iz SM ogljikovega in elektro jekla
in normalno dobavljamo v kolobarjih.

patentirano žico za prednapeti beton dobavljamo tudi kot
poravnano in ponovno namotano v kolobarje sledeče velikosti:

Ø 5 mm v kolobarjih 1500 mm

Ø 2.5 mm v kolobarjih 600 mm

do plemenitih jekel